

Nr 103.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1943 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 118, 120, 124 och 177) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1943/44

dels till Allmänna läroverken: Avlöningar ett förslagsanslag av 29,200,000 kronor;

dels till Allmänna läroverken: Omkostnader ett förslagsanslag av 135,000 kronor;

dels till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna ett förslagsanslag av 570,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor ett förslagsanslag av 4,640,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor ett förslagsanslag av 4,050,000 kronor;

dels till Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor ett förslagsanslag av 2,365,000 kronor;

dels ock till Understöd till högre folkskolor ett förslagsanslag av 1,150,000 kronor.

I propositionen nr 150 har Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 5 mars 1943, föreslagit riksdagen att

1. besluta, att högre lärarinneseminariets övningsskola skall från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt utbyggas till ett högre samläroverk i Stockholm, tills vidare bestående av, förutom nämnda övningsskola, en 5-årig realskola och ett 4-årigt latingymnasium, under förutsättning att Stockholms stad förpliktar sig att i fråga om den nybildade läroanstalten tillhandahålla erforderliga

undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

2. besluta att nya elementarskolans i Stockholm realskola skall avvecklas samt att i Stockholm i stället skola upprättas två nya samrealskolor, den ena i Bromma, bestående av enbart 5-åriga linjer, och den andra i Enskede, bestående av såväl 5- som 4-åriga linjer; skolande nämnda organisationsändringar ske successivt från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer, allt under villkor att Stockholms stad i fråga om de nya samrealskolorna åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även att bidra till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag under första året av läroanstalternas verksamhet av tillhoppa 10,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer;

3. godkänna av departementschefen angiven personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1943/44, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida befattningen skall kungöras ledig såsom adjunksbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

5. godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

6. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 29,535,000 kronor;

7. till Allmänna läroverken: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 130,000 kronor;

8. till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 570,000 kronor;

9. till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala flickskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 4,680,000 kronor;

10. till Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 4,050,000 kronor;

11. till Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,365,000 kronor;

12. till Understöd till högre folkskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 1,150,000 kronor.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t vidare under åttonde huvudtiteln, punkterna 125—127 (sid. 259—265), föreslagit riksdagen att

dels besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1942/43 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1943/44, dock med den jämkning, som följer av vad departementschefen anfört beträffande antalet intagningsklasser;

dels besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1943/44 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen förordat;

dels till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 658,800 kronor;

dels besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1943/44;

dels till Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 543,600 kronor;

däruv 30,000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1943/44 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag och i punkten 127 av 1942 års åttonde huvudtitel;

dels och till Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. Näsström m. fl.* (I: 211) och den andra inom andra kammaren av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem *m. fl.* (II: 311), vari hemställts, att riksdagen måtte, i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, besluta, att samrealskolan i Örnsköldsvik successivt från och med budgetåret 1943/44 ombildas till högre samläroverk, samt att medel för budgetåret 1943/44 måtte anvisas för detta ändamål med 15,469 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. Lindbärg m. fl.* (I: 229) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Pettersson* i Hällbacken *m. fl.* (II: 330), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att samrealskolan i Ludvika från och med budgetåret 1943/44 successivt ombildas till högre allmänt läroverk med 3-årigt latin- och realgymnasium;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *G. W. Källman m. fl.* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av herr *P. A. Sköldin m. fl.* (II: 331), vari hemställts,

I. att riksdagen må besluta, att en 5-årig realskolelinje från och med höstterminen 1943 överflyttas från Vasa realskola i Stockholm till samrealskolan i Sundbyberg och Solna;

II. att riksdagen må *antingen* 1:o) besluta att för Stockholms nordvästra förorter successivt skall upprättas ett högre allmänt läroverk i Solna (genom omDispositionering av redan befintliga linjer i Stor-Stockholms läroverksorganisation t. ex. enligt skolöverstyrelsens alternativa förslag), 2:o) besluta att detta högre allmänna läroverk i Solna skall starta från och med höstterminen 1944 eller den senare tidpunkt, som Kungl. Maj:t efter framställning från skolöverstyrelsen och med hänsyn till tillgången på ändamålsenliga undervisningslokaler bestämmer; *eller* — därest förslaget om ett definitivt beslut om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna ej skulle vinna riksdagens bifall nu — i stället i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t snarast möjligt och senast i samband med förslag om avveckling av gymnasiet vid nya elementarskolan må till riksdagen framlägga förslag om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *C. Sundberg m. fl.* (I: 22) och den andra inom andra kammaren av herr *L. V. Lindén m. fl.* (II: 31), vari hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av organisationen av Västerviks högre allmänna läroverk, att där jämväl inrättas en reallinje vid gymnasiet;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *H. Sten* och *N. Holmström* (I: 228) och den andra inom andra kammaren av fröken *Hildur Nygren* och herr *E. Severin* i Gävle (II: 328), vari hemställts, att Gävle högre allmänna läroverk vid avlöningsgrupperingen för rektorerna vid de allmänna läroverken hänföres till grupp I för rektorer vid högre allmänna läroverk;

dels en inom andra kammaren av herr *A. Lindqvist* väckt motion (II: 316), vari hemställts, att riksdagen måtte öka antalet högre allmänna läroverk i avlöningsgrupp I, så att högre allmänna läroverket i Halmstad kan placeras i denna grupp;

dels en inom andra kammaren av herr *I. Sefve* väckt motion (II: 65), vari hemställts, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte ombesörja en undersökning av arbetsförhållandena inom läroverkens rektorsexpeditioner och, om så skulle befinnas lämpligt och behövt, till riksdagen inkomma med förslag till och kostnadsberäkning av en mer rationell organisation av expeditorsarbetet;

dels en inom första kammaren av herr *Oscar Olsson* väckt motion (I: 218), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de vid 1940 års riksdag fattade besluten om ett maximum av 35 lärjungar i realskolans högsta klass och avskaffande av rätten till uppdelning av vissa klasser med mer än 24 lärjungar måtte upphävas från läsåret 1943/44, samt att medeltjänstgöringstiden för ämneslärarna vid läroverken och högre kommunala läroanstalter tills vidare ökas med en veckotimme;

dels en inom andra kammaren av herr *I. Sefve* väckt motion (II: 317), vari hemställts, att riksdagen måtte för sin del vid högre allmänna läroverket i

Malmö, om till läroverket i fråga förlägges en provårskurs, besluta inrättandet av även ett 4-årigt realgymnasium;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *V. Söderkvist* och *J. Sandberg* (I: 217) och den andra inom andra kammaren av fru *Ruth Gustafson* (II: 329), vari hemställts, att riksdagen måtte i enlighet med skolöverstyrelsens förslag för budgetåret 1943/44 höja förslagsanslaget till avlöningar för »övrige icke-ordinarie personal» vid de allmänna läroverken med 1,000 kronor från 5,450,000 till 5,451,000 kronor och medge, att Kungl. Maj:t bemyndigar skolöverstyrelsen att vid de allmänna läroverken från och med budgetåret 1943/44 anställa högst 10 extra ordinarie lärare i manlig slöjd i lönegrad Eo 15 eller det mindre antal, vilka som extra lärare nått högsta löneklassen;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. Forsslund m. fl.* (I: 43) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Ericsson* i Ätvidaberg *m. fl.* (II: 53), vari hemställts, att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast möjligt till riksdagen om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *I. Persson m. fl.* (I: 79) och den andra inom andra kammaren av herr *H. R. Nilson* i Spånstad *m. fl.* (II: 97), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning om möjligheten av att införa praktisk realexamen med jordbrukslinje, att riksdagen för nästkommande budgetår måtte anslå 100,000 kronor till stipendier för korrespondensstudier åt obemedlade eller mindre bemedlade studiebegåvade ungdomar samt att såväl vid utredningen som vid utdelningen av stipendier i motionerna anförda synpunkterna måtte beaktas;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *G. Elofsson* i Vä och *I. Persson* (I: 21) och den andra inom andra kammaren av herrar *S. B. Norup* och *H. R. Nilson* i Spånstad (II: 29), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Konungen ville anhålla, att utredning verkställas rörande inrättande av statliga stipendier, avsedda att möjliggöra för ungdom från orter, där läroverk ej finnes, att besöka läroverk;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *K. A. Johanson m. fl.* (I: 159) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Skoglund* i Umeå *m. fl.* (II: 231), vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om inrättande i läroverksstäderna av skolhem för medellösa begåvade barn från landsbygden och orter, som sakna läroverk, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan komma att föranleda;

dels en inom andra kammaren av herrar *G. Hedlund* i Rådom och *L. E. Andersson* i Hedensbyn väckt motion (II: 101), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om allsidig utredning angående ekonomiskt stöd genom resebidrag, stipendier, inrättande av elevhem och på annat lämpligt sätt till landsbygdsungdom för bedrivande av studier;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Jones E. Andersson* i Ovanmyra *m. fl.* väckt motion (II: 156), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande stipendier till elever vid lantmanna- och folkhögskolor för vidareutbildning.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de motionsvis gjorda yrkandena, hänvisas, i den mån redogörelse för motionerna icke lämnas i det följande, till motionerna I: 211, I: 229, I: 227, II: 317, II: 31, II: 65, I: 228, II: 316, II: 97, II: 29, II: 231, II: 101, II: 156, I: 217, I: 218 och I: 43.

I. Organisatoriska förändringar.

A. Läroverksorganisationen i Stockholm. Högre allmänt läroverk i Solna.

Frågans behandling vid 1942 års riksdag. Kungl. Maj:t framlade för 1942 års riksdag förslag om nedläggande av högre lärarinneseminarier med utgången av budgetåret 1942/43 (propositionen nr 255), vilket förslag av riksdagen bifölls (statsutskottets utlåtande nr 177, riksdagens skrivelse nr 406).

I samband härmed framlade Kungl. Maj:t förslag om viss omorganisation av Stockholms läroverk.

Då dessa förslag framlades, var, framhåller departementschefen, utgångsläget i stort sett följande:

1:o) Genom nedläggande av högre lärarinneseminarier med utgången av läsåret 1942/43 skulle seminariets övningsskola komma att hänga i luften. En omprövning av övningsskolans ställning var därför ofrånkomlig. Såsom självständigt läroverk kunde skolan icke gärna tänkas bestå; å andra sidan representerade den med sin egenartade organisation, sin för lärarutbildning tränade lärarkår, sina välutrustade institutioner och sina goda traditioner ett betydande pedagogiskt värde, som icke utan tvingande skäl borde spolierras. Skolan utgjorde även ett led i Stockholms skolorganisation och kunde därför icke läggas ned utan konsekvenser för huvudstadens skolväsen. Det framstod därför såsom önskvärt, att skolan på ett eller annat sätt bibehölls ehuru i omorganiserat skick. Därvid syntes det vara angeläget, att läroanstalten i sin förändrade form komme att kunna fylla vissa speciella uppgifter, nämligen att i lärarinneseminarier ställa utgöra ett provårsläroverk med särskild uppgift att förse flickläroverken med för dem speciellt utbildade lärarinnor samt att även i fortsättningen utgöra övningsskola för statens skolköksseminarium.

2:o) Gymnastiska centralinstitutet skulle inom få år komma att inflytta i nya lokaler på Östermalm. Nya elementarskolan, vilken sedan gammalt utgjort övningsskola för institutet, komme därmed att stå utan gymnastiklokaler och gymnastiska centralinstitutet utan övningsskola. Därtill kom, att nya elementarskolans lokaler voro synnerligen otidsenliga och alldeles otillräckliga. Av läroverkets 27 avdelningar kunde endast en del samtidigt undervisas inom läroverksbyggnaden, medan de övriga voro inhysta på två andra håll. Frågan om nya elementarskolans förflyttning var sålunda aktuell.

3:o) Bostadsbebyggelsen inom Stockholm hade alltmera förskjutits från stadens centrum till dess ytterområden. Flertalet läroverk lågo emellertid kvar inom stadens centrala delar. Följden hade blivit, att en markerad platsbrist vid ytterområdenas läroverk uppstått — där icke, såsom i de södra förorterna, tillgång till högre läroanstalter så gott som helt saknades — medan ett i stort sett motsvarande platsöverskott var tillfinnandes vid läroverken i den inre staden. Platsbristen var särskilt påfallande i Bromma, vars läroverk svällt ut till, så som det icke utan skäl sagts, en pedagogisk oformlighet. Platsöverskottet var i huvudsak lokaliserat till Norrmalm.

Det förslag, departementschefen i propositionen 1942: 255 förordade, innebar i huvudsak följande:

Nya elementarskolan och högre lärarinneseminariets övningsskola skulle nedläggas. Dessa läroanstalters sammanlagt 10 linjer (4 realskolelinjer, 4 gymnasielinjer, 1 flickskolelinje och 1 folkskolelinje) jämte 8 linjer från andra läroverk i Stockholms centrala delar (6 realskole- och 2 gymnasielinjer) skulle uppdelas så, att de — bortsett från en 5-årig realskolelinje, vilken skulle tilldelas högre flickläroverket på Södermalm — komme att bilda 3 nya högre allmänna läroverk med följande sammansättning:

»Statens normalskola»:	1 folkskolelinje (7-årig)
(på Östermalm i närheten av	1 flickskolelinje (teoretisk och praktisk)
gymnastiska centralinstitutet)	1 4-årig realskolelinje
	1 5- » »
	1 3- » realgymnasielinje
	1 4- » »
	1 4- » latingymnasielinje
»Nya elementarskolan»:	3 5-åriga realskolelinjer
(i Ängby i Bromma)	1 4-årig realgymnasielinje
	1 4- » latingymnasielinje
»Högre allmänna läroverket	1 4-årig realskolelinje
i Enskede»:	2 5-åriga realskolelinjer
	1 4-årig realgymnasielinje
	1 4- » latingymnasielinje

Summa 17 linjer.

Den 18:e omflyttade linjen (en 5-årig realskolelinje) skulle, som nämnts, tilldelas högre flickläroverket på Södermalm.

De läroverk — förutom den nuvarande nya elementarskolan och högre lärarinneseminariets övningsskola — från vilka vissa linjer skulle bortflyttas, voro:

Bromma-läroverket (2 5-åriga realskole- och 1 4-årig latingymnasielinje);
Flickläroverket på Norrmalm (1 5-årig realskole- och 1 4-årig latingymnasielinje);
Kungsholmens läroverk (1 4-årig realgymnasielinje);
Gossläroverket på Södermalm (1 5-årig realskolelinje); samt
Katarina realskola (1 5-årig realskolelinje).

»Statens normalskola», vilken skulle uppbyggas kring högre lärarinneseminariets övningsskola, skulle få till särskilda uppgifter *dels* att vara provärsläroverk speciellt för flickskolornas behov, *dels* att vara övningsskola för ett nyorganiserat statligt skolköks- och handarbetsseminarium samt för gymnastiska centralinstitutet, *dels* slutligen att utgöra en provskola för ett framtida psykologiskt-pedagogiskt institut. Med hänsyn till dessa särskilda uppgifter ansåg departementschefen det önskvärt att bibehålla flick- och folkskolelinjerna och anförde i detta hänseende.

Vad angår folkskolelinjen vill jag framhålla såsom angeläget ur pedagogisk synpunkt att bibehålla den nära kontakt mellan folkskola och realskola, som vunnits inom högre lärarinneseminarier och som vitsordats ha haft stor betydelse för lärarinneutbildningen. En fortsatt sammanknytning mellan dessa två skolformer inom det läroverk, som avsetts såsom lärarinneseminarier arvtagare, skulle enligt min mening vara ägnad att vidga och fördjupa de vunna erfarenheterna och leda till rön av bestående värde. Även flickskolelinjen har jag funnit böra bibehållas, icke minst med hänsyn till att ifrågavarande läroverk bland annat skulle få till uppgift att tillgodose flickskolorna med kvinnliga lärare, vilkas provärsutbildning speciellt tager sikte på dessa skolors särskilda behov.

I fråga om den föreslagna omorganisationens genomförande förutsåg departementschefen, att vissa provisoriska åtgärder kunde komma att bli nödvändiga.

1942 års riksdag biföll icke det av departementschefen förordade förslaget rörande Stockholms läroverksorganisation i annan mån, än att riksdagen beslöt, att vid högre flickläroverket på Södermalm skulle från och med budgetåret 1943/44 successivt upprättas en 5-årig realskolelinje. Riksdagen förutsatte därvid, att en av de 5-åriga realskolelinjerna vid flickläroverket på Norrmalm samtidigt skulle indragas. Beträffande förslaget i övrigt anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning. Riksdagen anförde i huvudsak följande:

Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot att frågan, huruvida högre lärarinneseminarierets övningsskola i någon form bör bestå även efter seminarierets nedläggande, förknippas med en översyn av Stockholms läroverksorganisation. Riksdagen är emellertid icke beredd att på grundval av den nu föreliggande utredningen godkänna det av departementschefen framlagda omorganisationsförslaget. Riksdagen är visserligen ense med departementschefen om att med hänsyn till den pågående starka befolkningsförskjutningen från den inre staden till dess ytterområden en rationellare fördelning av befintliga läroverkslinjer mellan de skilda stadsdelarna synes påkallad, men har icke blivit övertygad om nödvändigheten och lämpligheten av att för närvarande vidtaga så betydande ingrepp i den bestående organisationen som av departementschefen föreslagits. Enligt departementschefens förslag skulle i stället för nya elementarskolan och högre lärarinneseminarierets övningsskola tillkomma icke mindre än tre fullständiga högre allmänna läroverk. Ehuru förslaget icke för närvarande innebär annat än en omfördelning av redan nu förefintliga linjer, skulle dess realiserande dock

otvivelaktigt medföra väsentligt ökade förutsättningar för en ansvällning av den redan förut stora läroverksorganisationen i Stockholm. En dylik utveckling synes riksdagen — i varje fall beträffande gymnasierna — mindre önskvärd. Riksdagen får erinra, att innevarande års riksdag i annat sammanhang uttalat sina betänkligheter mot den fortgående ökningen av studentproduktionen. Riksdagen anser även att den genom 1940 års skolutredning pågående översynen av vårt lands skolväsen giver anledning till försiktighet, när det gäller att pröva behovet av en utvidgning av den bestående läroverksorganisationen. Med anledning av vad i väckta motioner (I: 251 och II: 359) anförts får riksdagen framhålla, att frågan om den lämpliga regionala fördelningen av Stockholms läroverkslinjer enligt riksdagens mening synes böra bedömas med hänsyn tagen jämväl till behovet av studiemöjligheter för ungdomen inom förorter, vilka visserligen i administrativt hänseende icke tillhöra Stockholms stad, men som dock ur geografiska och kommunikationstekniska synpunkter falla inom stockholmsortens rayon.

Riksdagen har på sålunda anförda principiella skäl icke ansett sig kunna för närvarande bifalla Kungl. Maj:ts förslag angående nedläggande av nya elementarskolan och upprättande i dess ställe av tre nya fullständiga läroverk. Även rent praktiska synpunkter synas riksdagen tala för att riksdagen icke för närvarande bör fatta beslut om en nyorganisation av så betydande omfattning som den föreslagna. Det måste nämligen enligt riksdagens uppfattning betecknas såsom osannolikt att den föreslagna omorganisationen under nu rådande förhållanden kan genomföras med hänsyn till de omfattande byggnadsarbeten, som förslagets realiserande skulle komma att kräva. Riksdagen får erinra, att även departementschefen förutsatt, att en längre eller kortare övergångstid kunde komma att visa sig erforderlig.

Riksdagen har icke förbiset, att vissa av de spörsmål, som föranlett departementschefen att framlägga ifrågavarande förslag, kräva en snar lösning. Sålunda erfordras även enligt riksdagens mening vidtagande utan längre uppskov av åtgärder för att förse gymnastiska centralinstitutet, efter det den beslutade nybyggnaden för institutet kommit till stånd, med en närbelägen övningsskola. Riksdagen har funnit övertygande skäl tala för att detta lämpligen bör ske genom upprättande av ett nytt högre allmänt läroverk på Östermalm, varigenom även denna stadsdels behov av ett ökat antal läroverksplatser skulle tillgodoses. Dessa synpunkter torde emellertid kunna vinna beaktande utan en så långtgående omorganisation som den av departementschefen förordade. Riksdagen syftar härvid på en förflyttning av nya elementarskolan till trakten av den nya Gärdesstaden. Det är riksdagen bekant, att tanken härpå sedan några år tillbaka varit aktuell.

Frågan om högre lärarinneseminariets övningsskolas fortsatta bestånd torde även kräva en snar lösning. Det synes riksdagen uppenbart, att övningsskolan i sin nuvarande form icke lämpligen bör bestå såsom en självständig läroanstalt, sedan seminariet blivit nedlagt och skolan alltså upphört att vara övningsskola för seminariet. Departementschefen har föreslagit, att hela övningsskolan, innefattande alltså även dess flickskole- och folkskolelinjer, skall förenas med det nya östermalmläroverket. Detta läroverk skulle organiseras dels såsom provårsanstalt med uppgift bland annat att tillgodose flickskolornas behov av provårsutbildade lärarkrafter, dels såsom övningsskola för statens skolköksseminarium, dels ock såsom provskola för ett blivande psykologiskt-pedagogiskt institut. Riksdagen får erinra, att frågan om en omläggning av lärarutbildningen för det högre skolväsendet sedan en tid

tillbaka står på dagordningen och för närvarande är föremål för överväganden inom 1940 års skolutredning. Riksdagen anser det därför icke lämpligt, att redan nu genom ett principbeslut med avseende å organisationen av det ifrågasatta östermalmsläroverket i viss mån binda statsmakterna vid deras prövning av lärarutbildningens blivande rationella ordnande. Med hänsyn härtill synes det riksdagen, att en anknytning av övningsskolan till ett blivande högre allmänt läroverk i närheten av gymnastiska centralinstitutet allenast bör givas formen av en tills vidare tillämpad försöksordning, varvid folkskolelinjen skulle utökas med en sjunde klass och flickskolelinjen utrustas med en praktisk linje.

I det föregående har riksdagen givit sin anslutning till tanken på en viss utflyttning av läroverkslinjer från den inre staden till dess yttre delar. Denna fråga torde böra bliva föremål för fortsatt uppmärksamhet, varvid jämväl bör undersökas, huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare skulle anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskolelinjer. I samband härmed torde även, på sätt riksdagen ovan antytt, övriga förorters behov böra beaktas. Därvid är det emellertid en öppen fråga, huruvida detta behov lämpligast bör tillgodoses genom läroverk utanför eller inom staden.

Riksdagen förklarade sig vidare finna lämpligt, att ett blivande statligt skolköks- och handarbetsseminarium anknötes till det nya läroverk, som enligt riksdagens mening borde upprättas i närheten av gymnastiska centralinstitutets nya förlägningsplats. Riksdagen förklarade sig icke heller ha funnit anledning till erinran emot att detta nya läroverk organiserades med särskild tanke på att framdeles i viss utsträckning kunna bilda en grundval för pedagogiska försök under ledning av ett psykologiskt-pedagogiskt institut.

Skolöverstyrelsen har med skrivelse den 31 oktober 1942 inkommit med förnyad utredning i ämnet. Utredningen utmynnar i förslag,

antingen att Stockholms läroverksfråga löses på sätt i propositionen 1942: 255 förordats,

eller på nämnda sätt i förening med upprättande av ett högre allmänt läroverk även i Solna, uppbyggt på samrealskolan i Sundbyberg jämte den kommunala mellanskolan i Solna, vilken i så fall skulle förstärkas. Den sålunda bildade realskolan skulle förstärkas med en 5-årig linje från Vasa realskola i Stockholm. Gymnasiet skulle sammansättas av en 4-årig latin-gymnasielinje och en 3-årig realgymnasielinje, den förra genom utflyttning av den temporärt nedlagda 3-åriga latinlinjen vid högre gossläroverket på Södermalm, vilken därvid skulle ombildas till 4-årig, den senare utflyttad från nya elementarskolan, varvid den nya »statens normalskola» i stället icke skulle utrustas med en sådan linje.

Av överstyrelsens utredning inhämtas bland annat:

De olika stadsdelarnas i Stockholm överskott eller brist på platser i statsläroverken åskådliggöres av skolöverstyrelsen i följande sammanställning.

Stadsdel	Överskott (+) eller brist (—) på platser					
	I ⁶	I ⁴ + km	Realsk.	LI ⁴ + LI ⁸	RI ⁴ + RI ⁸	Gymn.
Östermalm	— 97	+ 1	— 96	— 5	— 48	— 53
Norrmalm	+ 195	— 18	+ 177	+ 109	+ 80	+ 189
Kungsholmen	— 32	+ 73	+ 41	— 7	+ 22	+ 15
Bromma	— 46	— 26	— 72	— 7	— 24	— 31
Södermalm	+ 44	+ 49	+ 93	+ 14 ^{*)}	+ 4	+ 18
Enskede	— 60	— 24	— 84	— 13	— 31	— 44

*) LI⁸, tillfälligt nedlagd, är ej medräknad.

I I⁴ är inräknad även kommunala mellanskolans första klass. Till Norrmalm ha räknats även de norra förorterna, till Södermalm de södra förorterna och västra Brännkyrka, till Enskede östra Brännkyrka.

I övrigt anför skolöverstyrelsen bland annat.

I. Bromma och Enskede.

Det är uppenbart, att en utflyttning av realskolelinjer till Bromma och Enskede är väl motiverad genom det stora behov av platser i realskolan, som konstaterats. Men även behovet av platser på gymnasialstadiet är stort och motiverar väl den överflyttning av linjer till dessa stadsdelar, som överstyrelsen föreslagit. Skulle icke de föreslagna nya högre allmänna läroverken i Enskede och Ångby komma till stånd, vore skolfrågan icke löst för dessa förorters del. Överstyrelsen vill särskilt framhålla följande.

1. Såsom överstyrelsen i sitt tidigare utlåtande framhållit, förefinnes utan tvivel i Enskede ett stort latent behov av högre utbildningsanstalter, beroende på de demografiska förhållandena.

2. Ser man endast till det just nu föreliggande behovet i Bromma, kunde man tänka sig en lösning med en nyinrättad samrealskola. Dock skulle organisationen icke bli väl avvägd. Det högre allmänna läroverket skulle få ett väl stort gymnasium och dess realskola måste till följd härav nedskäras mer än som med hänsyn till platsbehovet är önskligt. Samrealskolan måste ökas med en ny serie parallellavdelningar och bleve i sitt slag mycket stor. Intetdera läroverket skulle lämpligen kunna utvidgas med bibehållen organisationsform.

3. Såväl Bromma- som Enskedeområdena befinna sig i stark expansion. En lösning med högre allmänna läroverk är därför mer framsynt. Fortsätter utflyttningen till de västra och de södra förstäderna i samma takt som hittills, torde det icke dröja lång tid, förrän högre allmänna läroverk bli ofrånkomliga såväl i Enskede som i Ångby. Det synes då lämpligast att redan i nu förevarande sammanhang organisera de föreslagna läroverken med tanke på framtiden. Att först upprätta samrealskolor och efter någon tid omorganisera dessa till högre allmänna läroverk skulle medföra olägenheter, som böra undvikas, när behovet av den större organisationen är klart ådagalagd.

II. Östermalm.

Det är främst två omständigheter, som utgöra hinder för förverkligandet av tanken att förflytta nya elementarskolan till Östermalm. Nya elemen-

tarskolan är ett relativt stort läroverk med höstterminen 1942 26 klassavdelningar och 611 lärjungar. Normalskolan omfattar vid samma tidpunkt 17 klassavdelningar och 375 lärjungar. Dessa skolor skulle nu under övergångstiden sammanhållas under gemensam ledning. En läroanstalt med 43 klassavdelningar och 986 lärjungar skulle bli en av landets största. Redan som enhetlig skola betraktad skulle den bli mycket krävande för läroanstaltens rektor. Men därtill komme lokalernas splittring. Undervisningen vid nya elementarskolan är förlagd till tre lokaler, vid normalskolan till likaledes tre lokaler. Ytterligare skulle här till komma ledningen av statens skolköksseminarium och hushållsskola med höstterminen 1942 102 elever.

Såväl nya elementarskolan som högre lärarinneseminarier äro väl utrustade, då det gäller bibliotek och institutioner. Skulle nya elementarskolan och normalskolan sammanslås till det nya högre allmänna läroverket på Östermalm, bleve detta läroverk mycket rikligt försett i nämnda hänseenden. Delvis skulle uppsättningen bli dubblerad. Samtidigt skulle de nyinrättade läroverken i förorterna helt nyutrustas. Det synes överstyrelsen mera rationellt att överflytta institutioner och bibliotek från det ena av de först nämnda läroverken till något av de båda nya. Därvid bör beaktas, att högre lärarinneseminarierets bibliotek på grund av sin speciella karaktär bör tillfalla ett provårsläroverk. Överstyrelsen anser det nya östermalmläroverket på grund av sitt läge hellre böra ifrågakomma till provårsläroverk än de båda förortsläroverken.

Med hänsyn till dessa omständigheter synes en sammanslagning av nya elementarskolan och normalskolan icke böra ifrågakomma. Övervägande skäl tala enligt överstyrelsens uppfattning för att nya elementarskolan flyttas till Bromma och det nya läroverket på Östermalm uppbygges kring normalskolan och högre lärarinneseminarierets bibliotek och institutioner.

III. Solna.

I en underdånig framställning den 7 april 1942 från Solna kommunalnämnd framlades förslag om att ett högre allmänt läroverk för Stockholms nordvästra förorter skulle upprättas i samband med lösningen av Stockholms läroverksfråga. I sammanhang härmed hade en utredning gjorts om behovet av läroverk för nämnda förorter. Undersökningens resultat kunna sammanfattas i följande tabell:

Lärjungar i läroverken i Stockholm läsåret 1941/42 med hemort i Stockholms nordvästra förorter:

Klass	H e m o r t i				Summa
	Sollentuna	Solna	Spånga	Sundbyberg	
1 ⁶	27	32	9	10	78
1 ⁴	9	—	1	1	11
L I ⁴	6	6	1	1	14
L I ³	—	1	—	—	1
R I ⁴	13	8	1	1	23
R I ³	—	4	4	2	10
Summa	55	51	16	15	137

Emellertid kan man icke utan vidare bygga på dessa siffror. Det föreslagna nya läroverket i Vasalund är utan nämnvärda resor tillgängligt endast för vissa lärjungar från de nordvästra förorterna. En del lärjungar föredraga måhända läroverken i Stockholm, emedan förbindelserna dit äro bättre eller lika goda. Det synes ej heller uteslutet, att lärjungar, som måste resa en icke betydlig väg, föredraga att resa in till Stockholm, ehuru resvägen härigenom blir något förlängd. Även andra skäl kunna finnas att föredraga läroverken i Stockholm. En undersökning genom respektive rektorer angående önskemålen i berört avseende hos de nuvarande lärjungarna i realskolans och gymnasiets begynnelseklasser har givit till resultat, att av de 85 lärjungarna i 1⁵ med hemort i de nordvästra förorterna endast 32 föredraga ett läroverk i Vasalund, av de 17 i latingymnasiets första ringar endast 5 och av de 30 i realgymnasiets första ringar endast 8. Av totala antalet lärjungar i realskolans och gymnasiets begynnelseklasser från de nordvästra förorterna (150 stycken) ha endast något mer än tredjedelen (56 stycken) anmält sig föredraga ett läroverk i Vasalund framför läroverken i Stockholm.

Man får dock å andra sidan icke draga alltför vittgående slutsatser av dessa siffror. De tillfrågade lärjungarna åtnjuta redan undervisning i läroverken i Stockholm. Särskilt för lärjungarna i gymnasiet kan det då ligga nära till hands att föredraga sitt nuvarande läroverk framför ett endast föreslaget, även om det senare i vissa fall skulle ha föredragits, om valet skett före intagningen. Så mycket torde man emellertid kunna vara berättigad att sluta av siffrorna, som att olägenheterna av nuvarande anordning icke äro så stora, som lärjungeantalet synes ge vid handen vid första påseende. Skall ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna upprättas, synes det i varje fall icke självklart, att det bör erhålla sina linjer genom överflyttning av linjer från läroverken i Stockholm. Sambandet mellan frågorna om läroverksorganisationen i Stockholm och om ett högre allmänt läroverk för de nordvästra förorterna synes över huvud taget icke vara fastare, än att den senare frågan mycket väl skulle kunna tagas upp i samband med den översyn av behoven av nya läroanstalter inom olika landsdelar, som 1940 års skolutredning skall verkställa. Då emellertid behovet av ett högre allmänt läroverk för nämnda förorter synes vara konstaterat och frågan dock onekligen i någon mån sammanhänger med frågan om läroverksorganisationen i Stockholm, har överstyrelsen intet emot att i nu förevarande sammanhang ett högre allmänt läroverk upprättas i Solna genom ombildning av samrealskolan i Sundbyberg och förstärkning av kommunala mellanskolan i Solna.

Stockholms stadsfullmäktige ha, under åberopande av de synpunkter, som anförts i en av föredragande borgarrådet upprättad promemoria, tillstyrkt en omfördelning av läroverksplatserna i Stockholm i huvudsaklig överensstämmelse med vad skolöverstyrelsen förordat.

I skrivelse den 23 januari 1943 har *drätselkammaren i Solna* hemställt, att förslag måtte föreläggas 1943 års riksdag om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna.

I skrivelse den 17 februari 1943 har *Solna stads läroverkskommitté* hemställt om genomförande av det av skolöverstyrelsen framlagda förslaget om upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna. Därvid hemställes, att det trängande behovet av en 5-årig realskolelinje måtte tillgodoses redan

från och med höstterminen 1943 genom att en 5-årig realskolelinje från Vasa realskola från och med höstterminen 1943 successivt överflyttas till samrealskolan i Sundbyberg men att denna linje förlägges till Solna. Läroverkets fortsatta utbyggnad med ett gymnasium föreslås skola ske successivt från och med höstterminen 1944. Av skrivelsen inhämtas vidare, bland annat, att Solna stad anser sig i stånd att anskaffa godtagbara provisoriska lokaler.

B. Ifrågasatta nya statliga gymnasier i landet i övrigt.

Genom beslut av 1942 års riksdag ha nya statliga gymnasier tillkommit i Boden och Hässleholm. Under Kungl. Maj:ts prövning ligga emellertid sedan flera år tillbaka åtskilliga framställningar om inrättande av statliga gymnasier även på andra orter. Redan under åren 1937—1939 ifrågasattes sålunda inrättande av statliga gymnasier i följande 8 städer, nämligen Arvika, Avesta, Karlshamn, Ludvika, Sollefteå, Söderhamn, Åmål och Örnsköldsvik. Med anledning av ett av 1939 års lagtima riksdag därom uttalat önskemål tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 17 juni 1939 statssekreteraren Börje Knös såsom sakkunnig för att utreda frågan angående utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen. *Den sakkunnige* överlämnade den 30 april 1940 betänkande och förslag i ämnet. Den sakkunnige förklarade sig ha utgått från de förutsättningar, som föreläge vid början av och under hösten 1939, och uttalade, att utredningen byggde på ett på normala förhållanden baserat läge i såväl statsekonomiskt som andra hänseenden. Med utgångspunkt från nämnda förutsättningar hemställde den sakkunnige, att, därest en utvidgning av gymnasieorganisationen för närvarande ansåges böra komma till stånd, statliga gymnasier skulle i nedanstående ordning upprättas på följande orter (här bortses från orter, där statliga gymnasier sedermera upprättats):

1. Ludvika
2. Örnsköldsvik
3. Söderhamn
4. Kiruna
5. Arvika

} genom förstatligande av därvarande
} kommunala gymnasier.

Den sakkunniges utredning har överlämnats till 1940 års skolutredning för att tagas i beaktande i samband med utredningsuppdraget.

Med anledning av att sedermera förnyade framställningar gjorts om upprättande av statliga gymnasier i Arvika, Ludvika, Sollefteå och Örnsköldsvik, har skolöverstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande beträffande dessa framställningar. *Skolöverstyrelsen* har i utlåtande den 30 januari 1943 över nämnda framställningar även upptagit frågan om inrättande av ett statligt gymnasium i Avesta.

Skolöverstyrelsen har funnit starka skäl tala för upprättande av statliga

gymnasier i Örnsköldsvik, Ludvika, Sollefteå och Avesta och ansett att gymnasierna böra erhålla följande organisation:

Örnsköldsvik:	4-årigt latin- och 4-årigt realgymnasium;
Ludvika:	3- » » » 3- » » ;
Sollefteå:	4- » » » 3- » » ;
Avesta:	3- » » » 3- » » .

I fråga om Arvika tillstyrker överstyrelsen ett anslag av 6,000 kronor såsom bidrag till det kommunala gymnasiet därstädes.

Överstyrelsen anför vidare.

På samtliga ifrågavarande orter äro lokalerna för samrealskolorna icke tillräckliga för högre allmänna läroverk, varför nybyggnader av skollokaler äro nödvändiga. På alla platserna har man också gjort mer eller mindre långt framskridna förberedelser härtill. I fråga om samrealskolan i Avesta, vars lokaler i flera avseenden äro undermåliga, synas dock de kommunala myndigheterna icke ha gjort mera energiska försök att avhjälpa bristerna. Med hänsyn härtill anser sig överstyrelsen icke kunna för närvarande föreslå skolans utvidgning med gymnasium. Upprättandet av övriga tre gymnasier anser sig överstyrelsen kunna i princip tillstyrka. På grund av nuvarande svårigheter att erhålla byggnadsmaterial synes det dock bli nödvändigt, att under en övergångstid disponera provisoriska lokaler, på vilka man då har anledning ställa större krav än på lokaler, avsedda endast för kortvarigt provisorium. De lokala myndigheterna beräkna, att möjligheter förefinnas att på tillfredsställande sätt ordna de provisoriska lokalerna. Då några detaljerade konkreta förslag icke framlagts, har överstyrelsen icke kunnat bilda sig någon bestämd uppfattning härom. Överstyrelsen anser sig därför icke kunna för närvarande tillstyrka, att ifrågavarande gymnasier upprättas från och med budgetåret 1943/44 utan från den tidpunkt, som Kungl. Maj:t efter framställning från överstyrelsen bestämmer, varvid i gynnsammaste fall tidpunkten kunde tänkas bli det nyss nämnda budgetåret.

Överstyrelsen placerar Örnsköldsvik före Sollefteå, därest det icke finnes möjligt att samtidigt upprätta mer än ett gymnasium i länet. Skulle endast två gymnasier för närvarande kunna komma till stånd, finner överstyrelsen, att vardera länet bör erhålla ett gymnasium, varför överstyrelsen i sådant fall föreslår Örnsköldsvik och Ludvika.

Om slutligen möjlighet skulle förefinnas att upprätta endast ett gymnasium, finner överstyrelsen Ludvika böra stå tillbaka för Örnsköldsvik med hänsyn till den senare stadens avsevärt större samrealskola, större gymnasieområde och större avstånd till närmaste gymnasier.

Med ovan angivna reservationer hemställer skolöverstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen besluta, att samrealskolorna i Örnsköldsvik, Ludvika och Sollefteå skola från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t på framställning av skolöverstyrelsen bestämmer, successivt ombildas till högre samläroverk,

dels ock föreslå riksdagen besluta, att ett anslag på 6,000 kronor skall för budgetåret 1943/44 utgå till kommunala gymnasiet i Arvika.

Kostnaderna för de förordade nya gymnasierna beräknar överstyrelsen sålunda.

	För budgetåret 1943/44 kronor	Vid fullt utbyggd organisation kronor
Örnsköldsvik	15,469	105,735
Ludvika	28,360	97,791
Sollefteå	15,974	100,099
Summa kronor	59,803	303,625

C. Departementschefen.

Departementschefen har för egen del anfört huvudsakligen följande:

1942 års förslag var enligt min mening ägnat att på ett tillfredsställande sätt lösa de problem, vars innebörd jag i det föregående sökt sammanfatta. Riksdagen synes visserligen ha funnit samtliga de framkomna önskemålen i och för sig berättigade men biträdde likväl icke det framlagda förslaget i annan mån än att riksdagen biföll förslaget om överflyttning av en femårig realskolelinje till flickläroverket på Södermalm.

Av riksdagens skrivelse i ämnet synes framgå, att dess ståndpunktstagande i första hand dikterats av betänkligheter mot upprättande av nya statliga gymnasier i Ängby och Enskede. Riksdagen gav dock sin anslutning till tanken på en viss utflyttning av läroverkslinjer från den inre staden till dess yttre delar. Denna fråga borde, framhöll riksdagen, bliva föremål för fortsatt uppmärksamhet, varvid jämväl borde undersökas, huruvida icke Bromma och Enskede tills vidare kunde anses tillräckligt tillgodosedda genom utflyttning allenast av vissa realskolelinjer. Riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning med beaktande av vad riksdagen anfört.

Den förnyade utredning, som numera verkställts av skolöverstyrelsen, har lett till, att överstyrelsen ansett sig böra vidhålla sitt fjolårsförslag. Alternativt föreslår överstyrelsen därjämte upprättande av ett högre allmänt läroverk även i Solna; till detta senare alternativ återkommer jag i det följande. Vad överstyrelsen anfört har stärkt mig i min uppfattning, att 1942 års förslag var att anse såsom väl avvägt och i stort sett tillfredsställande ur olika synpunkter. Då jag likväl icke nu anser mig böra förorda, att 1942 års förslag ånyo underställes riksdagen, beror det — förutom på den hållning 1942 års riksdag intog — på de rent praktiska svårigheter att nu realisera det föreliggande omorganisationsprogrammet, som uppställa sig på grund av de nuvarande förhållandena.

Jag förbisåg i fjol ingalunda dessa svårigheter. Tvärtom framhöll jag, att det kunde bli nödvändigt att på grund av lokalsvårigheter uppskjuta vissa organisatoriska förändringar till en senare tidpunkt och att även i övrigt vidtaga provisoriska anordningar under en övergångstid. Jag hänvisar härutinnan till vad jag i fjol anförde. Riksdagen, som likaledes betonade de praktiska synpunkterna, ansåg dessa tala för att beslut icke då fattades om en ny organisation av så betydande omfattning som den föreslagna.

De praktiska svårigheter, som i fjol förutsågos skola komma att fördröja realiserandet av det framlagda omorganisationsprogrammet, ha under det gångna

året icke minskat. Ett klart uttryck härför har givits av Stockholms stads kammarkontor och drätselnämnd, vilka förklarar, att förverkligandet av önskemålet om en lämpligare lokalanpassning av läroverksenheter efter boendeförhållandena finge anses vara helt beroende av därmed sammanhängande byggnadsfrågor. De kommunala myndigheterna ha likväl ansett angeläget, att det formella avgörandet av den föreliggande läroverksfrågan icke längre uppskötes utan att genom ett principbeslut av statsmakterna förutsättningar redan nu borde skapas för att staden, då de yttre förhållandena så medgäve, utan dröjsmål skulle kunna realisera den lösning av läroverksorganisationen, vartill förslag nu föreläge. Även om jag för egen del kan instämma i detta uttalande, har jag likväl i det genom 1942 års riksdagsbeslut uppkomna läget ansett mig böra nu föreslå endast sådana organisationsändringar, som kunna omedelbart förverkligas utan att hindras av lokalsvårigheter.

De viktigaste punkter i det föreliggande organisationsförslaget, vilkas betydelse även riksdagen erkänt och vilkas omedelbara realiserande icke synes stöta på oöverstigliga svårigheter, äro enligt min mening följande.

1. Ett nytt högre allmänt läroverk, »statens normalskola», avsett att snarast möjligt flyttas till Östermalm i närheten av gymnastiska centralinstitutet, bör upprättas; läroverket bör givas en organisation, som gör det lämpat för de särskilda uppgifter, jag i det föregående berört. Även med beaktande härav torde hinder icke möta att tills vidare låta högre lärarinneseinariets övningsskola kvarbli i sina nuvarande lokaler. Skolan bör därvid utvidgas till ett högre allmänt läroverk så långt lokalernas kapacitet förslår. Enligt vad jag inhämtat torde lokalförhållandena medgiva en successiv utbyggnad med en 5-årig realskole- och en 4-årig latingymnasielinje. Jag förordar, att övningsskolan utvidgas på angivet sätt. Tills vidare kunna av rent lokala skäl dock endast kvinnliga lärjungar mottagas, ehuru läroverket i princip bör bli ett samläroverk.

2. Det är i hög grad angeläget, att brommaläroverket avlastas. I särskild grad gäller detta givetvis realskolan. Angeläget är även, att vissa läroverkslinjer, i främsta rummet realskolelinjer, utflyttas till de förorter, där platsbristen är mest påtaglig, d. v. s. till Bromma och Enskede. Slutligen är det önskvärt, att nya elementarskolan i dess nuvarande gestalt snarast möjligt avvecklas. Samtliga dessa önskemål kunna i viss mån tillgodoses genom ett successivt upprättande av nya samrealskolor i Bromma (Ångby) och Enskede. Dessa skolor torde — i anslutning till 1942 års förslag — böra organiseras, samrealskolan i Bromma med tre 5-åriga realskolelinjer och samrealskolan i Enskede med två 5-åriga och en 4-årig realskolelinje. Då provisoriska lokaler för dessa realskolor torde kunna ordnas, anser jag mig böra förorda ett genomförande av nämnda omorganisation.

Såsom framgår av det sagda, skulle de nyupprättade läroverkslinjernas antal vid bifall till vad jag förordat bli sammanlagt åtta, därav en gymnasie- linje, en 4-årig realskolelinje och sex 5-åriga realskolelinjer. Upprättandet av dessa linjer bör givetvis kompenseras genom en avveckling av motsvarande linjer vid andra läroverk, så att en verklig förflyttning kommer att äga rum. Jag förordar för egen del, att följande linjer på detta sätt förflyttas, nämligen

från <i>Nya elementarskolan:</i>	1 4-årig realskolelinje och
	2 5-åriga realskolelinjer;
» <i>Bromma-läroverket:</i>	2 » » ;
» <i>gossläroverket på Södermalm:</i>	1 5-årig realskolelinje;
» <i>Katarina realskola:</i>	1 » » ; samt
» <i>sliekläroverket på Norrmalm:</i>	1 4-årig latingymnasielinje.

En konsekvens av denna överflyttning blir, att nya elementarskolans realskola kommer att successivt avvecklas för att efter fem läsårs förlopp ha helt försvunnit. Beträffande dess gymnasium, bestående av en enkel 3-årig och en dubbel 4-årig realgymnasielinje samt en enkel latinlinje med nyspråkig differentiering, skulle däremot enligt mitt förslag icke för närvarande fattas något beslut. Då av praktiska skäl gymnasiet måste kvarbliva i sina nuvarande lokaler under de närmaste åren, synes lämpligen kunna anstå några år med ett principbeslut beträffande dess framtida öde. Givetvis bör dock definitivt beslut härom fattas i god tid före realskolans avveckling. Vid denna tidpunkt torde förutsättningarna för det anrika och välutrustade gymnasiet framtida överflyttning till ett eller flera andra läroverk framstå klarare än nu. För egen del anser jag liksom i fjol, att detta gymnasium bör bilda grundstommen för ett nytt gymnasium i Ängby, medan det nya östermalmsläroverket bör uppbyggas med högre lärarinneseminariets normalskola och dess välförsedda institutioner såsom centrum. Det synes mig i varje fall uppenbart, att gymnasiet icke lämpligen kan i obeskuret skick sammanslås med lärarinneseminariets normalskola. Det nybildade läroverket skulle därigenom komma att bli alltför stort, icke minst med hänsyn till de särskilda uppgifter, det skulle få. Skulle det nya östermalmsläroverket framdeles erhålla den organisation, jag i fjol förordade, kunna icke gärna flera linjer än en 3-årig och en 4-årig realgymnasielinje överflyttas dit från nya elementarskolan. I sådant fall skulle en realgymnasielinje jämte den nyspråkliga latinlinjen återstå att placera. Skulle det vid den kommande omprövningen icke befinnas lämpligt att nya elementarskolans gymnasium eller delar därav överflyttades till Ängby, återstår alltid möjligheten att sammanslå nyssnämnda två linjer med andra läroverk i huvudstaden eller dess omgivning. Såsom jag förut framhållit, bör dock med avgörandet av dessa frågor anstå ännu någon tid.

Som nämnts har skolöverstyrelsen alternativt förordat upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna. Jag har emellertid icke ansett mig böra för närvarande biträda detta förslag. Jag ansluter mig visserligen till riksdagens uppfattning, att frågan om den lämpliga regionala fördelningen av Stockholms läroverkslinjer bör bedömas med hänsyn tagen även till de förortsområden, vilka falla utanför huvudstaden såsom administrativ enhet. Vid den prövning, jag ägnat frågan bland annat ur denna synpunkt, har jag emellertid kommit till den uppfattningen, att ett slutligt ställningstagande till de nordvästra förorterernas läroverksproblem liksom till spørsmålet om utflyttningen av gymnasielinjer till Ängby och Enskede måste anstå, till dess gynnsammare förutsättningar ur olika synpunkter föreligga. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att, såsom närmare utvecklas i skolöverstyrelsens ovannämnda förslag, starka skäl även tala för upprättande av nya statliga gymnasier i landsorten, exempelvis i Örnköldsvik, i Ludvika eller på annan ort i Bergslagen samt i Sollefteå. Jag ser mig emellertid av statsfinansiella skäl nödsakad att avstå från att redan i år föreslå bifall till denna överstyrelsens framställning.

Jag nödgas alltså för närvarande inskränka mig till att i fråga om läroverksorganisationen förorda endast den omflyttning av 8 läroverkslinjer inom Stockholm, som jag i det föregående berört. Såsom villkor för genomförande av denna omflyttning torde böra gälla, att Stockholms stad i fråga om »statens normalskola» och samrealskolorna i Ängby och Enskede åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt

erforderlig vaktmästarpersonal. Vidare synes böra uppställas såsom villkor, att staden i fråga om de nyorganiserade samrealskolorna bidrager till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag av 10,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer.

I likhet med 1940 års skolutredning och Stockholms stads myndigheter finner jag det rimligt, att staten, som är ägare till den mark, där »statens normalskola» är avsedd att förläggas, och som har ett starkt intresse i tillkomsten av detta läroverk, framdeles åt staden upplåter tomt för normalskolans behov.

D. Motioner.

Såsom inledningsvis erinrats, ha motioner väckts om inrättande av högre allmänna läroverk i Örnsköldsvik (I: 211 och II: 311), Ludvika (I: 229 och II: 330) och Solna (I: 227 och II: 331). Till stöd för i dessa motioner gjorda yrkanden har anförts bland annat:

Örnsköldsvik (I: 211 och II: 311).

Ehuru vi anse att de av överstyrelsen föreslagna platserna Örnsköldsvik, Ludvika och Sollefteå redan i år borde ha fått sina gymnasier, så förstå vi att landets finansiella läge ej medger detta.

Vi anse dock att det skulle vara oklokt att nu stoppa upp all utveckling på detta område, och vi anse därför att överstyrelsens tredje alternativ, om inrättandet av ett gymnasium i Örnsköldsvik, redan nu bör kunna realiserars.

Av överstyrelsens utredning framgår att Västernorrlands län hör till de mindre gynnade länen i detta avseende. Således framgår av ifrågakavande utredning att Stockholms stad har 39,124 barn i skolåldern och 2,255 lärjungar i gymnasiet, under det att Västernorrlands län med 36,965 barn i skolåldern har endast 351 lärjungar i gymnasiet.

I fråga om Örnsköldsvik gäller att antalet lärjungar i samrealskolan, som hösten 1939 utgjorde 397, ytterligare har stigit och utgjorde höstterminen 1942 ej mindre än 478.

Enligt överstyrelsens utredning framgår att denna skola är så stor att den ensam är fullt tillräcklig som underlag för ett gymnasium. Dessutom finnes i bygden ett antal N.K.I.-skolor och privata skolor, vilkas lärjungar med glädje skulle hälsa ett länge efterlängt gymnasium.

Folkmängden inom den råjong vari lärjungarna kunna bo i sina hem och dagligen besöka skolan utgör över 30,000.

I Örnsköldsviks omedelbara närhet ligga de stora industrierna Mo & Dom-sjö A.B., Moälvens träsliperi, A.B. Hägglund och Söner, Fors A.B., Gideå & Husum m. fl. Dessutom är denna bygd bekant för sin livliga hem- och småindustri, vilket utgör en trygghet för den framtida utvecklingen.

Vi vilja i detta sammanhang framhålla att dessa industrier ingalunda äro konjunkturbetonade utan ha visat sig kunna mycket väl följa med sin tid och smidigt anpassa sig efter nya förhållanden. Trots all drifts rationalisering sys-selsätter den ständigt ökat antal tjänstemän och arbetare. Det är måhända icke ur vägen att påminna om att här just för närvarande igångsättes en till trävaru- och cellulosaindustrien anknuten, stort tilltagen kemisk industri av ofantlig betydelse för vårt land, en industri, för vilket det kommer att behövas arbetskraft med facklig utbildning, till vilken grunden lämpligen lägges i gymnasium.

Dessutom anse vi oss böra kraftigt framhålla, att staden är omgiven av tätbefolkad jordbruksbygd och att befolkningsnumerären icke är växlande utan stabil och företer ökning.

Av vad ovan sagts samt av det faktum, att Örnsköldsviksorten är en framåtgående bygd med rika utvecklingsmöjligheter, måste den slutsatsen dragas, att staden bör få anses vara lämpad såsom plats för ett nytt gymnasium.

Stadens myndigheter ha redan nu förvissat sig om att lokaler för gymnasiet stå till förfogande därest riksdagen beslutar förlägga ett gymnasium till Örnsköldsvik.

Ludvika (I: 229 och II: 330).

I sitt yttrande av den 5 december 1938 över upprättande av statliga gymnasier i Arvika, Karlshamn, Örnsköldsvik, Sollefteå, Avesta och Ludvika framhöll skolöverstyrelsen som sin åsikt, att den ena av städerna Sollefteå eller Örnsköldsvik i Västernorrlands län i första hand borde erhålla ett högre allmänt läroverk, därefter Ludvika och i tredje rummet den andra av de båda västernorrländska städerna. Främst önskade dock skolöverstyrelsen, att Kungl. Maj:t skulle låta verkställa en utredning av frågan, huruvida och i vilken utsträckning en utvidgning av landets nuvarande gymnasieorganisation borde ske.

1939 års riksdag gjorde i sin skrivelse nr 355 av den 7 juni ett uttalande om önskvärdheten av en utredning om en eventuell utvidgning av gymnasieorganisationen.

Statssekreterare B. Knös, vilken som sakkunnig gjorde denna utredning, satte Ludvika främst bland de orter, som borde erhålla statligt gymnasium.

I sitt yttrande av den 30 januari 1943 har skolöverstyrelsen föreslagit upprättande av gymnasier i Örnsköldsvik, Ludvika och Sollefteå från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, som Kungl. Maj:t på framställning av skolöverstyrelsen bestämmer. Gymnasiet i Ludvika skulle erhålla 3-årig latin- och reallinje.

Genom utlåtandena från skolöverstyrelsen 1938 och 1943 samt sakkunnigutlåtandet av år 1940 torde det vara fullt klarlagt och utrett, att Ludvika bör erhålla ett statligt gymnasium. Kopparbergs län ligger jämfört med andra län sämst till med endast ett läroverk på 250,000 invånare.

Ludvika gymnasiekommitté gjorde år 1938 en undersökning om hur många elever från Kopparbergs län, som bedrovo studier vid gymnasier utom länet. Såvitt utrönas kunde var antalet 145. Säkerligen torde icke i något annat län ungdomen i så stor utsträckning nödgas bedriva sina gymnasiestudier utom det egna länet.

Avstånden till de gymnasier, där Dalarnas ungdom har förlagt sina studier, äro stora, och detta medför i sin tur ökade kostnader för studierna samt försvårar bibehållandet av kontakten mellan barn och hem. En del studiebegåvad ungdom har helt enkelt icke råd att fortsätta studierna, då det är förenat med så stora kostnader. Dalarnas ungdom intar i detta hänseende en missgynnad ställning i förhållande till ungdom i andra län.

I Kopparbergs län — utanför gymnasiestaden Falun — finnas icke mindre än 12 skolor av realskolekaraktär och med realexamen som slutmål. Även detta understryker behovet av en utvidgning av gymnasieorganisationen inom länet. Och som ett ytterligare skäl må framhållas, att något 3-årigt latin-gymnasium icke finnes i länet. Av Ludvika gymnasiekommittés utredning framgick, att av de elever, som sökt sig till latingymnasium, flertalet gick i 3-årigt latingymnasium.

På respektive 16 och 17 km avstånd från Ludvika ligga kommunala mellanskolorna i Grängesberg och Norrbärke. Och samrealskolan i Ludvika är enligt den sakkunnige B. Knös av normal storlek. Ludvika stad har ett befolkningsstal av cirka 7,000, och Ludvika socken har över 6,000 invånare. Inkorporering av Ludvika socken med Ludvika stad är ifrågasatt, och frågan där- om är föremål för utredning. Antal skattekröner i staden var år 1942 132,157.

Stadens största industriföretag, Ludvikaverken, tillhörande ASEA, hade år 1942 över 2,000 anställda. Större industriföretag (minst 100 anställda) hade i Ludvika och inom 18 km avstånd från staden icke mindre än 7,212 anställda under år 1942.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har av statsfinansiella skäl sett sig nödsakad att avstå från att redan i år föreslå bifall till skolöverstyrelsens förslag om upprättande av statliga gymnasier i Ludvika, Örnsköldsvik och Sollefteå.

Kostnaderna för upprättande av ett gymnasium i Ludvika beräknas av skolöverstyrelsen för budgetåret 1943/44 till 28,360 kronor. Fullt utbyggt skulle Ludvikagymnasiet draga en kostnad av 97,791 kronor.

De kostnader, som upprättandet av ett gymnasium i Ludvika skulle medföra, äro sålunda relativt små. Hade icke den av kriget förorsakade krisen inträtt, hade sannolikt Ludvika redan erhållit ett statligt gymnasium. Med hänsyn såväl till statens som den enskildes möjlighet att bereda studiemöjligheter för ungdomen torde det icke nu finnas tillräckligt bärande skäl för att uppskjuta en utbyggnad av gymnasieorganisationen i denna del av riket.

Solna (I: 227 och II: 331).

Om det framlagda förslaget skulle accepteras av riksdagen, skulle Bromma, som höstterminen 1941 hade en platsbrist i realskolans klass 1⁵ av 46, nu erhålla en ny 5-årig realskolelinje och Enskede med en platsbrist i klass 1⁵ av 60 erhålla två 5-åriga realskolelinjer, under det att de nordvästra förörterna, som helt sakna 5-årig realskola och hade en platsbrist på 78 i klass 1⁵, icke erhålla någon 5-årig linje. Detta kan icke sägas innebära en rättvis regional fördelning av linjerna.

Vad skolöverstyrelsen i sitt senaste yttrande anför, att en del av lärjungarna från de nordvästra förörterna torde föredraga läroverk i Stockholm, kan knappast ha någon allmän giltighet. Enligt vad som uppgivits hava åtminstone en del av lärjungarna och deras föräldrar missuppfattat de gjorda förfrågningarna, i det att de trott, att det var fråga om att de lärjungar, som nu gå i stockholmsläroverken, skulle flyttas över till ett nytt läroverk i Solna. Det förefaller också verklighetsfrämmande, att det för ej mindre än 26 av 35 lärjungar från Sollentuna i klass 1⁵ skulle vara fördelaktigare att gå i läroverk i Stockholm än i Solna. I förra fallet ha de att resa med järnväg i genomsnitt 20 minuter för en årlig kostnad av omkring 70 kronor eller med buss i genomsnitt 28 minuter för en årlig kostnad av 100 kronor och sedan genom Stockholms trafikvimmel söka sig fram till något läroverk med kanske 10 à 15 minuters gångväg från ankomstplatsen i Stockholm. I senare fallet kunna de resa med järnväg till Hagalund på i genomsnitt 10 minuter för en årlig kostnad av omkring 45 kronor och ha sedan 5 minuters gångväg till skolan (jämför bilaga 2 tabell V).

Även om det för en del lärjungar på grund av särskilda omständigheter kan vara fördelaktigare att besöka läroverk i Stockholm, kan det icke råda någon tvekan om att många föräldrar på grund av ekonomiska och hygieniska skäl

föredraga ett närmare beläget läroverk. Kommunala representanter för Solna, Sundbyberg och Sollentuna ha också i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 oktober 1942 under viss förutsättning enhälligt uttalat sig för ett läroverk i Solna.

Som tidigare framhållits, är det på lång sikt av avgörande betydelse för kommunernas ekonomi, om inom desamma finnes möjlighet till den i alla avseenden goda skolutbildning, som familjer med barn och ordnad ekonomi kräva för bosättning på platsen i fråga. Ty även om kommunerna göra stora uppoffringar för stärkande av sin ekonomiska bärkraft och för sociala välfärdsanordningar, kunna de ändock därmed icke ernå det som i längden avgör deras ekonomiska stabilisering, d. v. s. att kvarhålla och draga till sig en befolkning med god skattebetalningsförmåga, om icke ovannämnda förutsättning för en sådan befolknings kvarboende inom kommunen skapas.

Liksom för Stockholms stad är det givetvis för de nordvästra förortskommunerna av stort värde att nu få ett principbeslut till stånd i läroverksfrågan, för att respektive myndigheter i god tid må kunna vidtaga förberedande åtgärder för erforderlig skolbyggnad m. m., så att då de yttre förhållandena det medgiva en ny läroverksbyggnad ofördröjligen må kunna uppföras. Detta synes oss även vara en välbetänkt åtgärd med hänsyn till det behov av dylika väl planlagda arbetsobjekt som en fredskris kan komma att aktualisera. Likaså anse vi, att denna fråga så nära sammanhänger med frågan om gymnasieorganisationen i Stockholm, att dessa frågor samtidigt böra upptagas till behandling.

Den nu föreslagna organisationen föregriper en fri prövning framdeles av Stockholms gymnasieorganisation i samband med ordnande av nya elementarskolor, ty redan nu disponeras för det nya läroverket å Östermalm en av de linjer, som enligt skolöverstyrelsens förslag skulle överföras till solnaläroverket. Genom att skapa så stora realskolor som dem, vilka nu föreslagits i Enske och framför allt i Ångby, samtidigt som de nordvästra förorternas behov av 5-årig realskola åsidosättes, synes man förbereda en framtida omorganisation av läroverken i Stockholm. Det är därför angeläget att i detta sammanhang ytterligare pröva skolöverstyrelsens förslag till upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna för att få ett principbeslut till stånd, ty varken Solna eller de övriga nordvästra förortskommunerna ha råd att förlora någon av de möjligheter till skapande av en i alla avseenden fullgod skolorganisation likvärdig den som redan finnes eller nu planeras i Stockholms stads ytterområden. En sådan möjlighet och den nu aktuella är upprättandet av ett högre allmänt läroverk. Endast härigenom kan inom detta välbelägna område förutsättning skapas för kvarboende av befolkningsgrupper med lika god skattebetalningsförmåga som de ha, som bygga och bo i det närbelägna Bromma. Av ovannämnda skrivelse från Solna läroverkskommitté framgår, att Solna stad i Stockholmsvägen 2, Råsunda, förhyrt godtagbara lokaler (6 klassrum m. m.) mer än tillräckliga för en provisorisk förläggning av en 5-årig realskolelinje och att även andra möjligheter att bereda lokaler för en större läroverksorganisation förefinnas.

I skolöverstyrelsens förslag till ett högre allmänt läroverk i Solna förutsättes, att Solna kommunala mellanskola skall förstärkas genom att uppgå i läroverket. Ett sådant förslag strider mot de allmänna förutsättningarna för den ifrågavarande omorganisationen och skulle ur statens synpunkt fördyras densamma med 20,900 kronor per år, ungefär motsvarande Solnas kostnad för mellanskolan. Något förslag till motsvarande förstärkande av kommunala mellanskolor i Stockholm (Enske och Bromma) föreligger ju ej heller. Dessutom har Solna läroverkskommitté efter företagen utredning konstaterat ett

så betydande behov av praktiska utbildningslinjer i Solna (bilaga IV), att det framstår som önskvärt, att Solna kommunala mellanskola bibehålles och, så snart ett definitivt, positivt beslut i läroverksfrågan uppnåtts, omorganiseras till praktisk mellanskola med linjer för handels-, hushålls- och teknisk utbildning. Härvid har planerats samarbete med Sundbybergs stad rörande utformningen av dessa skolor.

Skolöverstyrelsen föreslår, att läroverket förses med ett 3-årigt realgymnasium. Det har påvisats, att mer än dubbelt så många lärjungar från området besöka 4-åriga realgymnasier i Stockholm (bilaga I B, tabell 4). De skäl, som skolöverstyrelsen anfört för upprättande av ett 3-årigt realgymnasium i Solna, torde i lika grad gälla för Ängby, där överstyrelsen dock föreslår 4-årigt realgymnasium (kommunala mellanskolor i Bromma och Spånga samt å Kungsholmen med många elever från Bromma). Den föreslagna lösningen med 3-årigt realgymnasium skulle i längden bli ohållbar därigenom, att de föräldrar i stockholmstrakten, som ämna låta sina barn fortsätta till studentexamen, placera dem i läroverk med 5-årig realskola och 4-årigt gymnasium, även om detta drar större kostnader och förorsakar besvär med resor och dylikt.

Ehuru vi hålla före, att de i ärendet gjorda utredningarna fullt motivera, att ett högre allmänt läroverk i Solna nu upprättas, anse vi oss dock med hänsyn till rådande förhållanden icke böra påyrka dess omedelbara upprättande från och med höstterminen 1943. Däremot synes det oss, att hinder för överflyttning av en 5-årig realskolelinje redan till höstterminen 1943 ej möter. Skolöverstyrelsen har också förordat, att en sådan linje successivt överflyttas från Vasa realskola till det planerade läroverket i Solna. Då under höstterminen 1942 82 lärjungar från de nordvästra förorterna tillhörde första klassen av den 5-åriga realskolan i läroverken i Stockholm, är en sådan överflyttning, som ovan framhållits, synnerligen väl motiverad. Strängt taget skulle minst två 5-åriga linjer behöva utflyttas.

På grund av bristen på lokaler kan en förläggning till Sundbyberg ej nu komma i fråga. Solna läroverkskommitté har därför föreslagit som en första etapp till upprättande av ett högre allmänt läroverk i Solna, att en 5-årig realskolelinje från Vasa realskola i Stockholm överflyttas till samrealskolan i Sundbyberg med förläggning i Råsunda. Någon ökad kostnad för statsverket behöver en sådan överflyttning icke medföra, enär kostnadsökningen för samrealskolan i Sundbyberg motsvaras av kostnadsminskning för Vasa realskola.

Ehuru Sundbybergs stad icke medgivit någon förflyttning eller omläggning av samrealskolan annat än i visst samband med ett gymnasiums tillkomst synes det uppenbart att det även för Sundbybergs stad är av betydande intresse att en 5-årig realskolelinje upprättas vid samrealskolan i staden även om denna nyinrättade linje tills vidare intill dess Sundbybergs stad beretts tillfälle att ordna lokalfrågan måste förläggas till Solna.

Det synes icke böra möta några svårigheter att få till stånd en överenskommelse mellan de båda städerna om en provisorisk förläggning av den 5-åriga linjen till Solna, under förutsättning att skolöverstyrelsen godkänner dess innehåll och de erbjudna lokalerna samt att Solna utöver kostnaden för de behövliga lokalerna och deras möblering åtager sig att lämna bidrag till läroverkets olika kassor på samma sätt, som Sundbyberg frivilligt åtagit sig. Även med hänsyn till lärjungarnas hälsovård torde ökade kostnader uppkomma, som böra bestridas av Solna.

Högre allmänna läroverket i Västervik har för närvarande endast en gymnasielinje, nämligen en 4-årig latinlinje. I *motionerna I: 22 och II: 31* yrkas, att där jämväl måtte inrättas en realgymnasielinje. Till stöd härför anföres i motionen II: 31 i huvudsak följande.

Nyrekryteringen av realskolan har de senaste åren varit mycket god, varför man sannolikt måste räkna med en avsevärt ökad övergång till gymnasiet under de närmaste åren. Sålunda har läroverket nu 63 lärjungar i klass 1⁵ och 23 i klass 1⁴, höstterminen 1941 funnos 48 i klass 1⁵ och 16 i klass 1⁴ och höstterminen 1940 funnos 53 i klass 1⁵ och 20 i klass 1⁴. Gymnasiet har också vuxit från 61 höstterminen 1939 till 75 höstterminen 1942.

Läroverkets hela lärjungeantal har under senaste tioårsperiod stigit från 208 till 332.

Ett lärjungeantal mellan 300 och 400 är icke ovanligt vid mindre landsortsläroverk. Icke mindre än 9 stycken läroverk med både latin- och reallinje hade höstterminen 1942 ett lärjungeantal understigande 400. Västerviks läroverk är det enda läroverk i landet utom högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm med endast en gymnasielinje. Härtill kommer, att Västerviks läroverk är det enda högre allmänna läroverket inom Kalmar läns norra landstingsområde. Det har således att betjäna ett större och folkrikare landsbygdsområde än de flesta läroverk i landet.

År 1932 utgjorde antalet lärjungar från landsbygden 43, år 1939 hade deras antal stigit till 73, hösten 1941 utgjorde de 91 och hösten 1942 var deras antal 106, därav från Kalmar läns norra landstingsområde 103. I procent räknat utgjorde de 1932 något över 20 procent, 1939 nära 25 procent, 1941 nära 30 procent och 1942 över 31 procent.

Det största trafikföretaget i Kalmar läns norra landstingsområde, Norrholm-Västervik-Hultsfreds järnvägar, har på framställning från kommuner och enskilda ordnat trafiken så, att goda möjligheter finnas för landsbygdens ungdom att besöka läroverket. Nämda trafikföretag är också villigt att så snart förhållandena det medgiva ordna ytterligare trafiklägenheter för den studerande ungdomen.

För närvarande och sannolikt även för lång tid framåt kommer det att krävas utbildning i reallinjens ämnen i vida högre grad än tidigare, varför behovet av reallinjen är större nu än för blott några få år sedan. Under sådana förhållanden kan det inte vara rationellt att vid ett helt landstingsområdes enda läroverk endast uppehålla en linje. Det kan invändas, att en lösning av problemet kostar pengar och att tidsläget kräver sparsamhet med statens medel. Men stundom kan det, som ser ut som sparsamhet, i själva verket vara slöseri. Det är nämligen slöseri både med tid, pengar och arbetskraft att tvinga ett antal ungdomar att förbruka år av sitt liv för kompletteringsstudier på främmande ort i stället för att ordna deras studiemöjligheter så, att de ha möjlighet att under skoltiden i sin hemtrakt direkt förbereda sig för sin fortsatta utbildning.

Den nuvarande ordningen tvingar de allra flesta ungdomar att stanna kvar i hemmen och genomgå läroverket på latinlinjen och därefter ägna något år åt kompletteringsstudier. Det är nämligen ytterst få föräldrar, som i nuvarande läge ha råd att låta sina barn genomgå läroverk å annan ort.

Vid en rundfråga till eleverna i nuvarande första ringen visade det sig, att 5 stycken i ring IV, 7 stycken i ring III, 11 stycken i ring II och 15 stycken i ring I för sin vidare utbildning hade behövt studentexamen å reallinjen och alltså önskat gå denna. I realskolans näst högsta klass önska enligt på samma sätt inhämtade upplysningar 32 av 44 gå reallinjen.

En viktig fråga i detta sammanhang är lokalbehovet. Läroverket äger tillräckliga lokaler även för en utbyggnad med 3-årigt realgymnasium. Detta har även vitsordats av skolöverstyrelsen.

De sannolika kostnaderna för statsverket genom inrättandet av en reallinje vid sidan av latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Västervik kunna beräknas till högst 28,000 kronor per år.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår fann 1942 års riksdag övertygande skäl tala för att ett nytt högre allmänt läroverk upprättades på Östermalm för att dels förse gymnastiska centralinstitutet, efter det den beslutade nybyggnaden för institutet kommit till stånd, med en närbelägen övningskola, dels ock tillgodose ifrågavarande stadsdels behov av ett ökat antal läroverksplatser. Dessa synpunkter ansåg emellertid riksdagen kunde vinna beaktande utan en så långt gående omorganisation av läroverksorganisationen i Stockholm som den av departementschefen i fjol förordade, vilken riksdagen icke minst av praktiska skäl fann sig böra avvisa. Det av departementschefen nu framlagda förslaget till omorganisation av stockholmsläroverken har tagit sikte på allenast sådana organisationsändringar, som kunna omedelbart förverkligas utan hinder av lokalsvårigheter. I sådant avseende har departementschefen föreslagit, att högre lärarinneseminariets övningsskola från och med nästa budgetår successivt utbygges till ett högre samläroverk, avsett att snarast möjligt överflyttas till Östermalm, och tills vidare bestående av förutom övningsskolan en 5-årig realskola och ett 4-årigt latingymnasium. Vidare skulle enligt departementschefens förslag två nya samrealskolor likaledes från och med nästa budgetår successivt upprättas i Bromma (Ängby) och Enskede, bestående den förra skolan av tre 5-åriga realskolelinjer och den senare skolan av två 5-åriga och en 4-årig realskolelinje. Upprättandet av samtliga de sålunda föreslagna nya linjerna skulle kompenseras genom avveckling av motsvarande linjer — sammanlagt åtta — vid vissa av departementschefen angivna stockholmsläroverk. Ett bifall till ifrågavarande förslag innebär bland annat, att nya elementarskolans realskola kommer att successivt helt avvecklas inom loppet av en femårsperiod. Vid sin prövning av departementschefens ifrågavarande förslag har utskottet funnit sig kunna godtaga desamma.

Vad beträffar gymnasiet vid nya elementarskolan har departementschefen visserligen ansett, att något beslut angående dess framtida öde icke för närvarande borde fattas, men likväl framhållit, att enligt hans mening detta gymnasium borde bilda grundstommen för ett nytt gymnasium i Ängby, medan det nya östermalmsläroverket borde uppbyggas med högre lärarinneseminariets normalskola som centrum. Med erinran om vad fjolårets riksdag anförde angående gymnasieorganisationen i Stockholm anser sig utskottet böra understryka, att denna fråga torde kräva ytterligare utredning och omprövning liksom jämnväl spörsmålet om den lämpliga regionala fördelningen av Stockholms gymnasielinjer, vilket synes böra bedömas med hänsyn

Utskottet.

tagen även till de förortsområden, vilka falla utanför huvudstaden såsom administrativ enhet. Med hänsyn härtill är utskottet nu icke berett att uttala sig i positiv riktning för de i motionerna I: 227 och II: 331 framställda förslagen, vilka syfta till upprättandet av ett högre allmänt läroverk i Solna. Med vad utskottet sålunda anfört torde berörda motioner få anses besvarade.

I motionerna I: 211 och II: 311 samt I: 229 och II: 330 hava yrkanden framställts om att samrealskolorna i Örnsköldsvik och Ludvika från och med nästa budgetår successivt skulle ombildas till högre allmänna läroverk. Departementschefen har även berört denna fråga och för sin del anfört, att starka skäl talade för upprättandet av nya statliga gymnasier i landsorten, exempelvis i Örnsköldsvik och Ludvika eller på annan ort i Bergslagen samt i Sollefteå. Utskottet, som delar denna uppfattning, vill understryka önskvärdheten av att i första hand de delar av landet, vilka för närvarande intaga en i gymnasiehänseende mindre gynnad ställning bliva tillgodosedda med gymnasier. I nu rådande läge anser utskottet i likhet med departementschefen att försiktighet beträffande utvidgning av gymnasieorganisationen i allmänhet bör iakttagas och kan därför icke biträda de i motionerna framställda yrkandena. Utskottet förutsätter emellertid, att 1940 års skolutredning ägnar frågan om den nuvarande fördelningen av de statliga gymnasierna mellan olika delar av landet en ingående översyn, i syfte att i sådant avseende ernå en ur olika synpunkter jämn och rättvis uppdelning av desamma. Härvid synes böra beaktas, att upprättandet av ett gymnasium på ett håll måhända kan kompenseras genom en avveckling på ett annat håll av gymnasielinjer, som äro svagt rekryterade. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan nämnda översyn vidtagits och därest de statsfinansiella förhållandena sådant medgiva, för riksdagen framlägga förslag i ämnet. Utskottet anser sig likväl böra framhålla, att synnerligen starka skäl tala för upprättandet snarast möjligt av ett statligt gymnasium i Örnsköldsvik, vilken fråga torde kunna lösas utan avvaktan på att resultatet av omförmälda översyn föreligger. Med vad utskottet sålunda anfört torde motionerna I: 211 och II: 311 samt I: 229 och II: 330 få anses besvarade.

Vad i motionerna I: 22 och II: 31 anförts till stöd för förslaget om inrättande vid högre allmänna läroverket i Västervik, som för närvarande endast har en latingymnasielinje, av en realgymnasielinje anser utskottet värt beaktande. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter verkställd närmare utredning i ärendet i första hand pröva förevarande fråga. Utskottet ifrågasätter huruvida icke, därest nämnda läroverk befinner böra utrustas jämväl med realgymnasium, detta låter sig göra genom överflyttande till läroverket av en redan nu på annat håll befintlig realgymnasielinje, varigenom en ansvällning av gymnasieorganisationen med därav betingade kostnader för statsverket kan undvikas. Med vad sålunda anförts torde nu ifrågavarande motioner få anses besvarade.

II. Avlöningsgrupperingen för rektorerna vid vissa läroanstalter.

1. Inledning.

Rektorstjänsterna vid statliga och högre kommunala läroanstalter äro s. k. förordnandetjänster, vilkas innehavare tillsätts för viss tid. Därmed sammanhänger, att rektorslönerna utgå enligt särskilda bestämmelser. Rektorer vid *statliga* läroanstalter åtnjuta sålunda lön enligt nedanstående sammanställning. I tredje kolumnen angivas de olika lönegradernas användningsområde inom undervisningsväsendet.

Lönegrad E	Lönen utgår enligt nedan angivna löne- klass i löne- planen A	
1	28	Hantverksskolorna för blinda. Dövstumskolorna.
2	29	
3	30	
4	31	
5	32	
6	30	Vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte. Realskolorna, småskoleseminarierna, navigationsskolorna.
7	31	
8	32	
9	33	
10	33	Blindinstitutet å Tomtebodan. Högre allm. läroverken, folkskoleseminarierna. Tekniska läroverken.
11	34	
12	35	
13	36	
14	37	[Högre lärarinneseminariet].

Rektorernas lönegradsplacering kan alltså vid de olika slagen av statliga skolor variera mellan 3 eller 4 lönegrader. För att bestämma, till vilken av dessa lönegrader en viss rektorstjänst skulle hänföras, gjordes vid 1937 års löneereglering en klassificering av varje särskild skola, som därvid hänfördes till en viss *avlöningsgrupp*, betecknad med romerska siffror.

Enligt 1941 års lärarlönesakkunnigas förslag till avlöningsreglemente för *de högre kommunala skolorna* förutsätts rektorerna vid dessa skolor skola, liksom hittills, utöver lön som ämneslärare åtnjuta särskilt arvode som rektorer. I arvodeshänseende skulle rektorerna alltjämt uppdelas i 7 olika grupper. Intervallerna mellan tvenne närliggande arvodesgrupper ha valts

så, att de överensstämna med skillnaden mellan närliggande rektorsavlönningar vid läroanstalter tillhörande det statliga undervisningsväsendet. De sammanlagda förmånerna av lön och rektorsarvode för rektor vid en högre kommunal skola kunna därför direkt jämföras med den till rektor vid en statlig realskola utgående lönen. Avlöningen till en kommunalt anställd rektor motsvarar sålunda — med ett undantag — lönen i viss löneklass enligt löneplan A.

Sedan chefen för ecklesiastikdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts den 9 oktober 1942 lämnade medgivande tillkallat särskilda sakkunniga ha dessa företagit en översyn av den år 1937 gjorda avlöningsgrupperingen och i särskilt betänkande avgivit de förslag, som föranletts av översynen.

De sakkunniga konstatera inledningsvis, att rektorerna vid realskolorna tillhöra tre avlöningsgrupper, motsvarande löneklasserna 33—31. De sammanlagda löneförmånerna för rektorerna vid närmast jämförliga kommunala skolor, d. v. s. kommunala flick- och mellanskolor samt praktiska mellanskolor motsvarade däremot, erinra de sakkunniga, praktiskt taget lönen enligt löneklasserna 33—29. Antalet avlöningsgrupper vore således här fem mot tre vid realskolorna. Den härav följande, för rektorerna vid de högre kommunala skolorna i viss mån oförmånligare löneplaceringen hade berörts av 1941 års lärarlönesakkunniga, som å ena sidan förklarat sig icke vilja bestrida, att fördelningen på olika arvodesgrupper av rektorstjänsterna för de högre kommunala skolornas del kunde te sig allt för ofördelaktig i jämförelse med statens realskolor, men å andra sidan sagt sig icke för sin del vara övertygade om att en ändring borde ske på så sätt, att rektorstjänsterna vid de kommunala skolorna erhöle en fördelaktigare placering; fastmera syntes det kunna ifrågasättas, huruvida icke antalet avlöningsgrupper vid realskolorna borde utbyggas nedåt med ytterligare en eller två grupper.

De sakkunniga framhålla vidare, att de i anslutning till de för utredningsarbetet meddelade direktiven utgått från att utredningen icke borde avse själva det grundläggande systemet för rektorernas avlöning. De sakkunniga hade därför ansett sig icke böra upptaga till prövning ett av representanter för de högre kommunala skolorna gjort yrkande angående jämställdhet i lönehänseende mellan dessa skolors och realskolornas rektorer.

Till grund för avlöningsgrupperingen av rektorstjänsterna hade vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna lagts ett poängsystem, där varje läroanstalt erhållit ett poängtal beräknat på visst sätt allt efter antalet lärjungar och antalet klassavdelningar. För en läroanstalts placering inom en viss avlöningsgrupp erfordrades, att poängtalet låge inom vissa på förhand bestämda gränser. Dessa gränser hade emellertid dragits något olika vid olika skolformer. Sålunda krävdes det exempelvis ett högre poängtal vid de kommunala skolorna än vid de statliga realskolorna för placering i jämförbara lönegrupper. Det hörde givetvis till de sakkunnigas uppdrag att närmare undersöka detta förhållande i syfte att, om så be-

funnes lämpligt, åstadkomma en justering av poänggränserna. Då mot det nuvarande poängsystemet vissa detaljerinringar kunde göras, hade de sakkunniga jämväl ansett sig böra underkasta själva det ifrågavarande systemet en granskning.

Statskontoret har ansett, att det nu föreliggande tillfället bör begagnas till att genomföra en enligt statskontorets mening rimligare löneavvägning för rektorerna. Dessa ha nämligen enligt statskontorets förmenande erhållit en alltför gynnsam lönegradsplacering. Statskontoret anför bland annat.

Då emellertid i de sakkunnigas uppdrag icke ingår att underkasta rektorernas löneställning någon allmän omprövning, måste frågan härom ställas på framtiden. Med statskontorets utgångspunkter framstår det under sådana förhållanden som så mycket mera angeläget, att i förevarande sammanhang vidtagas de åtgärder för en rimligare löneavvägning för rektorerna, som inom ramen för det nu tillämpade lönesystemet kunna genomföras. I avseende härå hava i de för utredningen meddelade direktiven särskilt understrukits angelägenheten av att frågan, huruvida icke en ökning av antalet avlöningsgrupper för realskolorna och möjligen även för de högre allmänna läroverken vore motiverad, upptoges till övervägande.

Departementschefen har anfört:

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen förutsattes vid 1937 och 1938 års lönerogleringar för lärarpersonalen vid de statliga och högre kommunala läroanstalterna, att efter en viss tidsperiod skulle företagas en översyn av den gruppindelning av läroanstalterna, som vid lönerogleringarna lades till grund för rektorernas lönegradsplacering. Denna tidsperiod utlöper den 30 juni 1943. Jag har därför föranstaltat om en sådan översyn, vilken anförtrotts åt särskilda sakkunniga. I dessas uppdrag har, såsom statskontoret anför, icke ingått att underkasta rektorernas löneställning en allmän omprövning. Anledningen härtill är givetvis den, att tillräcklig anledning icke ansetts föreligga att ifrågasätta riktigheten i och för sig av de nyligen av statsmakterna genomförda lönerogleringarna för lärarpersonalen vid undervisningsväsendet. De sakkunniga ha sålunda haft att utgå från rektorernas löneställning *utåt*, d. v. s. i förhållande till andra jämförliga personalgrupper, såsom på förhand given. I deras uppdrag har däremot ingått att granska grunderna för rektorernas *inbördes* lönegruppering. Vid bedömande av nu föreliggande fråga har man därför enligt min mening att utgå från rektorernas allmänna löneställning såsom på förhand given, och frågan kan därför icke bedömas såsom en lönerogleringsfråga i egentlig mening. Denna inställning synas även såväl allmänna lönenämnden som skolöverstyrelsen ha haft vid avgivandet av sina yttranden i ämnet. Den principiella synpunkt, som jag sålunda i motsats till statskontoret anlägger på den föreliggande frågan, har gjort, att jag, såsom av det följande kommer att framgå, i allmänhet icke kunnat ansluta mig till de — i och för sig långt gående — yrkanden, som statskontoret framställt beträffande detaljerna i de sakkunnigas förslag. Dessa yrkanden äro nämligen uttryck för den ståndpunkt beträffande rektorernas löneställning i allmänhet, som statskontoret enligt den ovan lämnade redogörelsen intagit.

Det torde böra förutsättas, att en ny översyn av lönegrupperingen skall vidtagas vid slutet av den sexårsperiod, som tager sin början den 1 juli 1943.

2. De allmänna läroverken.

A. Poängsystemet.

Gällande grunder.

Gällande grunder för de allmänna läroverkens gruppindelning återfinnas i propositionen 1937: 271 (sid. 66—68) angående lönerreglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Grunderna ha utarbetats av de år 1936 tillkallade läroverkslönesakkunniga, vilka föreslog ett poängsystem, innebärande att varje fullt 50-tal lärjungar skulle räknas som 1 poäng och varje klassavdelning å gymnasiet som 1 $\frac{1}{2}$ poäng.

1942 års sakkunniga.

De sakkunniga föreslå, att varje fullt 25-tal lärjungar räknas som 1 poäng, att varje klassavdelning i gymnasiet samt inom realskolans avslutningsklass räknas som 1 $\frac{1}{2}$ poäng samt att varje klassavdelning inom realskolans övriga klasser räknas som 1 poäng.

De sakkunniga ha övervägt frågan om ökad poängtilldelning dels för de läroverk, som äro samläroverk, dels för läroverk med praktisk realskolelinje, dels ock för rektorernas arbete med den ekonomiska förvaltningen, men ha funnit sig icke böra framställa förslag i sådan riktning. Med avseende å rektorernas expeditionsgöromål ha de sakkunniga emellertid framhållit, att rektorernas arbetsdag ofta i alldeles för stor utsträckning toges i anspråk för fullgörande av rent rutinmässiga expeditionsgöromål, och ifrågasatt omedelbart övervägande av åtgärder till avhjälpande härav.

Yttranden.

Statskontoret har anslutit sig till de sakkunnigas förslag, att varje 25-tal lärjungar skall räknas som 1 poäng. Däremot har det syntts statskontoret mera tveksamt, om anledning finnes att ändra poängberäkningen för realskolans avslutningsklass. Med hänsyn till de särskilda krav, som ställas på rektor i samband med realexamen, har statskontoret dock icke velat motsätta sig detta förslag. Enär rektorerna vid stockholmsläroverken endast i mycket begränsad omfattning hava att svara för vederbörande läroverks ekonomiska förvaltning, ha skäl syntts statskontoret tala för att antingen — såsom de sakkunniga antytt — dessa läroverks poängtal med hänsyn härtill minskas eller ock att dessa rektorers undervisningsskyldighet något utökas.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt förslaget om lärjungeantalets inverkan på poängberäkningen men har förklarat sig finna det önskvärt, att gränsdragningen mellan de olika avlöningsgrupperna om möjligt sker så, att en skillnad i lärjungeantal av några få lärjungar ej i och för sig bör vara en

anledning till att i övrigt likställda skolor av samma slag föras till olika avlöningsgrupper.

Likaså har skolöverstyrelsen tillstyrkt förslaget om beräkning av 1½ poäng för realskolans avslutningsklass. Däremot har skolöverstyrelsen icke biträtt de sakkunnigas avvisande uttalanden angående eventuella tilläggs-poäng för samläroverk, ehuru överstyrelsen dock icke framställt något förslag om beräkning av sådana tilläggs-poäng.

Beträffande rektorernas kamerala åligganden har överstyrelsen gjort vissa uttalanden och därvid bland annat erinrat om motionen II: 65.

Allmänna lönenämnden har — under viss förutsättning — godtagit de sakkunnigas förslag beträffande poängberäkningen. Lönenämnden anför.

De sakkunniga föreslå den jämkningen, att 1 poäng skall räknas för varje fullt 25-tal lärjungar i stället för, såsom för närvarande är fallet, för varje fullt 50-tal. Härigenom skulle antalet lärjungar komma att tilldelas större betydelse än för närvarande, vilket i och för sig ansetts motiverat. Lönenämnden anser visserligen goda skäl tala för den föreslagna poängberäkningen men vill dock sätta i fråga, om tillräcklig anledning för närvarande kan anses föreligga att vidtaga en omläggning av grunderna för poängsystemet. Därest på sätt lönenämnden nedan förordar hänförandet till de olika lönegrupperna göres i viss mån beroende av storleken av det poängantal, varmed ett visst läroverk över- respektive underskrider den normalt fastställda poänggränsen, anser sig emellertid lönenämnden kunna biträda den av de sakkunniga föreslagna jämkningen. Vidare föreslå de sakkunniga, att vid poängberäkningen klassavdelning inom realskolans avslutningsklass skall räknas lika med klassavdelning å gymnasiet och alltså tilldelas 1½ poäng. Häremot har lönenämnden intet att erinra.

B. Gruppindelningen.

Högre allmänna läroverk.

De sakkunnigas förslag till gruppindelning bygger huvudsakligen på förhållandena under höstterminen 1942. För att emellertid icke en tillfällig ökning eller minskning i poängtalet skall komma att påverka grupperingen ha de sakkunniga dessutom undersökt förhållandena vid läroverken även under höstterminerna 1939, 1940 och 1941 samt i tveksamma fall även införskaffat närmare upplysningar från rektorer angående det sannolika antalet lärjungar och avdelningar, som kan beräknas för de närmaste åren. Sitt förslag ha de sakkunniga sammanfattat i vidstående *tabell 1*.

Tabell 1. Högre allmänna läroverk.

Grupp I					Grupp II					Grupp III								
Läroverk	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾		Läroverk	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾		Läroverk	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾		
		real-skolan	gymnasiet ²⁾					real-skolan	gymnasiet ²⁾					real-skolan	gymnasiet ²⁾			
s	Stockholm:					gs	Göteborg:					sh	Ystad	469	12	10	45	
	Bromma . .	1,284	23	18	101		Majorna . .	750	17	10	62	-	s	Skövde	522	11	9	44,5
g	Göteborg:					gs	Jönköping . .	648	11	17	61,5	-	fl	Göteborg f. fl.	518	6	12	44
	Hvitf. . . .	961	15	19 ³⁾	81,5	s	Sundsvall . .	742	15	11	60,5		s	Landskrona .	481	11	9	43,5
g	Malmö f. g. .	913	14	19	78,5	s	Skara	605	11	16	59		s	Nyköping . .	430	10	10	42
g	Stockholm:					gs	Norrköping .	639	11	15	58,5		fl	Stockholm:				
	Söderm. f. g.	917	15	18	78	s	Stockholm:						s	Söderm. f. fl.	450	8	9	39,5
gs	Uppsala . . .	901	12	20	78		Nya Elem. . .	611	11	15	57,5		s	Visby	383	11	9	39,5
gs	Stockholm:						Skellefteå . .	708	16	9	57,5	+	s	Eksjö	388	11	9	39,5
	Kungsh. . . .	840	15	20	78	+	Västerås . . .	667	12	12	56	-	fl	Hälsingborg				
fl	Norrm. f. fl.	879	15	16	74	+	Falun	661	12	12	56		hu	f. fl.	445	7	10	39
sh	Karlskrona .	830	16	16	73	s	Luleå	649	13	12	56		s	Motala	409	8	10	39
s	Umeå	814	16	15	70,5	s	Växjö	679	11	12	56		s	Lidingö . . .	411	9	9	38,5
s	Borås	845	16	14	70	+	Härnösand . .	559	11	12	51		s	Hudiksvall . .	387	10	9	38,5
s	Halmstad . .	793	15	16	70	+	Örebro: Karol.	541	12	12	51	-	fl	Malmö f. fl. .	435	6	10	38
g	Göteborg:					s	Kristinehamn	514	11	12	49		s	Strängnäs . .	342	11	8	36
	Vasa	771	9	20	69	sh	Vänersborg .	435	11	14	49		s	Boden	360	8	9	35,5
g	Stockholm:					s	Uddevalla . .	542	11	11	48,5	+	s	Haparanda . .	318	8	9	33,5
	Österm. . . .	788	12	17	68,5	s	Östersund . .	567	11	10	48		sh	Västervik . .	332	11	6	33
gs	Linköping . .	749	15	16	68	s	Eskilstuna . .	532	13	9	47,5		s	Eslöv	380	6	8	33
gs	Karlstad . . .	731	11	18	67	s	Södertälje . .	538	12	9	46,5		s	Hässleholm .	325	8	8	33
s	Gävle	776	15	13	65,5	+						fl	Örebro f. fl. .	281	4	9	28,5	
g	Stockholm:																	
	Norrm. f. g.	741	12	16	65													
s	Kristianstad .	727	12	16	65	+	s = samläroverk					gs = gossrealskola med samgymnasium						
g	Hälsingb. f. g.	749	16	13	64,5	+	g = gossläroverk					h = inbyggd handelslinje						
s	Kalmar	734	15	13	63,5		fl = flickläroverk					hu = inbyggd huslig linje						
gs	Lund	609	9	16	57													
g	Stockholm:																	
	reallärov. å N.	611	8	12	50													

1) Uppflyttade (+) eller nedflyttade (-).
 2) Realskolans avslutningsklass medräknad.
 3) Den klassiska linjens 4 högsta kretsar medräknade.

Här nedan lämnas en sammanfattning av de sakkunnigas nu berörda förslag, vilket utgår från en fördelning på tre avlöningsgrupper, varvid alla provårsläroverk liksom för närvarande hänförs till grupp I:

Avlöningsgrupp	I	II	III
Löneklass	36	35	34
Poäng	lägst 63.5	63—46.5	högst 46
Antal läroverk	22	19	20
Ökning respektive minskning	+ 3	— 4	+ 1

Statskontoret har förklarat sig icke kunna förorda de sakkunnigas förslag, att två provårsläroverk skulle hänföras till grupp I trots att de enligt poäng-talen egentligen skulle hänföras till en lägre grupp. Statskontoret har erinrat, att merarbetet vid sådana läroanstalter ersättes i särskild ordning. Statskon-toret har vidare ifrågasatt en utbyggnad nedåt av antalet lönegrupper med en till fyra. Fördelningen skulle enligt ämbetsverkets förslag bli va:

Grupp	I	II	III	IV
Löneklass	36	35	34	33
Poäng	lägst 73	72.5—56	55.5—42	högst 41.5
Antal skolor	8	24	14	15

Skolöverstyrelsen har inledningsvis erinrat, bland annat, att vissa beslutade eller ifrågasatta organisationsändringar ej kommit till uttryck i de sakkun-nigas poängberäkning beträffande både högre allmänna läroverk och realskolor.

Beträffande gr ä n s d r a g n i n g e n har skolöverstyrelsen hävdad, att 1937 års poänggränser ej böra rubbas utan endast omräknas enligt de nya poängvärdena.

Skolöverstyrelsens förslag innebär, att antalet läroverk i de olika grupperna skulle bli 25, 21 respektive 15 i stället för de sakkunnigas 22, 19 respektive 20.

Beträffande provårsläroverken har överstyrelsen kraftigt understrukt, att placeringen borde vara sådan, att man som sökande till rektorstjänsterna kunde påräkna personer med de högsta kvalifikationer. Dessa läroverk borde därför alla placeras i grupp I.

Allmänna lönenämnden har tillstyrkt de sakkunnigas förslag, att rektors-befattningarna vid de högre allmänna läroverken alltjämt fördelas på tre löne-grupper. Beträffande provårsläroverken har lönenämnden — med hänsyn till att lönenämnden i allmänhet ansett att minsta möjliga rubbning nu bör göras i den hittillsvarande gruppindelningen — icke velat motsätta sig de sakkun-nigas förslag.

I fråga om gränssdragningen i övrigt har lönenämnden godtagit de sakkun-nigas förslag med viss komplettering i syfte att undvika ändringar av den för närvarande gällande gruppindelningen vid obetydliga variationer i läroverkens storlek. Lönenämnden anför sålunda bland annat.

De sakkunnigas förslag innebär bland annat, att av de läroverk, som ligga högst två poäng från det nedre gränstalet för grupp I (63.5), tre skulle flyttas upp och två flyttas ned en grupp, samt att av dem, som ligga högst två poäng

från det nedre gränstalet för grupp II (46.5), ett skulle flyttas upp och ett ned. Enligt lönenämndens mening skulle man, med bibehållande av de föreslagna lägsta poängtalerna för de olika grupperna, lämpligen kunna överväga en kompletterande anordning, enligt vilken läroanstalter, som ligga på eller tämligen nära en poänggräns, över huvud icke skulle rubbas i grupphänseende; härför skulle sålunda erfordras, att sådana läroanstalter mera markerat, förslagsvis med mer än två enheter, avlägsnade sig från gränstalet. Lönenämnden anser sig böra förorda en komplettering av sakkunnigförslaget i enlighet med vad nu anförts.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande.

Nu gällande personalförteckning för de allmänna läroverken upptager följande rektorstjänster:

19	rektorer	vid	högre	allmänna	läroverk,	avlöningsgrupp	I	E 13	
								(= löneklass 36)	
23	»	»	»	»	»	»	»	II	E 12
								(= löneklass 35)	
19	»	»	»	»	»	»	»	III	E 11
								(= löneklass 34)	
4	rektorer	vid	realskolor,	avlöningsgrupp	I	E 9	(= löneklass 33)		
24	»	»	»	»	»	»	»	II	E 8 (= » 32)
50	»	»	»	»	»	»	»	III	E 7 (= » 31)

De högre allmänna läroverken och realskolorna förfoga sålunda över vardera tre lönegrader. Riksdagen har genom fastställande av personalförteckningen bestämt, hur många rektorstjänster vid de högre allmänna läroverken respektive realskolorna som skola finnas inom var och en av dessa lönegrader. Härvid har det avgörande varit storleken av vederbörande rektors arbetsbörda och ansvar, i den mån dessa kunnat objektivt uppskattas. Vid uppskattningen av arbetsbördan har man såsom hjälpmedel använt ett poängsystem, varvid varje fullt 50-tal lärjungar räknats såsom 1 poäng, varje klassavdelning i realskolan såsom 1 poäng och varje avdelning på gymnasiet såsom 1.5 poäng. Läroverken ha därefter, de högre allmänna läroverken för sig och realskolorna för sig, efter poängsummorna uppdelats i tre grupper, kallade avlöningsgrupperna I-III, varvid rektorstjänsterna vid de läroverk, som hänförts till avlöningsgrupp I, placerats i lönegraden E 13 i fråga om högre allmänna läroverk och i lönegraden E 9 i fråga om realskolor etc.

De sakkunniga ha vid sin översyn av poängberäkningssystemet ansett sig böra föreslå vissa modifikationer i detta. De ha sålunda ansett, att varje 25-tal lärjungar i stället för såsom nu varje 50-tal borde ge 1 poäng samt att avslutningsklasserna på realskolestadiet borde ge 1.5 i stället för såsom nu endast 1 poäng. Mot de sakkunnigas förslag, vilket i huvudsak godtagits av de i ärendet hörda myndigheterna, har jag icke funnit anledning till erinran.

De sakkunniga ha, med begagnande av nyssnämnda poängsystem på grundval i huvudsak av förhållandena under höstterminen 1942, räknat ut poängsumman för varje enskilt läroverk. Resultatet har, såvitt angår de högre allmänna läroverken, sammanförts i en *tabell 1*. Den högsta poäng-

summan, 101 poäng, har uppnåtts av högre allmänna läroverket i Bromma i Stockholm och den lägsta, 28.5 poäng, av högre flickläroverket i Örebro. Mellan dessa ytterlighetsfall gruppera sig de övriga läroverken i en, såsom de sakkunniga konstaterat, tämligen jämn serie.

Vad till en början angår själva poängsummeringen, har skolöverstyrelsen mot densamma riktat vissa, av organisatoriska skäl motiverade erinringar. I ett par fall äro dessa av natur att kunna inverka på lönegrupperingen. Dessa fall äro följande.

Poängsumman för läroverket i Halmstad bör, vid bifall till här nedan framfört förslag att den 3-åriga latingymnasielinjen därstädes tillfälligt nedläggas, minskas med 4.5 poäng från 70 till 65.5 poäng. Av samma anledning bör poängsumman för läroverket i Skara minskas från 59 till 54.5 poäng. Vidare torde den 4-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Vänersborg böra tillfälligt nedläggas; läroverkets poängsumma minskas därigenom från 49 till 43 poäng, men bör på sätt skolöverstyrelsen anmärkt beräknas till 44.5 poäng på grund av tillkomsten av en avgångsklass för en handelslinje.

I det föregående har jag förordat vissa organisatoriska förändringar beträffande Stockholms läroverksorganisation. Ett bifall härtill inverkar givetvis även på de därav berörda läroverkens poängsummor. Poängsumorna för de högre allmänna läroverk, som föreslagits omorganiserade, beräknar jag på följande sätt (de sakkunnigas poängtal angivas inom parentes):

högre allmänna läroverket i Bromma	80 (101)
» gossläroverket på Södermalm	69 (78)
» flickläroverket på Norrmalm ¹	60.5 (74)
nya elementarskolan	31.5 (57.5)

Poängtalet för den blivande »statens normalskola» är vanskligt att på förhand beräkna. I varje fall torde detta läroverks sammansättning och särskilda uppgifter, bland annat såsom provårsläroverk, böra oavsett poängsumman medföra, att dess rektor placeras i högsta lönegruppen för de allmänna läroverken.

De sakkunniga ha övervägt frågan om en ökning av antalet avlöningsgrupper för de högre allmänna läroverken från tre till fyra men ansett, att antalet alltjämt borde bibehållas vid tre. De skäl, som anförts till stöd härför, har jag i likhet med skolöverstyrelsen och allmänna lönenämnden funnit bärande. Statskontorets förslag att antalet ökas till fyra kan jag således icke biträda.

Jag tillstyrker sålunda, att de högre allmänna läroverken alltjämt indelas i tre avlöningsgrupper. För att få fram dessa tre grupper måste tydligen mellan läroverken med den högsta och den lägsta poängsumman dragas två gränser. De sakkunniga ha förordat, att de tre avlöningsgrupperna avgränsas sålunda.

Grupp I	Grupp II	Grupp III
lägst 63.5 poäng	63—46.5 poäng	högst 46 poäng
Skolöverstyrelsen åter har förordat följande gränsdragning.		
Grupp I	Grupp II	Grupp III
lägst 60.5 poäng	60—40.5 poäng	högst 40 poäng

¹ Hänsyn bör även tagas till att en 5-årig realskolelinje skall flyttas från flickläroverket på Norrmalm till flickläroverket på Södermalm.

De sakkunnigas förslag har grundats på en ingående detaljavvägning, därvid en huvudsynpunkt synes ha varit, att de tre avlöningsgrupperna liksom för närvarande borde göras ungefär lika stora. Antalet läroverk i de särskilda grupperna skulle enligt de sakkunnigas beräkning bli 22, 19 och 20 mot för närvarande 19, 23 och 19. Skolöverstyrelsen åter har utgått ifrån att de nuvarande relativa poänggränserna icke böra rubbas utan endast omräknas enligt de nya poängvärdena. Härigenom skulle antalet läroverk i grupperna bli respektive 25, 21 och 15 (nu 19, 23 och 19).

För egen del vill jag framhålla, att gränsdragningen givetvis alltid måste bli i viss mån godtycklig och att goda skäl kunna anföras för såväl de sakkunnigas som skolöverstyrelsens förslag. Tillfälliga fluktuationer i läroverkens elevantal kunna bli utslagsgivande för läroverkens gruppindelning. Allmänna lönenämnden har med beaktande av detta förhållande anvisat en utväg, som synes kunna till stor del undanröja tillfälligheternas inflytande på gruppindelningen. Lönenämnden har nämligen, med godtagande av de sakkunnigas poänggränser, förordat en kompletterande regel av innebörd, att ett läroverks nuvarande placering i en viss lönegrupp icke skall rubbas, såvida icke dess poängsumma med mera än 2 enheter över- respektive understiger dessa poänggränser. Jag finner för egen del denna kompletterande regel innebära en i stort sett lycklig lösning av gränsdragningsproblemet och har ansett mig kunna tillstyrka detta förslag. Härigenom komma nämligen endast mera markerade förändringar i läroverkens inbördes storlek att medföra ändrad gruppindelning.

Av tabell I framgår, att de sakkunniga hänfört högre allmänna läroverket i Lund och norra realläroverket i Stockholm till grupp I, ehuru de i poänghänseende bort falla inom grupp II. Anledningen härtill är, att dessa två läroverk äro provårsläroverk och i denna egenskap redan nu tillhöra den högsta lönegruppen. Tvekan har yppats, huruvida denna placering för provårsläroverken borde bibehållas, eftersom dessa läroverks rektorer i egenskap av provårsföreståndare uppbära särskilda arvoden av 1,500 kronor för år. Jag har emellertid — i likhet med de sakkunniga — funnit mig sakna anledning att nu göra avsteg från den princip, som i detta hänseende godtogs år 1937. I likhet med skolöverstyrelsen vill jag understryka vikten av att rektorstjänsterna vid provårsläroverken kunna besättas med personer med de högsta kvalifikationer. Jag erinrar även om att riksdagen så sent som år 1941 (se skrivelsen nr 196) avslög ett förslag av Kungl. Maj:t om sänkning av provårsföreståndarnas arvoden från 1,500 kronor till 1,000 kronor. Riksdagen underströk därvid, att föreståndarens arbete är i hög grad betungande samt att den härför utgående ersättningen även utan sänkning syntes skäligen knappt tillmätt. Vid nu angivna förhållanden har jag ansett mig böra förorda de sakkunnigas förslag om hänförande av samtliga provårsläroverk till avlöningsgrupp I. De provårsläroverk, som till följd härav trots sina lägre poängsummor böra räknas till denna grupp, äro högre allmänna läroverket i Lund (57 poäng), norra realläroverket i Stockholm (50 poäng) samt flickläroverket på Norrmalm i Stockholm (enligt min beräkning enligt ovan 60.5 poäng).

De av mig sålunda tillstyrkta gränsdragningsreglerna medföra i jämförelse med de sakkunnigas förslag och med beaktande av den av mig tillämpade något ändrade poängsummeringen, att *avlöningsgrupp I* kommer att omfatta 21 läroverk i stället för 22. *Avlöningsgrupp II* kommer att omfatta 20

läroverk mot 19 enligt de sakkunnigas förslag och *avlöningsgrupp III 21* läroverk i stället för 20.

Jag förordar alltså, att antalet läroverk i respektive avlöningsgrupper fastställas sålunda (inom parentes angives ökningen respektive minskningen i jämförelse med nuvarande förhållanden).

Grupp I	Grupp II	Grupp III
21 (+ 2)	20 (— 3)	21 (+ 2)

Jag återkommer i det följande till frågan om personlig lönefyllnad åt rektorer, vilkas tjänster bli föremål för nedflyttning.

De sakkunniga ha i samband med översynen av poängberäkningssystemet fäst uppmärksamheten på det oegentliga i att rektorerna nödgas ägna en oproportionerligt stor del av sin arbetskraft åt göromål av expeditionell eller kameral natur. De sakkunniga framhålla, att rektorernas huvuduppgift, vilken motiverar deras höga löneställning, bör vara den pedagogiska och administrativa ledningen av vederbörande läroanstalter. Jag instämmer helt i detta uttalande och vill i likhet med de sakkunniga understryka angelägenheten av att denna ledning, i synnerhet dess pedagogiska sida, icke äventyras genom att rektorernas tid och arbetskraft i alltför stor utsträckning tagas i anspråk för fullgörande av expeditionsgöromål. Jag har sedan en tid tillbaka min uppmärksamhet fäst på detta spörsmål och har för avsikt att vid läglig tidpunkt föranstalta om en utredning av frågan, hur en avlastning av rektorernas expeditionella och ekonomiska uppgifter lämpligen skall kunna ske utan alltför stora merkostnader för statsverket.

R e a l s k o l o r.

Såsom av det inledningsvis anförda framgår, har fråga uppkommit, huruvida icke rektorerna vid vissa realskolor blivit väl högt placerade i lönehänseende i jämförelse med vissa andra rektorer.

De sakkunniga ha föreslagit, att antalet avlöningsgrupper vid realskolorna skall utbyggas nedåt med en fjärde grupp. De anför bland annat.

En ny avlöningsgrupp IV för realskolornas vidkommande bör medföra en inplacering av vederbörande rektorstjänster i lönegraden E 6, i vilken lönen utgår enligt 30 löneklassen i löneplan A (63 § 2 mom. civila avlöningsreglementet). Skillnaden mellan lägsta rektorlön och högsta adjunktslön skulle vid ett sådant förhållande bli lika med 4 löneklasser eller samma skillnad som för närvarande är och enligt de sakkunnigas förslag alltjämt skulle bli rådande mellan lägsta rektorlön och högsta lektorlön vid högre allmänt läroverk.

De sakkunnigas förslag beträffande gruppindelningen för realskolorna har sammanfattats i vidstående *tabell 2*.

Tabell 2. Realskolor.

Grupp I och II						Grupp III						Grupp IV						
Realskola	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾		Realskola	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾		Realskola	Antal lärj.	Antal avd.		Antal poäng ¹⁾		
		Avslutningsklasser	Övriga klasser					Avslutningsklasser	Övriga klasser					Avslutningsklasser	Övriga klasser			
	I																	
g	Göteb.: Östra	609	3	18	46.5	s	Trollhättan .	234	2	6	18	s	Åstorp	126	2	3	11	—
	Stockholm:					s	Katrineholm .	229	2	6	18	sh	Söderköping .	103	2	4	11	—
gt	Vasa	532	3	16	41.5	s	Ronneby . . .	225	2	6	18	s	Köping	140	1	4	10.5	—
g	Katarina . .	524	2	16	39	sh	Säffle	216	2	7	18	s	Vadstena . . .	138	1	4	10.5	—
s	Örnsköldsvik	478	3	14	37.5	s	Varberg . . .	219	1	8	17.5	s	Vimmerby . . .	138	1	4	10.5	—
g	Malmö	494	2	14	36	s	Malmberget .	218	2	6	17	sh	Strömstad . . .	112	1	5	10.5	—
	II					s	Bollnäs	217	2	6	17	sh	Arboga	84	2	4	10	—
sh	Arvika	344	3	12	29.5	s	Sandviken . .	212	2	6	17	sh	Tidaholm . . .	82	2	4	10	—
s	Karlshamn . .	346	3	10	27.5	s	Ludvika . . .	208	2	6	17	sh	Vaxholm	80	2	4	10	—
s	Söderhamn . .	343	2	11	27	s	Tranås	204	2	6	17	sh	Mjölby	105	1	4	9.5	—
s	Ängelholm . .	339	2	11	27	s	Falkenberg . .	201	2	6	17	s	Mönsterås . . .	123	1	3	8.5	—
s	Falköping . .	287	2	11	25	s	Vetlanda . . .	199	2	6	16	s	Norrhälje . . .	119	1	3	8.5	—
s	Domnarvet . .	339	2	9	25	sh	Hallsberg . . .	198	2	6	16	s	Ljungby	111	1	3	8.5	—
s	Lidköping . .	277	2	11	25	s	Karlskoga . . .	192	2	6	16	s	Anderslöv . . .	103	1	3	8.5	—
sh	Nässjö	287	3	9	24.5	sh	Sunne	186	2	6	16	s	Svedala	102	1	3	8.5	—
s	Sollefteå . . .	279	2	8	22	s	Sölvesborg . .	185	2	6	16	s	Hörby	102	1	3	8.5	—
s	Åmål	251	2	9	22	sh	Ulricehamn . .	180	2	6	16	s	Leksand	102	1	3	8.5	—
sh	Mariestad . .	240	2	10	22	s	Nederkalix . .	202	1	6	15.5	s	Sundbyberg . .	97	1	3	7.5	—
s	Enköping . . .	231	2	10	22	s	Värnamo . . .	170	2	6	15	s	Laholm	95	1	3	7.5	—
st	Höganäs	266	3	7	21.5	sh	Sala	170	2	6	15	s	Borgholm . . .	92	1	3	7.5	—
sh	Piteå	273	2	8	21	sh	Filipstad . . .	167	2	6	15	s	Lysekil	90	1	3	7.5	—
s	Gudmundrå . .	285	2	7	21	s	Ljusdal	199	1	6	14.5	s	Askersund . . .	84	1	3	7.5	—
s	Trelleborg . . .	266	2	8	21	s	Simrishamn . .	171	2	5	14	s	Skurup	80	1	3	7.5	—
s	Kiruna	255	2	7	20	s	Hedemora . . .	158	2	5	14	s	Ström	76	1	3	7.5	—
sh	Alingsås	225	2	7	19	s	Avesta	166	1	6	13.5							
s	Oskarshamn . .	211	2	8	19	s	Klippan	152	1	6	13.5							
st	Tomelilla . . .	230	2	7	19	s	Huskvarna . .	165	1	5	12.5							
						+	Mora	150	1	5	12.5							
						+	Vara	148	1	5	11.5							

g = gossrealskola. h = inbyggd handelslinje.
s = samrealskola. t = teknisk linje.
¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).

Nedan lämnas en översikt över den föreslagna gruppindelningen för realskolorna.

Avlöningsgrupp	I	II	III	IV
Löneklass	33	32	31	30
Poäng	lägst 36	35.5—18.5	18—11.5	11—7.5
Antal realskolor	5	20	29	24
Ökning resp. minskning	+ 1	— 4	— 21	+ 24

Statskontoret har påyrkat en utbyggnad nedåt med ytterligare en lönegrupp, utöver de sakkunnigas förslag, således med en grupp V. Fördelningen skulle enligt detta förslag bli följande:

Grupp	I	II	III	IV	V
Löneklass	33	32	31	30	29
Poäng	lägst 46.5	46—36	35.5—18.5	18—11.5	högst 11
Antal skolor	1	4	20	29	24

Statskontorets förslag innebär, att skolorna i de sakkunnigas grupp I uppdelas på de nya grupperna I och II, samt att för följande grupper en förskjutning sker till närmast lägre grupp.

Skolöverstyrelsen har till en början påyrkat vissa, av organisatoriska skäl betingade ändringar beträffande poängberäkningen.

Skolöverstyrelsen, som funnit skäligt, att en avlöningsgrupp IV inrättas, tillstyrker de sakkunnigas förslag till gränsdragning utom beträffande gränsen mellan grupperna III och IV. Överstyrelsen föreslår nämligen, att de 10 främsta av läroverken i grupp IV överflyttas till grupp III, varvid till grupp IV endast skulle föras realskolor med 4 klassavdelningar.

Allmänna lönenämnden har funnit, att bärande skäl förebragts för en fördelning av realskolorna på fyra lönegrupper. Även beträffande den föreslagna gränsdragningen mellan de olika grupperna ansluter sig lönenämnden till de sakkunnigas förslag. Med avseende på realskolornas fördelning på de olika grupperna förordar lönenämnden emellertid en kompletterande regel, motsvarande den som ovan föreslagits beträffande de högre allmänna läroverken, dock att jämkningen med 2 enheter uppåt eller nedåt här minskas till 1 enhet. Ifrågavarande kompletterande regel bör dock enligt lönenämnden icke denna gång tillämpas vid gränsdragningen mellan grupp III och grupp IV.

Departementschefen har anfört huvudsakligen följande:

Jag har i likhet med de sakkunniga funnit det välmotiverat, att avlöningsgrupperna för realskolornas rektorer utbyggas nedåt med en grupp IV, vilken skulle komma att motsvara grupp V för de kommunala mellanskolorna. Där emot kan jag icke tillstyrka statskontorets förslag om en utbyggnad nedåt med två lönegrupper. Jag erinrar, att de sakkunnigas förslag tillstyrkts av såväl skolöverstyrelsen som allmänna lönenämnden.

De sakkunnigas förslag till gränsdragning framgår av *tabell 2*. Beträffande denna tabell vill jag i likhet med skolöverstyrelsen erinra, att vissa poängtal böra undergå justering av organisatoriska skäl. Sålunda böra samrealskolorna i Karlshamn, Strömstad och Mjölby på av överstyrelsen angivna skäl tilldelas respektive 27, 12 och 11 poäng i stället för 27.5, 10.5 och 9.5 poäng. Vidare bör, med hänsyn till mitt förslag om bortflyttning av en realskolelinje från Katarina realskola i Stockholm, detta läroverks poängsumma minskas från 39 till 30.

Beträffande gränsdragningen råder en viss meningsskiljaktighet mellan de sakkunniga och allmänna lönenämnden å ena sidan samt skolöverstyrelsen å andra sidan. De sakkunnigas förslag innebär följande gruppindelning:

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV
lägst 36 poäng	35.5—18.5 poäng	18—11.5 poäng	högst 11 poäng

Skolöverstyrelsens förslag skiljer sig från de sakkunnigas endast därigenom, att överstyrelsen velat draga gränsen för grupp IV vid högst 8.5 poäng, varigenom 10 läroverk skulle komma över i grupp III från grupp IV. Jag anser mig för egen del i likhet med lönenämnden böra förorda de sakkunnigas gränsdragning såsom mera naturlig. Att ett läroverk med en eller ett par enheter överskrider det minsta möjliga poängtalet synes mig nämligen icke böra berättiga till en högre löneställning för rektorn; härför bör enligt min mening fordras något mera. Jag förutsätter emellertid, att den av lönenämnden föreslagna kompletterande regeln tillämpas även beträffande realskolorna, varvid gränzonen omkring poänggränsen bör fastställas till endast 1 poäng åt vardera hållet; ifrågavarande regel bör dock givetvis icke vinna tillämpning beträffande gränsen till grupp IV, vilken är nytillkommen.

Vid bifall till mitt förslag om upprättande av nya samrealskolor i Ängby och Enskede, båda i Stockholm, uppstår behov av att inrätta en rektorstjänst vid vardera skolan; dessa böra placeras i avlöningsgrupp II, då läroverkens poängsummor kunna väntas bli 33 å 34.

Med beaktande av de jämkningar i de sakkunnigas förslag, som jag förordat, beräknar jag antalet läroverk i de olika avlöningsgrupperna på följande sätt:

Avlöningsgrupp I: 4 läroverk mot de sakkunnigas 5.

Avlöningsgrupp II: 25 läroverk i stället för 20 enligt de sakkunnigas förslag.

Avlöningsgrupp III: 28 läroverk i stället för 29 enligt de sakkunnigas förslag.

Avlöningsgrupp IV: 23 läroverk i stället för 24.

Realskolorna komma således att vid bifall till vad jag förordat indelas i grupper på följande sätt (ökning eller minskning i jämförelse med nuvarande gruppindelning anges inom parentes):

Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV
4 (± 0)	25 (+ 1)	28 (— 22)	23 (+ 23)

Jag kommer i det följande att beröra frågan om personlig lönefyllnad åt rektorer, vilkas tjänster bli föremål för nedflyttning.

3. De högre kommunala skolorna.

A. Poängsystemet.

Vid 1938 års löneroglering för de högre kommunala skolorna (se propositionen 1938: 230 och riksdagens skrivelse 1938: 339) konstruerades rektorernas löner på så sätt, att till lönerna såsom ämneslärare lades *särskilda rektorsarvodet*. Dessa arvodsens storlek utmättes så att intervallerna mellan dem motsvarade skillnaden mellan närliggande rektorsavlönningar vid statliga läroanstalter.

I samband med ikraftträdandet den 1 juli 1939 av civila avlöningsreglementet anpassades de kommunalt anställda lärarnas löner provisoriskt efter detta reglementes bestämmelser. De nu gällande lönebeloppen ha oförändrade intagits i det förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna, som framlagts i propositionen 1943: 166. Enligt detta förslag skall rektor — utöver avlöning som lärare — uppbära rektorsarvode med nedanstående, för olika arvodesgrupper bestämda belopp för år räknat, nämligen:

A r v o d e s g r u p p :

	I	II	III	IV	V	VI	VII
Rektorsarvode, kronor	3,465	2,970	2,475	1,980	1,485	990	495

Högre folkskola föreslås skola tillhöra någon av arvodesgrupperna V—VII och annan läroanstalt någon av arvodesgrupperna I—V.

I fråga om poängberäkningen tillämpades vid 1938 års löneroglering samma grunder som för de allmänna läroverken.

1942 års *sakkunniga* föreslå samma jämkningar i poängberäkningen som i fråga om de allmänna läroverken. Visserligen förefinnas vissa principiella olikheter mellan läroverksrektorernas och rektorernas vid de högre kommunala skolorna åligganden, men dessa olikheter ha likväl icke syntts de sakkunniga vara av den betydelse, att de skäligen böra inverka på själva poängsystemet.

I enlighet härmed förorda de sakkunniga, att vid samtliga högre kommunala skolor varje fullt 25-tal lärjungar hädanefters räknas som 1 poäng. Vidare förordas, att varje klassavdelning inom avslutningsklassen räknas som 1½ poäng, dock endast vid de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna; för de kommunala flickskolorna förordas en tilldelning av 1½ poäng icke allenast för avslutningsklassen utan för de två högsta klasserna, inom vilka undervisningen är differentierad i fasta ämnen och tillvalsämnen. För de högre folkskolorna, där rektorerna icke ha bestyret med anordnandet av realexamen, förordas, att avslutningsklassen i poänghänseende jämföras med övriga klasser.

Statskontoret har icke motsatt sig den föreslagna ändrade poängberäkningen för de kommunala och praktiska mellanskolornas avslutningsklasser men har icke ansett, att därav borde följa en högre poängtilldelning för de

två högsta klasserna vid de kommunala flickskolorna. Den differentiering av undervisningen, som förekommer i dessa klassavdelningar, anser statskontoret icke i och för sig motivera någon förhöjd poängtilldelning. Med hänsyn härtill och då rektorerna vid dessa skolor — liksom vid de högre folkskolorna — icke ha bestyret med anordnande av avgångsexamen, avstyrker ämbetsverket förslaget i denna del.

Skolöverstyrelsen och *allmänna lönenämnden* ha biträtt de sakkunnigas förslag beträffande poängberäkningen för de högre kommunala skolorna.

B. Gruppindelningen.

De sakkunniga uttala inledningsvis, att de i fråga om gränsdragningen mellan de olika grupperna för de högre kommunala skolorna ansett sig böra eftersträva huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande förhållanden vid realskolorna. För de kommunala flick- och mellanskolornas samt de praktiska mellanskolornas del tillkommer emellertid en gränsdragning, som icke har någon motsvarighet vid realskolorna, nämligen mellan de båda högsta grupperna. För de kommunala flickskolorna, de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna föreslå de sakkunniga följande poängtal, nämligen lägst 47.5; 47—36; 35.5—18.5; 18—11.5 och 11—6.5. Till denna serie anknyta, såsom av det följande framgår, poängtalerna för de högre folkskolorna, vilka skulle bli: 18—12; 11—8 och högst 7.

De sakkunniga anföra.

Kommunala flickskolor.

De sakkunnigas förslag angående de kommunala flickskolornas fördelning på olika grupper framgår av *tabell 3*. Enligt förslaget skulle på de olika arvodesgrupperna komma följande antal skolor:

Arvodesgrupp:	I	II	III	IV	V
Poäng	lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5
Antal skolor	3	7	10	20	0
Ökning resp. minskning	— 2	+ 5	— 2	0	— 1

Kommunala mellanskolor.

De sakkunnigas förslag till fördelning på de olika grupperna framgår av *tabell 4*. Enligt förslaget skulle fördelningen bli följande:

Arvodesgrupp:	I	II	III	IV	V
Poäng	lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5
Antal skolor	3	2	0	13	52
Ökning resp. minskning	—	—	—	+ 2	— 2

Tabell 3. Kommunala flickskolor.

Grupp I—III					Grupp IV				
Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾	Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾
		2 hög- sta kl.	Övriga klasser				2 hög- sta kl.	Övriga klasser	
I					Växjö	227	2	6	18
Stockholm:					Halmstad . .	215	2	7	18
Södermalm .	700	6	19	56	Gävle	209	3	5	17.5
Malmö	699	6	18	54	Härnösand . .	205	3	5	17.5
Göteborg:					Kalmar	202	2	6	17
Vasa	633	5	16	48.5 +	Umeå	188	2	7	17
II					Nyköping . .	183	2	6	16
Stockholm:					Skövde	185	2	5	15
Norrmalm . .	550	6	14	45 —	Falun	172	2	5	14
Bromma . . .	550	4	15	43 +	Ystad	169	2	5	14
Kungsholmen	550	4	15	43 +	Landskrona .	155	2	5	14
Östermalm .	550	4	15	43 —	Södertälje . .	151	2	5	14
Vasastaden .	550	4	15	43 —	Vänernborg .	142	2	5	13
Jönköping . .	479	4	14	39	Uddevalla . .	124	2	5	12
Linköping . .	475	4	14	39 +	Söderhamn .	123	2	5	12
III					Kristinehamn	115	2	5	12
Uppsala . . .	465	3	13	35.5	Luleå	111	2	5	12
Norrköping .	405	2	11	30	Hudiksvall . .	110	2	5	12 +
Göteborg:					Skara	107	2	5	12
Majorna . . .	376	3	10	29.5	Strängnäs . .	100	2	5	12
Borås	383	2	10	28					
Karlskrona .	301	3	9	25.5 +					
Örebro	263	4	8	24					
Sundsvall . .	270	3	9	23.5					
Västerås . . .	252	2	8	21					
Östersund . .	245	3	7	20.5					
Kristianstad .	226	2	7	19 +					

¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).

Tabell 4. Kommunala mellanskolor.

Grupp I—V					Grupp V (forts.)				
Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾	Skola	Antal lärj.	Antal avd.		Poäng ¹⁾
		Av- slutn.- klasser	Övriga klasser				Av- slutn.- klasser	Övriga klasser	
I					Herrljunga	106	1	3	8.5
Göteborg	1,038	7	27	78.5	Lilla Edet	103	1	3	8.5
Stockholm:					Bengtsfors	102	1	3	8.5
Norra	656	5	18	51.5	Emmaboda	102	1	3	8.5
Södra	619	5	16	47.5	Skoghall	102	1	3	8.5
II					Nybro	99	1	3	7.5
Malmö	572	3	14	40.5	Nynäshamn	99	1	3	7.5
Lund (m. k. fl. sk.)					Tierp	99	1	3	7.5
	492	5	15	41.5	Torsås	99	1	3	7.5
IV					Lindesberg	98	1	3	7.5
Norrköping	230	2	6	18	Skänninge	96	1	3	7.5
Älmhult	183	2	6	16	Valdemarsvik	94	1	3	7.5
Hofors (m. h. fsk.)					Vellinge	93	1	3	7.5
	187	1	7	15.5	Stocksund	92	1	3	7.5
Solna	191	1	6	14.5	Årjäng	91	1	3	7.5
Spånga	178	1	6	14.5	Höör	90	1	3	7.5
Svalöv	170	1	6	13.5	Östhammar	89	1	3	7.5
Finspång	151	1	5	12.5	Grängesberg	88	1	3	7.5
Kungälv	149	1	6	12.5	Norberg	88	1	3	7.5
Timrå	147	1	5	11.5	Åtvidaberg	87	1	3	7.5
Alvesta	141	1	5	11.5	Hallstavik	85	1	3	7.5
Munkfors	134	1	5	11.5	Gislaved	84	1	3	7.5
Ånge	133	1	5	11.5	Hyltebruk	84	1	3	7.5
Torsby	131	1	5	11.5	Norrbärke	83	1	3	7.5
V					Svenljunga	83	1	3	7.5
Mölnadal ²⁾	100	2	4	11	Örkelljunga	83	1	3	7.5
Västansfors	132	1	4	10.5	Sveg	82	1	3	7.5
Orsa	122	1	3	8.5	Nora	81	1	3	7.5
Kinna	120	1	3	8.5	Arvidsjaur	78	1	3	7.5
Lycksele	120	1	3	8.5	Hjo	77	1	3	7.5
Molkom	118	1	3	8.5	Karlsborg	77	1	3	7.5
Rättvik	115	1	3	8.5	Strömsnäs- bruk	74	1	3	6.5
Bräcke	112	1	3	8.5	Malmköping	70	1	3	6.5
Storvik	111	1	3	8.5	Slite	69	1	3	6.5
Flen	108	1	3	8.5	Kopparberg	68	1	3	6.5
Kungsbacka	107	1	3	8.5	Gnesta	63	1	3	6.5
Mellerud	107	1	3	8.5	Vännäs	61	1	3	6.5
forts.					Säter	61	1	3	6.5
					Åsele	61	1	3	6.5
					Vilhelmina	55	1	3	6.5

¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—). ²⁾ h = inbyggd handelslinje.

Tabell 5. Praktiska mellanskolor.

Grupp I—IV					
Skola	Antal lärj.	Antal avdelningar		Poäng	1)
		Avslutn. klasser	Övriga klasser		
I					
Göteborg	1,186	8	34	93	
Stockholm (handelsm.)	754	7	21	61.5	
Malmö (m. h. fsk.)	753	3	22	56.5	
II					
Stockholm (tekn.)	580	5	15	45.5	
Örebro	494	4	16	41	
Norrköping (m. h. fsk.)	483	2	15	37	
Stockholm (hush.)	451	3	14	36.5	
III					
Hälsingborg (m. h. fsk.)	334	2	11	27	
Uppsala (m. h. fsk.)	345	1	11	25.5	
Jönköping	342	3	8	25.5	+
IV					
Nacka	232	2	6	18	
Östersund	190	1	6	14.5	+
Uddevalla	142	1	5	11.5	

1) Uppflyttade (+).

Praktiska mellanskolor.

Med utgångspunkt från det tidigare anförda framlägga de sakkunniga i tabell 5 förslag till fördelning på olika arvodesgrupper av rektorstjänsterna vid de praktiska mellanskolorna. Här nedan lämnas en sammanställning av förslaget:

Arvodesgrupp:	I	II	III	IV	V
Poäng	lägst 47.5	47—36	35.5—18.5	18—11.5	11—6.5
Antal skolor	3	4	3	3	0
Ökning resp. minskning	—	—	+ 1	—	— 1

Tabell 6. Högre folkskolor.

Grupp V och VI				Grupp VII				Grupp VII (forts.)			
Skola	Ant. lärj.	Ant. avd.	Poäng ¹⁾	Skola	Ant. lärj.	Ant. avd.	Poäng ¹⁾	Skola	Ant. lärj.	Ant. avd.	Poäng ¹⁾
V.				Stora Kil	99	4	7	Arlöv	65	3	5
Kalmar	177	7	14 +	Lund	92	4	7 —	Mörbylånga	35	4	5
Gävle	156	6	12 +	Undersåker	92	4	7 —	Jämshög	52	2	4
VI.				Båstad	88	4	7	Hagfors	50	2	4
Borås	148	6	11	Överkalix	87	4	7	Marstrand	25	3	4
Kristianstad	125	6	11	Edsbyn	82	4	7	Sunne	40	2	3
Falun	128	5	10	Nordmaling	82	4	7	Vindeln	40	2	3
Södertälje	102	6	10	Hällefors	80	4	7	Klintehamn	34	2	3
Töreboda	119	4	8 +	Grästorp	78	4	7	Väsby	26	2	3
Sollentuna	119	4	8 +	Malung	75	4	7 —	Kattarp	25	2	3
Hultsfred	115	4	8 +	Ytterlännäs	86	3	6	Allerum	26	1	2
Västerås	113	4	8 +	Råneå	71	4	6	Onsala	19	2	2
				Älvsbyn	71	4	6	Jonstorp-Farhult	15	2	2
				Smålandsstenar	68	4	6	Visingsö	14	2	2
				Sävsjö	65	4	6 —	Brunnby	12	2	2
				Gränna	64	4	6	Norsjö	19	1	1
				Dorotea	63	4	6	Fleninge	18	1	1
				Hoting	53	4	6				
				(forts.)							

¹⁾ Uppflyttade (+) eller nedflyttade (—).

Högre folkskolor.

För närvarande föras de högre folkskolornas rektorer till tre avlöningsgrupper. De sakkunnigas förslag, som sammanfattats i *tabell 6*, framgår av nedanstående uppställning:

Arvodesgrupp:	V	VI	VII
Poäng	18—11.5	11—8	högst 7
Antal skolor	2	8	35
Ökning resp. minskning	+ 2	— 2	—

Statskontoret har biträtt de sakkunnigas förslag utom beträffande två detaljer, i det statskontoret nämligen *dels* föreslagit en sänkning av poängtalet för lönegrupp I från 47.5 till 46.5, vilket emellertid icke föranleder någon rubbning i de sakkunnigas grupperingsförslag, *dels* avstyrkt förslaget om högre poängtilldelning för de kommunala flickskolornas två högsta klasser. Ett bifall till sistnämnda förslag skulle medföra följande fördelning av de kommunala

flickskolorna på lönegrupper (inom parentes angives det antal skolor, som enligt de sakkunniga skulle falla på varje grupp).

Grupp:	I	II	III	IV	V
Löneklass	33	32	31	30	29
Poäng	lägst 46.5	46—36	35.5—18.5	18—11.5	högst 11
Antal skolor	2 (3)	8 (7)	9 (10)	14 (20)	7 (0)

Av skolöverstyrelsens yttrande inhämtas bland annat.

Kommunala flickskolor.

Skolöverstyrelsen föreslår att grupp III minskas till att omfatta 8 skolor i stället för 10.

Kommunala mellanskolor.

Skolöverstyrelsen föreslår liksom beträffande de statliga realskolorna, att till den lägsta gruppen hänföras endast skolor med minimiorganisation, d. v. s. 4 klassavdelningar. Härigenom komme den övre poänggränsen att ligga vid poängtalet 10 i stället för 11.

Praktiska mellanskolor.

Skolöverstyrelsen tillstyrker de sakkunnigas förslag.

Högre folkskolor.

Skolöverstyrelsen tillstyrker, att tre avlöningsgrupper bibehållas, men på-
rkar nedflyttning av den lägsta gruppens övre gräns från 7 till 6 poäng.

Allmänna lönenämnden har tillstyrkt den av de sakkunniga föreslagna gränsdragningen mellan de olika grupperna av de kommunala flickskolorna, de kommunala mellanskolorna och de praktiska mellanskolorna, dock med motsvarande kompletterande regel, som av lönenämnden förordats beträffande realskolorna.

I fråga om de högre folkskolorna har lönenämnden icke velat motsätta sig bibehållande av tre lönegrupper, men förordar att poängtalen för mellangruppen VI bestämmas till 11—9 i stället för 11—8.

Departementschefen har anfört:

Såsom förut erinrats har vid inplaceringen av rektorerna vid de högre kommunala skolorna i arvodesgrupper använts samma poängsystem som i fråga om de statliga realskolorna. I likhet med de sakkunniga och de i ärendet hörda myndigheterna utgår jag ifrån, att så i princip skall bli fallet även denna gång. Varje fullt 25-tal lärjungar bör sålunda ge 1 poäng. Vidare böra avslutningsklasserna utom vid högre folkskolor ge 1.5 poäng för varje avdelning och övriga klassavdelningar 1 poäng, dock att även varje klassavdelning inom den näst högsta klassen vid kommunal flickskola bör berättiga till

1.5 poäng. Jag har nämligen funnit övertygande skäl tala för de sakkunnigas förslag, att de två högsta klasserna i kommunal flickskola, inom vilka klasser undervisningen är differentierad, skola i fråga om poängberäkning likställas med gymnasieklasser och avslutningsklasser på realskolestadiet.

I fråga om de sakkunnigas poängberäkning och förslag till gruppindelning för de högre kommunala skolornas vidkommande hänvisar jag till *tabellerna 3—6*. Enligt dessa tabeller skola gruppgränserna dragas på följande sätt (för jämförelse återgivas i detta sammanhang även de gruppgränser, som av de sakkunniga förordats och av mig tillstyrkts beträffande de statliga realskolorna).

<i>Realskolor.</i>					
Grupp I lägst 36	Grupp II 35.5—18.5	Grupp III 18—11.5	Grupp IV 11—7.5		
<i>Kommunala flickskolor, kommunala och praktiska mellanskolor.</i>					
Grupp I lägst 47.5	Grupp II 47—36	Grupp III 35.5—18.5	Grupp IV 18—11.5	Grupp V 11—6.5	
<i>Högre folkskolor.</i>			Grupp V lägst 12	Grupp VI 11—8	Grupp VII 7—1

Mot gränsdragningen beträffande de kommunala flick- och mellanskolorna samt de praktiska mellanskolorna har riktats erinran endast av skolöverstyrelsen, som ansett, att den övre gränsen för grupp III borde för de kommunala flickskolorna dragas vid talet 35. Denna jämkning, som skulle bryta enhetligheten i serien, anser jag mig icke kunna biträda. Icke heller kan jag biträda skolöverstyrelsens förslag beträffande omfattningen av de kommunala mellanskolornas lägsta grupp; jag hänvisar härutinnan till vad jag anfört i fråga om motsvarande spörsmål beträffande de statliga realskolornas gruppindelning. Skolöverstyrelsen har slutligen beträffande de högre folkskolorna påyrkat en minskning av den föreslagna lägsta gruppen genom hänförande av skolor med 7 poäng till den näst lägsta gruppen. Allmänna lönenämnden har å andra sidan velat öka den lägsta gruppen med de fyra skolorna med 8 poäng. Jag har för egen del funnit den av allmänna lönenämnden förordade gränsdragningen mest naturlig, varför jag tillstyrker densamma. Beträffande de högre folkskolorna vill jag slutligen framhålla, att jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag om bibehållande av tre arvodesgrupper, vilket förslag tillstyrkts av samtliga i ärendet hörda myndigheter. — Jag tillstyrker sålunda de sakkunnigas förslag till gränsdragning med den jämkning, som förordats av allmänna lönenämnden.

Skolöverstyrelsens erinran om att högre folkskolorna i Undersåker och Överkalix numera erkänts såsom kommunala mellanskolor torde böra beaktas. De komma härigenom att med vardera 7.5 poäng hänföras till grupp V.

Vid bifall till vad jag förordat komma antalet högre kommunala skolor inom de skilda arvodesgrupperna att — med beaktande av den av lönenämnden förordade gränzsregeln — bli följande (ökningen respektive minskningen i jämförelse med nuvarande antal anges inom parentes):

Skolform	Grupp I	Grupp II	Grupp III	Grupp IV	Grupp V	Grupp VI	Grupp VII
Komm. flickskolor	2 (-3)	8 (+6)	10 (-2)	19 (-1)	1 (± 0)		
» mellanskolor	3 —	2 —	0 —	11 —	56 (+2)		
Prakt. »	3 —	3 —	3 (+1)	3 (+1)	0 —		
Högre folkskolor					1 (+1)	5 (-5)	37 (+2)

Det torde liksom år 1938 böra ankomma på Kungl. Maj:t att för varje skola bestämma, till vilken avlöningsgrupp rektor skall hänföras.

4. Folk- och småskoleseminarierna.

Rektorerna vid folkskoleseminarierna äro i avlöningshänseende likställda med rektorerna vid de högre allmänna läroverken och sålunda indelade i tre avlöningsgrupper I—III. Till grupp I ha hänförts samtliga dubbelseminarier, till grupp II enkelseminariet i Stockholm, som tillika är provårsseminarium, samt till grupp III återstående enkelseminarier. Dubbelseminarierna omfatta en 4-årig och en 2-årig linje. Sistnämnda linje utgöres antingen av studentklass eller, såsom i Falun, av en linje avsedd för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. Enkelseminarierna åter omfatta en 4-årig linje.

De sakkunniga ha med hänsyn till att folkskoleseminarierna icke för närvarande ha sin normala organisation förordat ett uppskov ett eller annat år med en definitiv gruppindelning. Enligt de sakkunnigas mening böra med hänsyn härtill de förordnanden, som skola meddelas för folkskoleseminariernas rektorer från och med den 1 juli 1943, begränsas att avse en tid av ett eller möjligen två år. Ehuru den nuvarande gruppindelningen med 6 seminarier hänfödda till grupp I ingalunda motsvarar de för närvarande föreliggande förhållandena, synas skäl tala för att under den angivna övergångstiden nuvarande gruppindelning bibehålles oförändrad. En jämkning nu skulle nämligen lätt kunna efterföljas av en förnyad jämkning efter ett eller annat år, något som synes böra undvikas.

Rektorerna vid småskoleseminarierna äro principiellt i lönehänseende likställda med realskolornas rektorer. Till grupp I borde i enlighet härmed ha förts dubbelseminarierna, till grupp II de 3-åriga enkelseminarierna och till grupp III de 2-åriga enkelseminarierna.

På grund av den rådande arbetslösheten inom småskolläraryrket har emellertid examinationen av småskollärarinnor varit inskränkt under de gångna åren. När löneregleringen genomfördes för dessa rektorer vid 1938 års riksdag — ett år senare än för rektorerna vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna m. fl. — kunde endast ett enda seminarium hänföras till grupp II, under det att alla de övriga fördes till grupp III. Intet småskoleseminarium inplacerades således i grupp I.

De sakkunniga ha av motsvarande skäl som beträffande folkskoleseminarierna även i fråga om småskoleseminarierna föreslagit uppskov med en definitiv nygruppering.

Statskontoret har anslutit sig till de sakkunnigas förslag om uppskov med en översyn av lönegrupperingen för folk- och småskoleseminarierna. I avvaktan härpå syntes förnyade förordnanden för rektorerna vid dessa läroanstalter nu böra meddelas för en tid av högst ett år. I anslutning till vad statskontoret i det föregående anfört beträffande en utbyggnad nedåt av lönegrupperna för de högre allmänna läroverken och realskolorna förordar ämbetsverket, att vid den framtida översynen av grupperingen för seminarierna båda grupperna utbyggas nedåt med för folkskoleseminarierna en lönegrupp och för småskoleseminarierna en eller eventuellt två lönegrupper.

Allmänna lönenämnden har icke haft något att erinra mot vad de sakkunniga anfört i förevarande hänseende.

Skolöverstyrelsen däremot har förklarat sig icke kunna finna anledning att uppskjuta en definitiv gruppindelning.

Departementschefen har anfört bland annat.

Seminarieorganisationen befinner sig för närvarande i ett labilt läge. Man kan för de närmaste åren motse en kraftig utvidgning av examinationen. Det kan ännu icke med full säkerhet överblickas, hur organisationen kommer att gestalta sig om ett eller annat år. Större klarhet i detta hänseende kommer med all sannolikhet att föreligga redan nästa år. Vid sådant förhållande finner jag i likhet med de sakkunniga lämpligast att uppskjuta översynen av lönegruppsindelningen. Jag hoppas emellertid att det skall bli möjligt att redan nästa år taga ställning till denna fråga. I avbidan härpå torde rektorernas löneställning böra bibehållas oförändrad under nästa budgetår.

De sakkunniga ha förutsatt, att seminarierektorerna efter den 30 juni 1943, då nuvarande förordnanden utlöpa, tills vidare skola förordnas endast på viss kortare tid. Då ett dylikt provisorium, ehuru i och för sig tänkbart, måhända kan vålla olägenheter, förtjänar det övervägas, huruvida icke den nya förordnandeperioden för seminariernas rektorer kan liksom för övriga rektorer omfatta sex år, varvid dock bör uppställas villkor av innebörd, att vederbörande rektor skall vara skyldig att under löpande förordnandeperiod underkasta sig den ändring i löneställningen, som må föranledas av en ändrad lönegruppsindelning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles taga denna fråga under övervägande.

5. Abnormskolorna.

Statens blindanstalter äro institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas, hantverksskolan i Kristinehamn för blindas män, hantverksskolan i Växjö för blindas kvinnor och vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte. Den enda av dessa anstalter, som beträffande rektorstjänstens placering i lönehänseende vid 1937 års löne reglering direkt anslutits till avlöningsgrupperingen för rektorstjänster vid statliga läroanstalter i övrigt, är institutet och förskolan för blindas å Tomteboda. Rektorstjänsten vid denna

anstalt har i lönehänseende jämställts med rektorstjänst vid högre allmänt läroverk i lägsta avlöningsgruppen. *De sakkunniga* ha förklarat sig sakna anledning att förorda någon ändring härutinnan.

Lönereglering för lärarpersonalen vid dövstumskolorna genomfördes från och med den 1 juli 1938. Rektorstjänsterna indelades i fyra avlöningsgrupper med utgångspunkt från en löneställning enligt 26 lönegraden 29 löneklassen för den lägsta gruppen. Till lägsta gruppen, grupp IV, fördes rektorsbefattningen vid dövstumskolan i Växjö; till näst lägsta gruppen, grupp III, fördes rektorsbefattningarna vid skolorna å Manilla, i Lund, Örebro, Gävle och Härnösand, och till grupp II fördes rektorsbefattningen vid skolan i Vänersborg, som tillika är fortsättningsskola för talundervisade gossar. Ingen dövstumskola placerades i högsta gruppen, grupp I. Dövstumskolan i Gävle är numera nedlagd och ersatt av en vårdanstalt för dövstamma med komplicerat lyte; föreståndarbefattningen vid denna anstalt är icke lönegradsplacerad enligt löneplan E, avseende rektorsbefattningar tillsatta medelst förordnande för viss tid, och bör därför icke komma under bedömande i detta sammanhang. I övrigt kvarstår nyssnämnda avlöningsgruppering oförändrad. Nuvarande förhållanden framgå av nedanstående sammanställning:

Avlöningsgrupp:	I	II	III	IV
Lönegrad	—	E 4	E 3	E 2
Lön enligt löneklass	—	31	30	29
Antal skolor	0	1	4	1

De lönegrader, som kunna komma i fråga för rektorerna vid dövstumskolorna, äro E 2—E 5. Av dessa utnyttjas för närvarande endast de tre första, alltså E 2—E 4. *De sakkunniga* ha förklarat sig sakna anledning att ifrågasätta någon utökning av antalet lönegrader för rektorstjänsterna vid dövstumskolorna. Beträffande gruppindelningen ha de sakkunniga anfört, att till grupp IV borde hänföras skolan i Växjö och till grupp III skolorna å Manilla samt i Lund, Örebro och Härnösand. Beträffande skolan i Vänersborg anför de sakkunniga:

Till grupp II hör för närvarande dövstumskolan i Vänersborg, som är dels upptagningskola, dels fortsättningsskola för talundervisade gossar. Därest upptagningskolan kommer att nedläggas, kommer skolan att bestå endast av fortsättningsskola. Anledning synes icke föreligga att då bibehålla skolan i avlöningsgrupp II. De sakkunniga anse sig icke böra taga någon bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida skolan hädanefter bör föras till grupp III eller grupp IV, men äro med hänsyn till den förordade placeringen av dövstumskolan i Växjö närmast benägna att förorda det senare av dessa alternativ.

Statskontoret har framhållit, att därest ämbetsverkets förslag om en utbyggnad nedåt med en lönegrupp för läroverken vinner bifall, rektorstjänsten vid institutet och förskolan för blinda syntes böra nedflyttas från lönegraden E 11 till lönegraden E 10. Då statskontoret vidare förutsatt, att upptagnings-

skolan för dövstumma å Manilla och icke upptagningskolan i Vänersborg kommer att nedläggas, har någon ändring av grupperingen för dövstumskolorna icke synts ämbetsverket påkallad.

Allmänna lönenämnden har icke framställt någon erinran mot de sakkunnigas förslag men har uttalat att, därest skolöverstyrelsens i sakkunnigbetänkandet omförmälda förslag angående nedläggande av upptagningskolan för dövstumma i Vänersborg icke skulle genomföras utan denna skola i stället skulle komma att utvidgas, anledning icke syntes föreligga att vidtaga någon ändring med avseende å den nuvarande grupperingen vid dövstumskolorna.

Skolöverstyrelsen har, därest upptagningskolan för dövstumma i Vänersborg skulle komma att nedläggas, förordat en nedflyttning av rektorstjänsten för den kvarvarande fortsättningskolan till grupp III (nu grupp II).

Departementschefen har anfört, att de sakkunnigas förslag icke givit honom anledning till erinran, varför han biträtt detsamma. Till frågan om löneställningen för rektor vid dövstumskolan i Vänersborg vore departementschefen dock icke beredd att taga ställning i detta sammanhang.

6. De tekniska läroverken.

De tekniska läroverkens rektorer äro i lönehänseende för närvarande principiellt likställda med rektorerna vid de högre allmänna läroverken och folk-skoleseminarierna. Vid de tekniska läroverken finnes emellertid en fjärde avlöningsgrupp, grupp IV. Vid gruppindelningen har hänsyn tagits dels till de olika läroverkens elevantal, dels ock till antalet grupper av undervisningstimmor, beräknade efter medeltjänstgöringen för lektor. Med dessa indelningsgrunder ha förts

- till grupp I läroverket i Örebro;
- » » II läroverken i Malmö och Norrköping;
- » » III läroverken i Borås, Eskilstuna, Härnösand och Stockholm samt
- » » IV läroverket i Västerås.

Tekniska läroverket i Göteborg har för närvarande icke någon särskild rektorstjänst.

De sakkunniga ha förordat uppflyttning till grupp I av tekniska läroverket i Stockholm och till grupp III av läroverket i Västerås.

De sakkunnigas förslag kan sammanfattas sålunda:

Avlöningsgrupp:	I	II	III	IV
Löneklass	36	35	34	33
Antal läroverk	2	2	4	0
Ökning respektive minskning	+ 1	—	—	— 1

Statskontoret har förordat ändrad indelning av ifrågavarande rektorstjänster, innebärande bland annat, att grupp I skulle reserveras för framtida

behov. Därest ett dylikt principiellt avsteg från 1937 års beslut ansåges icke böra ske, har ämbetsverket ansett sig nödsakat att godtaga de sakkunnigas förslag.

Skolöverstyrelsen har biträtt de sakkunnigas förslag men därutöver påyrkat uppflyttande av de tekniska läroverken i Malmö och Norrköping till grupp I. Härigenom skulle fyra läroverk (Stockholm, Örebro, Malmö och Norrköping) komma att hänföras till grupp I och fyra (Eskilstuna, Härnösand, Västerås och Borås) till grupp III. Grupperna II och IV skulle bli orepresenterade.

Allmänna lönenämnden har icke framställt någon erinran mot de sakkunnigas förslag.

Departementschefen har anförde:

Jag biträder i likhet med skolöverstyrelsen och allmänna lönenämnden de sakkunnigas förslag om uppflyttning av rektorstjänsterna vid de tekniska läroverken i Stockholm och Västerås till grupp I respektive grupp III. Statskontorets förslag kan jag, under hänvisning till vad jag inledningsvis anförde, icke ansluta mig till. Skolöverstyrelsen har framlagt förslag om uppflyttning till grupp I även av rektorstjänsterna vid läroverken i Malmö och Norrköping. Då emellertid grupp I synes böra förbehållas läroverk, vilka i fråga om storlek stå i markerad särklass, anser jag mig dock böra förordna, att dessa två läroverk bibehållas i grupp II. Jag erinrar, att jag i annat sammanhang denna dag tillstyrker inrättande av en ny parallellinje vid örebroläroverket, varför dettas elevantal torde komma att inom kort närma sig och kanske överstiga 400.

I annat sammanhang denna dag gör jag den hemställan, som föranledes av vad jag sålunda förordade.

7. Navigationsskolorna.

Rektorstjänsterna vid navigationsskolorna äro för närvarande i avlöningshänseende jämställda med motsvarande tjänster vid realskolorna. Till grupp I har hänförts skolan i Göteborg, till grupp II skolorna i Stockholm, Malmö och Härnösand och till grupp III skolan i Kalmar.

De sakkunniga föreslå, att nu gällande gruppindelning bibehålles oförändrad.

De sakkunnigas förslag har tillstyrkts av samtliga remissmyndigheter, nämligen *statskontoret*, *allmänna lönenämnden* och *kommerskollegium*.

Departementschefen har anförde, att han, efter samråd med chefen för handelsdepartementet, i likhet med de sakkunniga och remissmyndigheterna förordar, att den nuvarande lönegruppsindelningen bibehålles.

8. Övergångsanordning.

De sakkunniga ha — under framhållande av att anledning icke föreligger att ifrågasätta någon lönekomensation för de nuvarande rektorer, vilkas rektorstjänster från och med den 1 juli 1943 skulle komma att nedflyttas till

någon för närvarande förefintlig, lägre avlöningsgrupp — ifrågasatt en övergångsanordning i syfte att mot löneminskning skydda de rektorer vid realskolor, vilka föreslagits nedflyttade i den för närvarande obefintliga grupp IV.

Statskontoret har avstyrkt den ifrågasatta övergångsanordningen.

Skolöverstyrelsen har för sin del föreslagit, att nuvarande rektorer vid de realskolor, som kunna komma att nedflyttas till grupp IV, så länge de kvarstå vid förordnandet, skola få åtnjuta personlig lönefyllnad jämte eventuella andra kontanta förmåner, så att vad de sammanlagt erhålla för sin tjänstgöring uppgår till vad de skulle hava uppburit, därest befattningen kvarstått i grupp III.

Allmänna lönenämnden har anslutit sig till den av de sakkunniga uttalade uppfattningen, att anledning icke föreligger att ifrågasätta någon lönekompen- sation för de nuvarande rektorer, vilkas tjänster från och med den 1 juli 1943 skulle komma att nedflyttas till någon för närvarande förefintlig, lägre avlö- ningsgrupp. Beträffande åter de rektorer vid realskolor, vilkas tjänster enligt förslaget skulle nedflyttas till en ny grupp IV, vilken för närvarande icke finnes upptagen i tjänsteförteckningen för dessa skolor, synes det lönenämnden skä- ligt, att en särskild övergångsanordning införes. Lönenämnden förordar, att rektor vid realskola, tillhörande nuvarande avlöningsgrupp III, vilkens tjänst från och med den 1 juli 1943 hänföres till grupp IV, tillerkännes personlig lönefyllnad av 500 kronor för år — utan rörligt tillägg och kristillägg — att utgå så länge den ifrågavarande rektorn innehar samma tjänst som den 30 juni 1943 och tjänsten kvarstår i avlöningsgrupp IV.

En reservant inom lönenämnden har ansett, att lönenämnden bort till- styrka personlig lönefyllnad med 500 kronor vid samtliga fall av nedflytt- ning, att utgå så länge vederbörande kvarstår på samma rektorspost.

Departementschefen har anfört.

De sakkunniga ha övervägt frågan, huruvida de rektorer, vilka vid bifall till de sakkunnigas förslag skulle komma att nedflyttas från en högre lönegrupp till en lägre, borde genom en övergångsanordning kompenseras för den löne- minskning, de genom nedflyttningen skulle komma att få vidkännas. De sak- kunniga ha därvid, med instämmande av samtliga i ärendet hörda myndig- heter, kommit till den uppfattningen, att en dylik kompensation icke borde ifrågasättas för rektorer, vilka komma att nedflyttas till en redan förefintlig lägre lönegrupp. Jag delar denna uppfattning. Ifrågavarande rektorer måste nämligen anses ha haft anledning att räkna med en blivande nedflyttning. Annorlunda ställer sig saken beträffande de 23 rektorer, vilka nu föreslås ned- flyttade till en avlöningsgrupp, vilken för närvarande icke finnes, d. v. s. be- träffande de rektorer i avlöningsgrupp III vid realskolor, vilka föreslås ned- flyttade i en nykonstruerad avlöningsgrupp IV. Dessa rektorer ha icke kunnat förutse den förordade nedflyttningen. Ehuru jag är medveten om att rektorerna icke kunna göra några rättsanspråk på lönekompen- sation gällande, har jag i likhet med såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen och allmänna löne- nämnden funnit billighetsskäl tala för att dessa 23 rektorer övergångsvis böra erhålla viss kompensation för den inträdande löneminskningen. I anslutning

till lönenämndens förslag förordar jag därför, att ifrågavarande rektorer tillerkännas en personlig lönefyllnad av 500 kronor för år — utan rörligt tillägg och kristillägg — att utgå så länge vederbörande rektor innehar samma tjänst som den 30 juni 1943 och tjänsten kvarstår i avlöningsgrupp IV. Jag förordar dock den jämkningen i lönenämndens förslag, att den personliga lönefyllnaden må utgå högst intill utgången av juni 1949, då nästa förordnandeperioder senast komma att utlöpa.

I detta sammanhang får jag erinra, att vid bifall till den omorganisation av vissa läroverk i Stockholm, jag i det föregående förordat, två läroverk komma att till följd av omorganisationen den 1 juli 1943 nedflyttas ett steg. Detta gäller nya elementarskolan och Katarina realskola. Även rektorerna vid dessa två läroverk synas skäligen böra tillerkännas personlig lönefyllnad enligt nyssnämnda grunder.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke även rektor vid högre lärarinneseminarier, vilken för närvarande är placerad i lönegraden E 14 men efter seminariets nedläggande torde komma att såsom rektor vid »statens normalskola» nedflyttas till lönegraden E 13, skäligen bör tillerkännas personlig lönefyllnad. Jag har kommit till den uppfattningen, att starka billighetsskäl tala härför. Då emellertid statens normalskola är avsedd att framdeles bli provårsläroverk, varvid rektor torde komma att såsom provårsföreståndare erhålla särskilt arvode, torde den personliga lönefyllnaden dock i förevarande fall icke böra utgå för längre tid än till dess rektor kommer i åtnjutande av nämnda provårsvovode.

Med avseende å grunderna för det nuvarande poängsystemet för fördelningen av rektorsbefattningarna vid *de allmänna läroverken* på olika avlöningsgrupper innebär Kungl. Maj:ts förslag den jämkningen i för närvarande gällande grunder, att varje fullt 25-tal lärjungar i stället för varje fullt 50-tal skall räknas såsom 1 poäng samt att klassavdelningarna inom realskolans avslutningsklass i poänghänseende jämsställas med klassavdelningarna å gymnasiet och alltså räknas såsom 1½ poäng i stället för 1 poäng. Mot vad sålunda föreslagits har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Med utgångspunkt från detta poängsystem ha i Kungl. Maj:ts förslag rektorstjänsterna vid de allmänna läroverken fördelats på de olika avlöningsgrupperna.

Vad först beträffar *de högre allmänna läroverken*, fördela dessa sig för närvarande så, att 19 tillhöra grupp I, 23 grupp II och 19 grupp III. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle fördelningen — med bortseende från den blivande »statens normalskola» — bli 20 i grupp I, 20 i grupp II och 21 i grupp III. De för frågans förberedande behandling tillkallade sakkunniga ha föreslagit följande fördelning: 22 i grupp I, 19 i grupp II och 20 i grupp III. Kungl. Maj:ts förslag, som i denna del grundar sig på ett av allmänna lönenämnden i ärendet avgivet utlåtande, avviker från de sakkunnigas därutinnan, att det upptager en kompletterande regel av innebörd, att ett läroverks för närvarande gällande placering i en viss avlöningsgrupp icke skall rubbas, vare sig uppåt eller nedåt, för så vitt icke dess poängsumma med mera än 2 enheter över- respektive understiger poäng-

Utskottet.

gränserna mellan de olika grupperna. Syftet med denna kompletterande regel är, att endast mera markerade förändringar i ett läroverks storlek skola få medföra ändring i dess hittillsvarande gruppering.

Även utskottet finner välbetänkt, att icke helt obetydliga avvikelser från poänggränserna få automatiskt medföra, att ett läroverks hittillsvarande placering i grupphänseende ändras. Utskottet tillstyrker således i princip förslaget, att en kompletterande regel införes i stabiliserande syfte. Beträffande denna regels närmare utformning kan det emellertid ifrågasättas, huruvida Kungl. Maj:ts förslag innebär den lyckligaste lösningen. Enligt detta förslag skulle för en ändring i grupphänseende erfordras, att läroverkets poängtal med mer än 2 enheter över- respektive understiger poänggränsen. Denna princip kan emellertid komma att medföra, att ett läroverk, som under större delen av den gångna grupperingsperioden på grund av sin storlek rätteligen bort tillhöra exempelvis grupp I, ehuru det vid själva grupperingstillfället hänfördes till grupp II, icke heller vid den nu stundande grupperingen kan inplaceras i den grupp, dit det egentligen borde höra. Exempel på sådana fall lämnas i motionerna I: 228 och II: 328 samt i motionen II: 316. Omvänt kan den i propositionen förordade utformningen av stabiliseringsregeln givetvis tänkas medföra, att ett visst läroverk icke flyttas ned till lägre grupp än för närvarande, ehuru en sådan åtgärd i och för sig kunde vara motiverad.

Utskottet har med utgångspunkt från det anförda funnit sig böra förorda sådan jämkning i Kungl. Maj:ts förslag, att de nyss angivna olägenheterna i stort sett undvikas. Utskottet har för sin del stannat vid att förorda, att ett läroverks nuvarande placering i en viss avlöningsgrupp icke skall rubbas, såvida icke dess poängsumma med mera än 1 enhet över- respektive understiger poänggränserna. Med den ståndpunkt, utskottet sålunda intagit, torde syftet med de i motionerna I: 228 och II: 328 samt II: 316 framställda förslagen kunna tillgodoses.

Utskottet tillstyrker en fortsatt tillämpning av den av 1937 års riksdag godtagna principen, att alla provårsläroverk, oavsett storleken, hänföras till grupp I. Till grupp I bör i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag även hänföras rektorstjänsten vid den blivande »statens normalskola», detta särskilt med hänsyn till ifrågavarande läroverks speciella organisation, innefattande olika skoltyper.

Under åberopande av det anförda och med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag, att rektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken alltjämt fördelas på tre avlöningsgrupper, föreslår utskottet följande fördelning av nämnda rektorstjänster nämligen 22 i grupp I, 18 i grupp II och 22 i grupp III.

Med avseende å r e a l s k o l o r n a innebär Kungl. Maj:ts förslag, att den nuvarande indelningen på tre grupper utbygges nedåt med ytterligare en grupp, betecknad såsom grupp IV. Utskottet tillstyrker detta förslag. Utskottet har ej heller funnit anledning till erinran mot den i propositionen

föreslagna fördelningen på avlöningsgrupper av rektorstjänsterna vid real-skolorna, nämligen 4 i grupp I, 25 i grupp II, 28 i grupp III och 23 i grupp IV.

Utskottet vill slutligen erinra, att beslut av riksdagen endast påkallas beträffande de grundläggande principfrågorna ävensom beträffande antalet läroverk inom varje grupp; själva fördelningen av de olika läroverken på de skilda grupperna tillkommer det däremot Kungl. Maj:t att verkställa.

Departementschefen har även uttalat sig beträffande en av de sakkunniga väckt fråga, avseende rektorernas arbete med göromål av expeditionell eller kameral natur, och förklarar sig ha för avsikt att vid läglig tidpunkt föranstalta om en utredning av frågan, hur en avlastning av rektorernas expeditionella och ekonomiska uppgifter lämpligen skulle kunna ske utan alltför stora merkostnader för statsverket. I motionen II: 65 har framhållits, att en bättre organisation av arbetet på läroverkens rektorsexpeditioner vore synnerligen önskvärd, och föreslagits, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte ombesörja en undersökning av ifrågavarande arbetsförhållanden. Utskottet får för sin del uttala sin anslutning till den av departementschefen framförda tanken på en närmare utredning av den nu berörda frågan. Även enligt utskottets mening är nämligen en dylik utredning, som skulle syfta till en intensifiering av rektorernas huvuduppgift, den pedagogiska och administrativa ledningen av vederbörande läroanstalter, påkallad. Med vad utskottet sålunda anfört torde motionen II: 65 få anses besvarad.

Vad därefter angår *de kommunala flickskolorna, de kommunala mellanskolorna, de praktiska mellanskolorna och de högre folkskolorna* får utskottet — som i annat sammanhang denna dag tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag angående definitiv löneroglering för lärarpersonalen vid ifrågavarande skolor — förorda Kungl. Maj:ts förslag till fördelning på de olika arvodesgrupperna av antalet rektorstjänster vid berörda skolor, dock under iakttagande av att vid högre folkskolan i Västerås en treårig teknisk linje befinner sig under upprättande. Utskottet förutsätter nämligen, att den definitiva fördelningen på arvodesgrupper av rektorstjänsterna vid de högre folkskolorna av Kungl. Maj:t verkställs så, att vederbörlig hänsyn kan tagas till ifrågavarande organisationsändring.

Mot vad i propositionen anförts och föreslagits beträffande *folk- och småskoleseminarier, abnormskolor, tekniska läroverk och navigationsskolor* har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Såsom en *övergångsanordning* föreslås i propositionen, att de 23 rektorer vid realskolor, vilkas tjänster skulle nedflyttas till en ny grupp IV, skola tillerkännas personlig lönefyllnad med 500 kronor för år, utan rörligt tillägg och kristillägg, att utgå så länge vederbörande rektor innehar samma tjänst som den 30 juni 1943 och tjänsten kvarstår i grupp IV, dock längst intill utgången av juni 1949. Sådan personlig lönefyllnad skulle därjämte tillkomma 3 rektorer, vilkas tjänster på grund av omorganisation komma att nedflyttas till lägre avlöningsgrupp än för närvarande. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

III. Anslagsberäkningar.

1. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Avlöningar.

a) Besparingsåtgärder.

Antalet nybörjaravdelningar utgjorde under budgetåret 1939/40 533. I samband med budgetarbetet för därpå följande budgetår upptogs frågan om en begränsning i besparingssyfte av antalet sådana avdelningar. För budgetåret 1940/41 föreskrevs i enlighet därmed, att nybörjaravdelningarna icke skulle få i antal överstiga de för budgetåret 1939/40 befintliga; antalet kom i själva verket att stanna vid 520, vilket innebar en nedgång med 13. För budgetåret 1941/42 föreskrevs en begränsning till 525, eller, därest särskilda omständigheter därtill föranledde, 533; antalet stannade vid 529. För innevarande budgetår slutligen har föreskrivits, att totala antalet nybörjaravdelningar skall begränsas till 525 eller, därest särskilda omständigheter därtill föranleda, 535. Verkliga antalet är innevarande läsår 535, vilket innebär en ökning med 6; av dessa hänföra sig 4 till de nya gymnasierna i Boden och Hässleholm. Överstyrelsen beräknar, att antalet nybörjaravdelningar utan spärr skulle ha stigit till 539.

För nästa läsår beräknar skolöverstyrelsen *vid ostörd utveckling och vid oförändrade organisatoriska förhållanden* antalet lärjungar och klassavdelningar på följande sätt:

	Lärjungar			Klassavdelningar		
	i nybörjaravdelningar		Totalt antal	i nybörjaravdelningar		Totalt antal
	realskolan	gymnasiet		realskolan	gymnasiet	
Läsåret 1943/44 . . .	11,170	4,440	54,560	361	187	2,146
Ökning	+ 284	+ 192	+ 927	+ 7	+ 6	+ 22

I likhet med föregående år har skolöverstyrelsen ansett sig böra undersöka, huruvida icke på något håll inom läroverksorganisationen ytterligare några mindre välbesökta linjer finnas, vilka utan alltför kännbara olägenheter kunde indragas. Såsom resultat av denna undersökning har överstyrelsen ansett sig böra föreslå intagningspaus beträffande följande linjer, nämligen

klassiska linjen vid *Hvitfeldtska* högre allmänna läroverket i Göteborg,

3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i *Halmstad*,

3-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i *Skara*, samt

4-åriga latinlinjen vid högre allmänna läroverket i *Vänernborg*.

Skolöverstyrelsen har i detta sammanhang erinrat om att 1942 års riksdag påkallat en utredning, huruvida icke latinlinjen vid högre allmänna läroverket i *Haparanda* lämpligen skulle kunna indragas parallellt med upprättandet av den av samma riksdag beslutade latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Boden. Överstyrelsen har i anledning därav anmodat rektor vid högre allmänna läroverket i *Haparanda* att i ärendet inkomma med utredning

och har med utlåtande den 14 juli 1942 överlämnat densamma till Kungl. Maj:t. Överstyrelsen avstyrkte därvid en indragning av denna linje, och Kungl. Maj:t har den 7 augusti 1942 för närvarande biträtt denna mening.

Lärjungeantalet i latinlinjen i Haparanda var höstterminen 1942 ($9 + 6 + 8 + 4 =$) 27 mot ($5 + 7 + 5 + 4 =$) 21 nästföregående hösttermin. I anslutning härtill anför skolöverstyrelsen:

Överstyrelsen vill icke bestrida, att latinlinjen i Haparanda för närvarande icke utnyttjas i tillfredsställande utsträckning. Detta läroverk har emellertid ett absolut taget lågt lärjungeantal, 316; man kan därför knappast påstå, att lärjungeantalet på latinlinjen är påfallande lågt, sett i relation till läroverkets storlek. Så långt möjligt samläser också latingymnasiet med motsvarande ringar av realgymnasiet. Hela linjen med dess 4 ringar upptager 77 veckotimmar. Linjen har i år kunnat uppvisa stigande anslutning.¹

Enligt överstyrelsens mening böra fordringarna på anslutningen till en bildningslinje sättas något lägre om linjen är den enda i sitt slag, än om parallella linjer med samma bildningsmål finnas vid läroverket. Skillnaden mellan latinlinjens och reallinjens allmänna orientering är mycket väsentlig och svarar mot utpräglade olikheter i lärjungarnas anlag och intressen. Erfarenheten visar, att det oftast är högst olyckligt, om lärjungar genom yttre omständigheter tvingas att göra ett linjeval, som icke motsvarar deras håg och som måhända leder dem in på levnadsbanor, för vilka de icke äro väl lämpade. Naturligtvis måste likväl av statsekonomiska skäl en viss begränsning ske av läroverksundervisningens linjegränning. Överstyrelsen kan icke ifrågasätta, att en bildningslinje skulle upprätthållas för ett mycket litet antal lärjungar, och erinrar i detta sammanhang om att ett deltagarminimum av 5 lärjungar är satt som villkor för tillvalsundervisningen på det differentierade gymnasiet. I det nu aktuella fallet finnas emellertid enligt överstyrelsens mening åtminstone för närvarande icke tillräckliga skäl att nedlägga latinlinjen och därmed giva ifrågavarande läroverk en renodlat real inriktning.

Överstyrelsen har även erinrat, att vissa *inbyggda praktiska realskolelinjer* äro svagt frekventerade. Detta gäller för närvarande framför allt följande linjer:

	L ä r j u n g e a n t a l	
	höstterminen 1941	höstterminen 1942
<i>Klassisk linje:</i>		
<i>Inbyggda praktiska linjer:</i>		
Husliga linjen vid h. allm. lärov. f. fl. i Hälsingborg	$9 + 9 = 18$	$0 + 8 = 8$
Handelslinjen vid samrealskolan i Arboga	$8 + 9 = 17$	$5 + 6 = 11$
Handelslinjen vid samrealskolan i Söderköping	$6 + 9 = 15$	$9 + 6 = 15$
Handelslinjen vid samrealskolan i Ulricehamn	$8 + 8 = 16$	$8 + 7 = 15$
Handelslinjen vid samrealskolan i Vaxholm	$7 + 6 = 13$	$7 + 7 = 14$

¹ I en den 2 mars 1943 till ecklesiastikdepartementet inkommen framställning ha stadsfullmäktige i Hudiksvall hemställt, att latingymnasiet därstädes icke måtte nedläggas.

Beträffande dessa linjer anför överstyrelsen:

Fyra av de fem inbyggda praktiska linjer, som böra komma under diskussion, äro handelslinjer tillhörande mindre skolor. Den femte är den enda inbyggda husliga linjen vid våra allmänna läroverk, förlagd till högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg. De besparingar, som första året skulle göras genom indragning av någon av dessa linjer, framgå av följande tabell:

Linje	Minskat undervisningsbehov i veckotimmar		Kostnad i kronor
	teoretiska läroämnen	praktiska läroämnen	
Arboga, handelslinje	6.5	8.5	3,141
Söderköping, »	6.5	8.5	3,141
Ulricehamn, »	22.5	8.5	6,869
Vaxholm, »	6.5	8.5	3,442
Hälsingborg, huslig linje	25.5	10.5	8,385
Summa	67.5	44.5	24,978

De inbyggda handelslinjerna synas hava en särskild uppgift att fylla på mindre orter, där undervisningsanstalterna i övrigt äro relativt odifferentierade och en avsevärd del av lärjungarna bruka kvarstanna i sin hemort för att ingå i dess näringsliv. Kostnaderna äro i regel relativt begränsade. Dessa linjers ställning har under de tre senaste åren i liknande sammanhang varit under riksdagens prövning. Riksdagen har därvid icke gjort någon erinran mot att undervisningen fortfarande tillhandahålles. Icke heller överstyrelsen finner för närvarande tillräckliga skäl att föreslå indragning av någon av dessa linjer.

Det vore otvivelaktigt av ett visst intresse att jämväl kunna bibehålla den inbyggda husliga linjen vid högre allmänna läroverket för flickor i Hälsingborg såsom den enda i sitt slag. Huruvida lärjungar i tillräckligt antal anmäla sig är dock osäkert. Hittills finnes intet minsta deltagarantal stadgat för de praktiska linjerna. Med hänsyn till de relativt låga lärjungeantal, som i några av de ovanberörda fallen konstaterats, synes ett visst deltagarminimum böra stadgas som villkor för att inbyggd praktisk linje för året skall komma till stånd. Överstyrelsen vill föreslå, att första årskursen av praktisk linje hädanefter skall anordnas endast om minst fem lärjungar anmält sig för linjen vid den tidpunkt, då rektors uppgifter rörande läroverkets behov av lärarkraft skola vara överstyrelsen tillhanda.

I skrivelse 1942: 265 har riksdagen ifrågasatt en indragning av någon av de nuvarande gymnasielinjerna vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg. Därvid borde övervägas, huruvida icke den sålunda frigjorda linjen kunde komma något annat läroverk till godo. Skolöverstyrelsen anför beträffande denna fråga.

Högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg har för närvarande enkel 4-årig latinlinje och enkel 3-årig reallinje. Latinlinjen var under de första åren bristfälligt utnyttjad, men sedan numera flickor fått tillträde till gym-

nasiet, utnyttjas dess kapacitet på ett tillfredsställande sätt. Innevarande läsår hava på latinlinjen 22 lärjungar intagits i första ringen. På reallinjen är första ringen fullsatt; av 39 godkända inträdessökande kunde endast 30 beredas plats. Överstyrelsen finner alltså båda linjerna fortfarande behövliga vid läroverket.

Överstyrelsen diskuterar i detta sammanhang frågan om en allmän begränsning av antalet nybörjaravdelningar och anför i detta hänseende.

Därest i överensstämmelse med överstyrelsens förslag intagningen på de 3-åriga latinlinjerna i Halmstad och Skara och den 4-åriga i Vänersborg temporärt inställes, skulle det behövliga antalet klassavdelningar vid de allmänna läroverken nedgå till 2,143. Antalet nybörjaravdelningar komme att uppgå till 545 eller 10 mer än nu.

Det beräknade antalet nybörjaravdelningar höstterminen 1943 komme trots reduktionen att överstiga antalet avdelningar av detta slag höstterminen 1939. Såsom framgår av nedanstående tabell, komme ökningen dock helt att falla på realskolans nybörjaravdelningar.

Å r	Antal nybörjaravdelningar		
	i realskolan	på gymnasiet	summa
1939	345	186	531
1940	341	177	518
1941	348	181	529
1942	354	181	535
1943	361	184	545

Denna relativt långsamma utveckling av gymnasiet får under innevarande kristid i det hela anses lycklig. Betänkligheterna mot en ökad tillströmning till realskolan äro i varje fall avgjort mindre än mot en ansvällning av gymnasiet. Överstyrelsen har tidigare vid skilda tillfällen framhållit, att restriktionerna på lågstadiet icke böra göras strängare än att platstillgången någorlunda svarar mot efterfrågan, medan överstyrelsen däremot i fråga om högstadiet ansett olika avledande åtgärder önskvärda.

I avvaktan på de åtgärder i sådant syfte, som kunna komma att föreslås av 1940 års skolutredning, hemställde överstyrelsen förlidet år, att intet maximiantal skulle fixeras för nybörjaravdelningarna. Överstyrelsen har dock intet att erinra mot en föreskrift av innebörd, att det av överstyrelsen beräknade sannolikaste antalet nybörjaravdelningar — 545 — icke må överskridas. Vid någorlunda oförändrade politiska och ekonomiska förhållanden skulle detta möjliggöra, att antalet klassavdelningar i realskolans första klass i huvudsak rättades efter behovet, under det att antalet avdelningar av gymnasiets första ring genom de av överstyrelsen förordade indragningsåtgärderna tills vidare skulle kunna hållas inom ramen av 1939 års organisation.

Statskontoret har förordat, att maximiantalet nybörjaravdelningar sänkes från 535 till 532. Statskontoret anför.

1940 års lagtima riksdag beslöt på förslag av Kungl. Maj:t en höjning av elevantalet i realskolans avslutningsklasser och därmed jämförliga klasser vid högre kommunala skolor från 30 till 35 (se propositionen 1940: 154). Härmed åstadkoms en besparing, som år 1940 uppskattades till i runt tal 420,000 kronor för år, varav 172,000 kronor vid de allmänna läroverken och återstoden vid de högre kommunala skolorna.

1942 års riksdag begärde i sin skrivelse nr 455 utredning angående ett motionsvis (I: 266) gjort yrkande om en uppmjukning av ifrågavarande bestämmelser. Skolöverstyrelsen har efter verkställd utredning tillstyrkt en viss uppmjukning i av riksdagen angivet hänseende. Kostnaderna härför ha beräknats till omkring 70,000 kronor för år, varav omkring hälften belöpan- de på de allmänna läroverken och återstoden på de högre kommunala skolorna.

Departementschefen har för egen del anfört:

Under läsåren 1940/41 och 1941/42 sattes för första gången en mekaniskt verkande spärr för upprättandet av nya klassavdelningar på nybörjarstadiet. Begränsningen gjordes dock icke snävare än att de föreskrivna maximisiffrorna, 533, icke uppnåddes. Anledningen härtill kan tillskrivas det avbrott i den sedan länge fortgående utvecklingen, som förorsakades av kriget. När jag i fjol hade att taga ställning till frågan om en nybörjarspärr även för innevarande läsår, ansåg jag mig med hänsyn till händelseutvecklingen icke behöva föreslå, att denna spärr alltjämt upprätthölls. Jag förutsatte dock, att medgivande från Kungl. Maj:ts sida att upprätta nya parallellavdelningar inom nybörjarklasser skulle föregås av en omsorgsfull prövning och att sådant medgivande icke skulle lämnas annat än då särskilda omständigheter därtill föranledde. Riksdagen beslöt emellertid att även för innevarande läsår bibehålla en nybörjarspärr men höjde maximisiffran för antalet nybörjaravdelningar med 2 till 535. Denna siffra har nu uppnåtts och har enligt skolöverstyrelsens beräkning förhindrat tillkomsten av ytterligare 4 nybörjaravdelningar.

Av motiveringen för riksdagens nyssnämnda beslut synes framgå, att riksdagen i första hand velat undvika en alltför stor studentproduktion. Jag hyser för egen del den uppfattningen, att en ansvällning av gymnasierna icke är önskvärd, men det synes mig olämpligt att söka begränsa tillströmningen genom att alltför snävt tillmäta klassavdelningarnas antal. Föräldrarnas strävan att giva sina barn utbildning vid de allmänna läroverken är nämligen ofta så stark, att en alltför kraftig begränsning av platserna måste få icke åsyftade följdverkningar. Genom privatlektioner och liknande åtgärder komma föräldrarna att söka säkerställa barnens inträde i läroverk. Lyckas icke detta, föreligger den risken, att vid sidan av de allmänna läroverken och därmed jämförbara goda enskilda högre skolor komma att uppstå sådana privatskolor, vilka på grund av sina höga avgifter måste få en karaktär, som icke är lycklig vare sig ur skolans eller ur ungdomens synpunkt.

Den väg, på vilken man bör söka uppnå en avlastning av gymnasierna, är i stället, att det allmänna undervisningsväsendet så utbygges och organiseras, att rekryteringen av de praktiska yrkena underlättas. Ett steg i denna riktning förordar jag i annat sammanhang denna dag, i det jag föreslår, att de tekniska läroverkens organisation utvidgas med dels ett nytt tekniskt gymnasium, dels nya parallellavdelningar vid de redan bestående tekniska högre

skolorna. Man måste dock räkna med att denna åtgärd ur den nu diskuterade synpunkten endast får ganska begränsad effekt. Jag skulle därför varit mest benägen att föreslå, att skolöverstyrelsens förslag angående antalet nybörjaravdelningar vid läroverken oförändrat lades till grund för anslagsberäkningarna. Av statsfinansiella skäl nödgas jag dock förorda viss modifikation däri. Jag finner det härvid befogat att göra en viss åtskillnad mellan realskolans och gymnasiets nybörjarstadium. Skolöverstyrelsen har räknat med, att, om dess förslag angående tillfälligt nedläggande av vissa svagt frekventerade gymnasielinjer vinner bifall, en fri tillströmning till nybörjaravdelningarna skulle för nästa läsår medföra en ökning med 7 avdelningar av realskolans och 3 avdelningar av gymnasiets nybörjarklasser. Antalet nybörjaravdelningar skulle därigenom komma att bli 361 på realskolestadiet och 184 på gymnasiestadiet. Jag förordar för egen del, att dessa tal för nästa läsår begränsas till 361 respektive 181. Härigenom skulle realskolan få utvecklas med högst det beräknade antalet nybörjarklasser, medan däremot antalet nybörjaravdelningar på gymnasiet skulle komma att beskäras med 3 i förhållande till det av överstyrelsen beräknade antalet vid bifall till dess förslag om intagnings spärr vid tre gymnasielinjer.

Liksom skolöverstyrelsen förutsätter jag, att nu gällande restriktioner i fråga om intagning av elever i vissa nybörjaravdelningar skola gälla även nästa läsår. Jag tillstyrker även skolöverstyrelsens förslag om utsträckande av dessa restriktioner till att gälla även den klassiska lyceelinjen vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg, de 3-åriga latinlinjerna vid läroverken i Halmstad och Skara samt den 4-åriga latinlinjen vid läroverket i Vänersborg. Jag är ense med överstyrelsen därom, att restriktionerna icke för närvarande böra utsträckas än ytterligare. Däremot bör i enlighet med överstyrelsens förslag föreskrivas, att första årskursen av praktisk linje tills vidare må anordnas endast om minst 5 lärjungar anmält sig till linjen vid den tidpunkt, då rektors uppgifter rörande läroverkets behov av lärarkraft skola vara överstyrelsen till handa.

På begäran av fjolårets riksdag har skolöverstyrelsen yttrat sig angående av riksdagen ifrågasatt indragning av någon av de nuvarande gymnasielinjerna vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg. Av överstyrelsens yttrande framgår, att tillströmningen till dessa linjer numera är så stor, att någon indragning för närvarande icke torde böra ifrågasättas. Även den utredning rörande latingymnasielinjen vid högre allmänna läroverket i Haparanda, som på riksdagens begäran vidtagits, har såsom av redogörelsen i det föregående framgår, givit vid handen, att elevantalet får anses så pass tillfredsställande, att ett nedläggande av linjen icke för närvarande torde böra ifrågasättas.

För närvarande gäller, att två klassavdelningar på realskolestadiet skola sammanslås, därest deras sammanlagda elevantal nedgår till 35, att tre avdelningar skola sammanslås, om deras sammanlagda elevantal nedgår till 70 etc. 1942 års riksdag begärde utredning angående en uppmjukning av denna regel. Den av skolöverstyrelsen framlagda utredningen visar, att en uppmjukning i enlighet med de av riksdagen ifrågasatta riktlinjerna skulle medföra en årlig merkostnad av i runt tal 70,000 kronor. Med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna är jag icke beredd att för närvarande förorda ett genomförande av den ifrågasatta uppmjukningen, även om därmed helt visst skulle följa pedagogiska fördelar.

Till stöd för det i *motionen I: 218* framställda yrkandet har anförts:

Det har varit ofrånkomligt under nuvarande statsfinansiella svårigheter

att söka åstadkomma besparingar på alla håll. Ifråga om vårt skolväsen ha dessa besparingar emellertid förorsakat sådana svårigheter att undervisningens resultat måste avsevärt försämrast, om åtgärdernas karaktär av provisorium faller bort och de få bestå en följd av år. Så är nu fallet med den »provisoriska» höjning som 1940 års riksdag genomförde ifråga om lärjungemaximum i realskolans högsta klass från 30 till 35 liksom den vid samma riksdag avskaffade rätten om uppdelning under en veckotimme av undervisningsavdelningar i modersmålet, tyska, engelska och franska med mer än 24 lärjungar i de klasser i realskolan, där undervisningen i dessa ämnen tog sin början. (I kungörelsen av den 17 mars 1933 hade medgivandet lämnats för klasser med mer än 20 lärjungar, men gränsen hade senare hållits något högre genom begränsning av anslagssumman.) Kungl. Maj:t föreslår ingen ändring av detta »provisorium» nu in på fjärde året. Varje lärare vet, i hur hög grad undervisningen måste lida av för stora klasser, och riksdagen har 1937 medgivit att 35 elever är för mycket i realskolans högsta klass. En år efter år försämrad undervisning kan dock inte anses vara förenlig med en god andlig försvarsberedskap, och det vore säkerligen lämpligare att nu söka sig fram till en upprustning på olika håll av vårt undervisningsväsen än låta vidtagna nedrustningsåtgärder bestå.

Skolöverstyrelsen har också i en utredning, föranledd av skrivelse av 1942 års riksdag, om en uppmjukning av bestämmelsen om antalet 35 som lärjungemaximum i högsta realskoleklassen visat på hur bestämmelsen föranlett högst olyckliga omgrupperingar av lärjungarna vid sammanslagning till nya klasser. En återgång till 1937 års ordning skulle emellertid draga en kostnad av omkring 420,000 kronor, och skolöverstyrelsen föreslår en anordning beträffande näst högsta klassen, som i vissa fall skulle mildra olägenheterna med lärjungarnas omplacering i en ny klass och draga en merkostnad av endast 70,000 kronor. Departementschefen anser sig emellertid med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna inte kunna förorda ens denna uppmjukning av bestämmelserna.

Då man emellertid på alla håll erkänner att det vore högst önskvärt att få de genom 1940 års riksdagsbeslut förorsakade olägenheterna avlägsnade, återstår att försöka finna en utväg härför utan merkostnad för närvarande för statsverket. Det finns verkligen en sådan utväg, som besparingsutredningen visat i sitt förslag om utsträckning av ämneslärarnas tjänstgöring med någon timme i veckan.

Redan vid 1941 års riksdag förklarade departementschefen att en ytterligare höjning av undervisningsskyldigheten utöver den halvtimme, som beslutats vid 1940 års riksdag, inte försämrade undervisningsresultatet under förutsättning att gränsen för lärarens förmåga att prestera en fullgod undervisning icke därigenom överskredes. Det var emellertid med hänsyn till den skärpning av arbetslösheten bland lärarna som skulle bli följden av en sådan besparingsåtgärd, som han ansåg att en sådan för det dåvarande inte borde tillrådas. Riksdagen anslöt sig till samma synpunkt, så länge överskottet på lärare bestode, men ansåg att frågan borde tas upp till förnyat bedömande, då denna avvecklats.

Besparingsberedningen kom efter sina undersökningar med förslag om en utökning av lektorernas, adjunkternas och ämneslärarinnornas vid de allmänna läroverken undervisningsskyldighet med i genomsnitt en veckotimme, dock att skäligen hänsyn vid denna öknings genomförande toges till den rådande arbetslösheten. Därför kunde genomförandet ske etappvis, exempelvis med en halv veckotimme från och med läsåret 1942—1943 och med återstoden ett eller annat år senare. Härtill anförde departementschefen i stats-

verkspropositionen 1942 bland annat: »Vad som från båda sidor anförts, synes mig dock någorlunda klart visa, att en mera betydande höjning av den genomsnittliga tjänstgöringen för närvarande icke rättvisligen kan ifrågasättas, men å andra sidan, att en tillfällig höjning med exempelvis en halv eller en veckotimme icke kan sägas vara i och för sig orimlig under förhållanden, då av den enskilde måste krävas en större arbetsprestation än som under normala förhållanden uttages.» Det var emellertid åter arbetslösheten bland lärarna som avhöll honom att förorda några åtgärder i linje med besparingsutredningens förslag. Även för riksdagen blev arbetslösheten utslagsgivande vid dess ständpunktstagande. »Utskottet vill likväl framhålla, att en höjning av den nuvarande tjänstgöringsskyldigheten enligt utskottets uppfattning icke torde medföra sådana olägenheter, att en åtgärd i dylik riktning i och för sig bör anses utsluten.»

Både departementschefen och riksdagen ha således anslutit sig till uppfattningen att åtminstone under nuvarande förhållanden det inte kan anses obilligt att av lärarna uttaga någon veckotimme mer i tjänstgöring, om inte arbetslösheten bland dem därigenom ökas. De äro också ense om att de för undervisningsresultaten skadliga besluten vid 1942 års riksdag böra upphävas, så snart de statsfinansiella svårigheterna inte stå hindrande i vägen. Det göra de inte, om riksdagen beslutar tills vidare ålägga läroverkslärarna en ökning av tjänstgöringen med intill en veckotimme.

Av besparingsberedningens hemställan framgår, att undervisningsskyldighetens utsträckning med en veckotimme skulle medföra ett minskat lärarbehov vid läroverken av 88 lärare och en kostnadsbesparing av omkring 480,000 kronor. För högre kommunala läroanstalter skulle motsvarande tal bli 33 lärare och 180,000 kronor. Således sammanlagt 121 lärare. I proposition nr 154 vid 1940 års lagtima riksdag beräknas antalet lärare, som hade behövts läsåret 1940/41 vid läroverken, om inte lärjungemaximum höjts i realskolans högsta klass och rätten till uppdelning av vissa klasser borttagits, till respektive 30 och 32, sammanlagt således 62, samt för de högre kommunala läroanstalterna till omkring 44. Det blir allt som allt 106, vartill nu torde komma kanske något tiotal på grund av det ökade antalet skolor.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att skolöverstyrelsen räknat med 545 nybörjaravdelningar nästa läsår vid de allmänna läroverken, därav 361 på realskolestadiet och 184 på gymnasiestadiet, vilket skulle utgöra en ökning med 10 avdelningar i förhållande till den för innevarande läsår fastställda maximisiffran. Departementschefen har accepterat överstyrelsens förslag beträffande realskolestadiet men begränsat detsamma för gymnasiets del att omfatta 181 avdelningar. Departementschefen har alltså räknat med sammanlagt 542 avdelningar. Utskottet får erinra om att fjolårets riksdag, som fastställde maximisiffran för nybörjaravdelningar till 535, uttalade att anledning funnes till antagandet, att utbildningen av studenter i vårt land vore större än som ur synpunkten av ett strängt nödvändigt rekryteringsbehov vore oundgängligt ävensom att det därför vore i hög grad önskvärt, att ungdomen i största möjliga utsträckning inriktades på de praktiskt betonade ut-

Utskottet.

bildningsvägar, som inom den nuvarande skolorganisationen stode till buds. Med hänsyn härtill anser utskottet sig icke böra biträda departementschefens förslag utan föreslår för sin del att antalet nybörjaravdelningar för nästa läsår bestämmas till 540. I detta sammanhang får utskottet framhålla, att utskottet i särskilt utlåtande denna dag förordar att de tekniska läroverkens organisation utvidgas med två nya tekniska gymnasier och en ny parallellavdelning vid tekniska gymnasiet i Norrköping, varigenom en viss avlastning av tillströmningen till gymnasierna vid de allmänna läroverken torde kunna påräknas.

I likhet med departementschefen förordar utskottet, att nu gällande restriktioner i fråga om intagning av elever i vissa nybörjaravdelningar skola gälla även nästa läsår ävensom att dessa restriktioner utsträckas att gälla även den klassiska lyceelinjen vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg, de 3-åriga latinlinjerna vid läroverken i Halmstad och Skara samt den 4-åriga latinlinjen vid läroverket i Vänersborg.

Utskottet delar även departementschefens uppfattning, att föreskrift bör meddelas om att första årskursen av praktisk linje tills vidare må anordnas endast om minst 5 lärjungar anmält sig till linjen vid den tidpunkt, då rektors uppgifter rörande läroverkets behov av lärarkraft skola vara skolöverstyrelsen till handa.

På av departementschefen anförda skäl torde någon indragning av de nuvarande gymnasielinjerna vid högre allmänna läroverket i Majorna i Göteborg icke böra ifrågasättas.

Vad däremot beträffar högre allmänna läroverket i Haparanda — vars byggnadsfråga utskottet upptager till behandling i särskilt utlåtande denna dag — vill utskottet framhålla, att utskottet alltjämt hyser tvekan huruvida latinlinjen därstädes kommer att för framtiden kunna upprätthållas. Visserligen har elevantalet på denna linje för tillfället visat en stigande tendens, men det förefaller utskottet likväl som om underlaget för linjens bestånd vore skäligen svagt. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t alltjämt har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål. Ifrågavarande läroverk inrymmer vidare för närvarande två 5-åriga realskolelinjer, medan däremot 4-årig realskola saknas. Enligt utskottets uppfattning torde detta icke vara en ur olika synpunkter för läroverket lämplig organisationsform. Utskottet anser därför, att den ena 5-åriga linjen bör från och med nästa läsår ersättas med en 4-årig realskolelinje, varigenom läroverket får en önskvärd dubbel anknytning till folkskolan.

Såsom av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår begärde 1942 års riksdag utredning angående en uppmjukning av gällande regler för sammanslagning av klassavdelningar på realskolestadiet. Den av skolöverstyrelsen i ämnet framlagda utredningen utvisar, att icke oväsentliga pedagogiska olägenheter äro förknippade med nuvarande anordning, men att en uppmjukning

i enlighet med de av riksdagen ifrågasatta riktlinjerna skulle draga en årlig merkostnad av 70,000 kronor. Departementschefen har av statsfinansiella skäl ansett sig icke nu kunna förorda ett genomförande av en dylik uppmjukning. I motionen I: 218 har yrkats, att ifrågavarande regler måtte helt upphävas från och med nästa läsår och att de härigenom uppkommande ökade kostnaderna — beräknade till omkring 420,000 kronor för år — skulle kompenseras genom utsträckning av ämneslärares tjänstgöring med en veckotimme. Bland läroverkslärarna förefinnes alltjämt ett icke ringa mått av arbetslöshet, vilket så vitt utskottet kan finna skulle ytterligare accentueras genom ett beträdande av den i förevarande motion angivna vägen. Tjänstgöringsskyldigheten för ifrågavarande lärare har genom statsmakternas beslut redan två särskilda gånger höjts med sammanlagt en veckotimme. Att ytterligare öka tjänstgöringstiden, innan arbetslösheten blivit eliminerad, anser utskottet sig — i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intogs av fjol-årets riksdag — icke kunna tillstyrka. Utskottet ställer sig alltså avvisande till ifrågavarande motion i nu berörda del. Utskottet kan av statsfinansiella skäl icke heller biträda det i motionen framställda förslaget i övrigt. Utskottet anser sig emellertid böra framhålla önskvärdheten av att Kungl. Maj:t alltjämt ägnar frågan om en uppmjukning av ovannämnda sammanslagningsregler uppmärksamhet och så snart förhållandena så medgiva för riksdagen framlägger förslag till åtgärder, ägnade att undanröja nu föreliggande olägenheter på omförmälda område.

b) Avlöningar till ordinarie tjänstemän.

Ifrågavarande anslagspost är för innevarande budgetår uppförd med 20,300,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har till en början förordat, att högre lärarinneseminariepersonal för teckning sammanslås med personalförteckningen för de allmänna läroverken. Lärarinneseminariepersonal för teckning har för närvarande följande utseende.

Tjänstemän å ordinarie stat:	Lönegrad.
1 rektor	E 14
9 lektorer (alla vakanta)	A 28
2 adjunkter (båda vakanta)	A 24
11 ämneslärarinnor (en vakant)	A 22
1 lärare i teckning	A 20
1 lärare i musik	A 20
1 lärare i gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 16

Överstyrelsen förutsätter härvid, *dels* att rektorstjänstens lönegrad ändras till E 13, *dels* att de vakanta lektors- och adjunktstjänsternas lönegrader ändras till de för de allmänna läroverken gällande, d. v. s. A 27 respektive A 23, *dels*

ock att den lediga ämnesläraryrketjänsten ändras till tjänst i lönegraden A 21. Vidare förutsätter överstyrelsen, att högre lärarinnesseminariets samtliga ordinarie tjänster utom två lektorstjänster skola tilldelas det av överstyrelsen förordade nya östermalmsläroverket, »statens normalskola», vari seminariets övningsskola skulle ingå. Två av högre lärarinnesseminariets lektorstjänster skulle tilldelas högre allmänna läroverket i Enskede. Av de överflyttade vakanta tjänsterna skulle dock för nästa läsår tillsättas endast 4 lektors- och en adjunktstjänst samt den vakanta ämnesläraryrketjänsten. Beträffande övriga vakanta tjänster (5 lektorstjänster och en adjunktstjänst) skulle föreskrivas, att de tills vidare skulle hållas vakanta. För enskedeläroverket beräknas tre nya ordinarie tjänster, nämligen 1 rektor och 2 adjunkter.

Departementschefen anför beträffande detta spörsmål:

I samband med högre lärarinnesseminariets nedläggande böra dess tjänstemän överföras till staten för de allmänna läroverken. Lärarinnesseminariets övningsskola skall nämligen enligt mitt i det föregående omnämnda förslag utbyggas till ett högre allmänt läroverk och införlivas med läroverksorganisationen. Flertalet av tjänsterna på seminariets personalförteckning erfordras för den blivande statens normalskola. I första hand erfordras för detta nya läroverk enligt överstyrelsens beräkning, mot vilka jag icke funnit anledning till erinran, samtliga adjunks-, ämnesläraryrke-, övningsskolläraryrke- och övningsskolläraryrketjänster, vidare rektorstjänsten och 7 av de 9 lektorstjänsterna. Med hänsyn dels till att jag för närvarande av praktiska skäl inskränkt mig till att föreslå, att från och med nästa budgetår tills vidare endast två av de för statens normalskola avsedda nya linjerna skola upprättas, samt dels till att omorganisationen skall ske successivt, böra dock av de för närvarande vakanta tjänsterna endast en lektors- och den vakanta ämnesläraryrketjänsten tillsättas. Sex av lektorstjänsterna samt de två adjunktstjänsterna böra fortfarande hållas vakanta. Anmärkning härom bör införas i personalförteckningen. Skolöverstyrelsen har förordat, att de två lektorstjänster vid högre lärarinnesseminariet, vilka icke erfordras för statens normalskola, skola tilldelas det av överstyrelsen föreslagna nya högre allmänna läroverket i Enskede i Stockholm. Då jag emellertid icke tillstyrkt inrättande därstädes av ett högre läroverk, torde dessa två lektorstjänster i stället böra disponeras för de under uppbyggnad varande gymnasier i Boden och Hässleholm.

I samband med sammanslagningen av högre lärarinnesseminariets och de allmänna läroverkens personalförteckningar böra givetvis de tjänster vid seminariet, som äro placerade i högre lönegrad än motsvarande tjänster vid de allmänna läroverken, nedflyttas till de för de senare gällande lönegraderna. Detta gäller rektorstjänsten samt lektors-, adjunks- och ämnesläraryrketjänsterna. Rektorstjänsten bör sålunda nedflyttas från lönegraden E 14 till lönegraden E 13; då innehavarens förordnande utlöper den 30 juni 1943, kan denna nedflyttning äga rum vid budgetårsskiftet. Lektors- och adjunktstjänsterna, vilka för närvarande äro vakanta, kunna omedelbart nedflyttas till lönegraderna A 27 respektive A 23. Av de 11 ämnesläraryrkebefattningarna kan endast en, som nu är vakant, nedflyttas från lönegraden A 22 till lönegraden A 21, medan de övriga 10 böra föras på övergångsstat för att successivt, i den mån ledighet inträffar, ändras till tjänster i lönegraden A 21.

Skolöverstyrelsen har vidare föreslagit inrättande vid redan befintliga läroverk av 5 nya lektorstjänster och 6 nya adjunktstjänster. Med undantag för två av adjunktstjänsterna ha de föreslagna befattningarna avsetts för läroverk, vilka antingen befinna sig under utbyggnad eller vilkas utbyggnad nyligen fullbordats utan att de hittills erhållit hela det antal ordinarie tjänster, som ansetts erforderligt. *Statskontoret* har avstyrkt överstyrelsens förslag under hänvisning till, bland annat, att behovet av nya ordinarie ämneslärartjänster vid vissa läroverk borde kunna tillgodoses genom förflyttning från andra, i detta avseende bättre tillgodosedda läroverk.

Departementschefen anför för egen del:

Jag måste under nuvarande förhållanden instämma i statskontorets uttalande, åtminstone såvitt gäller adjunktstjänster. Jag erinrar, att skolöverstyrelsen räknat med möjlighet att förflytta adjunks- och ämneslärartjänster från läroverk, där en sådan åtgärd skulle medföra, att antalet icke-ordinarie ämneslärartjänster komme att uppgå till 10 procent av hela antalet sådana tjänster. Jag ifrågasätter, huruvida icke detta procenttal under nuvarande förhållanden skäligen borde kunna höjas åtminstone till 15. Härigenom skulle ett större antal ordinarie adjunks- och ämneslärartjänster bli disponibla för förflyttning. Jag är medveten om att det med hänsyn till önskvärdheten av kontinuitet i undervisningen är angeläget, att lärarna i största möjliga utsträckning äro mera fast knutna till vederbörande läroverk och att därför varje minskning av procenttalet ordinarie lärare kan vara ägnad att väcka betänkligheter. Dessa betänkligheter minskas dock, om de ordinarie tjänsterna i större utsträckning än nu kunna ersättas med extra ordinarie tjänster. Jag ämnar därför i det följande förorda en viss ökning av antalet extra ordinarie adjunker.

Skolöverstyrelsens förslag om inrättande av fem nya lektorstjänster anser jag mig kunna biträda endast i så måtto, att jag förordar, att två av högre lärarinneseinariets lektorstjänster disponeras för de nya statliga gymnasier i Boden och Hässleholm, varjämte ytterligare en lektorstjänst synes böra nyinrättas för att tilldelas högre flickläroverket på Södermalm i Stockholm.

Departementschefen har beräknat anslagsbehovet under ifrågavarande anslagspost till 20,700,000 kronor.

Den av utskottet i det föregående förordade ändringen beträffande gruppgränserna för rektorstjänsterna vid de högre allmänna läroverken torde icke behöva föranleda någon ändring av anslagsberäkningarna. Mot departementschefens här förevarande förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Utskottet.

c) Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t.

Departementschefen har förordat en höjning av ifrågavarande anslagspost från 471,460 kronor med 51,440 kronor. Av höjningen belöper ett belopp av

13,000 kronor på en ny delpost, avseende personlig lönefyllnad åt rektorer vid realskolor, vilka till följd av den under kap. II här ovan berörda avlöningsgrupperingen för rektorer komma att nedflyttas i lönegrupp IV, även som åt rektorerna vid nya elementarskolan och Katarina realskola i Stockholm samt vid det nuvarande högre lärarinneseminariet, vilka senare till följd av organisatoriska förändringar komma att få vidkännas nedflyttning till en lägre avlöningsgrupp. Vidare föreslår departementschefen en höjning med 30,700 kronor av delposten till provårsarvoden, föranledd av förslag om inrättande av *två nya provårskurser*.

Antalet provårsläroverk är för närvarande nio. Den nionde provårskursen, vilken tillkom på grund av riksdagsbeslut år 1941, är för närvarande förlagd till brommaläroverket men skall från och med nästa läsår förflyttas till högre allmänna läroverket i Umeå. Departementschefen har, på framställning av skolöverstyrelsen föreslagit *dels* att provårskursen vid brommaläroverket tills vidare skall bibehållas, *dels ock* att en tillfällig provårskurs skall förläggas till högre allmänna läroverket för gossar i Malmö. Departementschefen har i detta hänseende anfört:

I samband med att jag i fjol förordade, att högre lärarinneseminariet skulle nedläggas med utgången av innevarande läsår, framhöll jag i likhet med 1940 års skolutredning såsom nödvändigt, att provårsinstitutionens kapacitet i stället ökades. Jag uttalade samtidigt mina sympatier för skolutredningens förslag, att detta lämpligen borde ske *dels* genom bibehållande av brommaläroverket såsom provårsinstitution och *dels* genom att upprätta en provårskurs vid den av mig föreslagna nya »statens normalskola». Skolöverstyrelsen har nu framlagt ett förslag om ökning av provårsläroverkens antal, som i princip överensstämmer med skolutredningens. Eftersom emellertid »statens normalskola» enligt sedvanlig praxis vid upprättande av nya läroverk bör uppbyggas successivt med en årsklass i sänder, kommer det att dröja några år, innan en provårskurs lämpligen kan förläggas dit. Under tiden bör enligt överstyrelsens förslag upprättas en tillfällig provårskurs, lämpligen förlagd till högre allmänna läroverket för gossar i Malmö. Då skolöverstyrelsens förslag synes välgrundat och ändamålsenligt, tillstyrker jag detsamma.

Till stöd för det i *motionen II: 317* framställda yrkandet om inrättande av ett 4-årigt realgymnasium vid gossläroverket i Malmö har anförts:

Högre allmänna läroverket i Malmö har en 5-årig realskola med tre, i de båda lägsta klasserna fyra, parallellavdelningar och har såväl latin- som realgymnasium. Latingymnasiet är både 4-årigt och 3-årigt, realgymnasiet däremot blott 3-årigt.

Ur provårssynpunkt skulle det självfallet vara till fördel, om även 4-årigt realgymnasium funnes vid läroverket, då de pedagogiska utbildningsmöjligheterna härigenom bleve mer allsidiga. Ur lärjungesynpunkt skulle ett inrättande av ett 4-årigt realgymnasium medföra stora lättnader. På det 3-åriga gymnasiet, särskilt i dess första ring, är arbetsbelastningen avsevärt större än på det 4-åriga. Denna skillnad måste framträda särskilt starkt vid

ett provårsläroverk, där undervisningen i viss mån blir lidande av provår-utbildningen. Såväl lärarkandidaternas bristande undervisningsvana som de av provåret förorsakade lärarbytena under pågående läsning medföra, att dels arbetsbelastningen blir större än vid läroverk, där provårskurs ej är anordnad, dels vissa svårigheter uppstå att medhinna kurserna. På grund av att lärotiden på det 3-åriga gymnasiet är kortare än på det 4-åriga och arbetstakten mer hetsig, framträda också de ovannämnda olägenheterna där på ett skarpare sätt. Det vore därför till stort gagn för undervisningen och för lärjungarna, om i samband med upprättandet av en provårskurs vid högre allmänna läroverket i Malmö även ett 4-årigt realgymnasium inrättades.

En sådan ändring av läroverkets organisation skulle dessutom medföra vissa besparingar. För närvarande finnas vid läroverket tre parallellavdelningar i såväl första ringen som realskolans högsta klass. En avdelning i vardera av dessa skulle försvinna genom inrättandet av ett 4-årigt gymnasium. Då ring I³ och II⁴ ha samma antal veckotimmar men högsta realskoleklassen för de lärjungar, som skola fortsätta på gymnasiet, 3 undervisningstimmar i läroämnena mer än ring I⁴, skulle härigenom motsvarande besparing kunna göras för statsverket.

Även på det differentierade gymnasiet framträda motsvarande olikheter i kostnaderna mellan det 3-åriga och det 4-åriga gymnasiet, i det att det förra har 4.5 veckotimmar mer än det senare. Även på detta stadium ställer sig alltså det 4-åriga gymnasiet avsevärt billigare än det 3-åriga.

Utskottet biträder departementschefens här ifrågavarande förslag.

Utskottet.

Beträffande det i motionen II: 317 framställda yrkandet om inrättandet av ett 4-årigt realgymnasium vid högre allmänna läroverket för gossar i Malmö, för den händelse att till läroverket förlägges en provårskurs, får utskottet framhålla, att vad i motionen anförts synes utskottet tala för en sålunda ifrågasatt omorganisation av läroverket. Det torde emellertid böra i första hand ankomma på Kungl. Maj:t att efter verkställd närmare utredning taga frågan under omprövning. Befinnes en dylik organisationsändring av läroverket böra äga rum borde detta enligt utskottets mening kunna ske utan att antalet klassavdelningar vid läroverket ökas, något som i motionen även synes hava åsyftats. Skulle så bliva förhållandet har utskottet icke något att erinra mot att Kungl. Maj:t meddelar beslut om en dylik organisationsändring från och med nästa läsår. Med vad utskottet sålunda anført torde motionen II: 317 få anses besvarad.

**d) Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Rörligt tillägg.
Särskilda uppbördsmedel.**

Departementschefen har beräknat medelsbehovet under anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal till 5,450,000 kronor, vilket innebär en ökning med 425,000 kronor, varav omkring 200,000 kronor belöpa på den ökade dyrtidskompensation åt biträdande

lärare och timlärare, som beslöts av 1942 års riksdag. Departementschefen förordar att antalet extra ordinarie adjunkter ökas från 230 till 240 samt att 10 extra adjunktstjänster i praktiska läroämnen vid inbyggda praktiska real-skolelinjer skola få inrättas. Däremot har departementschefen avstyrkt ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag om inrättande av extra ordinarie befattningar för lärare i manlig slöjd samt om inrättande av nya extra ordinarie vaktmästartjänster. Beträffande frågan om extra ordinarie befattningar för lärare i manlig slöjd hade *skolöverstyrelsen* anfört:

Lärarna i manlig slöjd vid de allmänna läroverken äro, på några undantag när, anställda först då undervisningen i ämnet mera allmänt återupptogs efter den ekonomiska depressionen i början av 1930-talet. Vid den nya krisens inbrott hösten 1939 hade de i regel ännu icke uppnått så lång tjänstetid, att de skäligen kunde erhålla anställning som extra ordinarie lärare. Under de allra senaste åren ha slutligen de statsfinansiella svårigheterna avhållit överstyrelsen från att föreslå ekonomiska förbättringar för denna lärargrupp.

Efter hand har emellertid antalet slöjdlärare med tillräckligt lång och tillräckligt omfattande tjänstgöring avsevärt tillväxt. Allt starkare skäl kunna anföras för att en gynnsammare anställningsform än hittills beredes några av de mest meriterade slöjdlärarna. Vid vissa läroverk har ämnet numera en mycket stark position. Vid Vasa realskola i Stockholm har sålunda slöjden tilldelats 44 veckotimmar, vid högre allmänna läroverket i Bromma 40, vid högre realläroverket å Norrmalm 34.

Överstyrelsen har genomgått de vid läroverken anställda slöjdlärarnas merit-handlingar och bland dessa lärare funnit åtskilliga, som med goda teoretiska och praktiska meriter förena tjänstgöring av den längd och omfattning, att de skäligen böra anställas såsom extra ordinarie lärare från och med budget-året 1943/44. Överstyrelsen har därvid givetvis beaktat, att till följd av slöjdens ställning som övervägande frivilligt skolämne anslutningen till undervisningen och därmed även tjänstgöringens omfattning kan komma att fluktuerat år från år. Så länge den manliga slöjden intager denna något osäkra ställning torde en viss försiktighet vara påkallad vid anställning av extra ordinarie lärare. Tjänstgöringen måste ligga avsevärt högre än det för extraordinarieanställning i övningsämnen stadgade minimum och högre än som i andra övningsämnen ansetts nödvändigt.

Överstyrelsen har emellertid funnit ett tiotal fall, där dessa villkor otvivelaktigt äro uppfyllda och där enligt överstyrelsens mening tillräckliga skäl saknas att förmena lärarna den gynnsammare ställning, som de skulle hava erhållit, om de representerat något av de övningsämnen, där extra ordinarie tjänster äro inrättade. Antalet torde sannolikt komma att stiga inom de närmaste åren. Tills vidare synes det dock vara tillräckligt, om förslagsvis 10 extra ordinarie lärartjänster i manlig slöjd inrättas. Därest behov av ett större antal framdeles yppar sig, kommer överstyrelsen att i sina anslagsäskanden därtill taga vederbörlig hänsyn.

Den merbelastning på förevarande anslagspost, som skulle följa av den ändrade anställningsformen, är tämligen obetydlig. Den kan enligt överstyrelsens beräkning uppskattas till i runt tal 1,000 kronor.

Överstyrelsen hemställer under hänvisning till det anförda, att Kungl.

Maj:t måtte bemyndiga överstyrelsen att vid de allmänna läroverken från och med budgetåret 1943/44 anställa högst 10 extra ordinarie lärare i manlig slöjd i lönegraden Eo 15.

Statskontoret hade avstyrkt förslaget om inrättande av extra ordinarie tjänster för lärare i manlig slöjd. Statskontoret anförde:

Överstyrelsens yrkande om beredande av extra ordinarie anställning åt en del lärare i manlig slöjd anser ämbetsverket icke böra vinna tillmötesgående, så mycket mindre som frågan om slöjdundervisningens framtida ställning för närvarande är föremål för prövning av 1940 års skolutredning. Härtill kommer, att övningslärares avlöningsförhållanden ännu icke slutgiltigt reglerats.

Anslagsposten till rörligt tillägg beräknas av departementschefen till 3,788,700 kronor, vilket innebär en höjning med 73,560 kronor. I fråga om särskilda uppbörsmedel ifrågasättes icke någon ändring.

Departementschefen har sammanfattningsvis framhållit att ett bifall till vad han i det föregående föreslagit innebär, att avlöningsanslaget till de allmänna läroverken för nästa budgetår skulle uppföras med 29,535,000 kronor, utgörande en anslagshöjning av 950,000 kronor.

I motionerna I: 217 och II: 329 har framställts yrkande om bifall till skolöverstyrelsens förslag om inrättande av extra ordinarie tjänster för lärare i manlig slöjd. Till stöd härför anföres:

Slöjd och praktiskt arbete har alltmer fått erkännande såsom viktiga medel i uppfostrans och utbildningens tjänst. Den teoretiska skolundervisning, som ansluter sig till de praktiska arbetsområdena, har också vunnit ökad tillslutning. Efter slöjdundervisningens återupptagande vid läroverken, sedan den nedskurits under åren 1933—1934, har den också, särskilt vid några av de största skolorna, utbyggts så mycket, att speciella slöjdlärare anställts såsom extra sådana. Några av dessa lärare ha numera så många tjänstår, att de erhållit de ålderstillägg de kunna få som extra lärare och dessutom ytterligare tjänstgjort ett antal år.

Bland de nu tjänstgörande slöjdlärarna finnas sådana, som tjänstgjort vid läroverk sedan 1920 respektive 1928. För lärare med så lång tjänstetid skulle den extra ordinarie anställningens mera betryggande former vara av än större värde än den av överstyrelsen beräknade förhöjningen.

I motionerna I: 217 och II: 329 har i överensstämmelse med skolöverstyrelsens i det föregående omförmälda förslag gjorts framställning om inrättandet av högst tio extra ordinarie lärarbefattningar i manlig slöjd, vilket beräknas medföra en kostnadsökning av 1,000 kronor. Med hänsyn till att slöjdundervisningen, liksom även undervisningen i hushållsgöromål, för närvarande icke är ett obligatoriskt skolämne synes viss försiktighet böra iakttagas beträffande anställningsformen för lärare i berörda ämnen. Utskottet får för sin del vitsorda betydelsen av ifrågavarande undervisning och anser sig kunna utgå ifrån att 1940 års skolutredning har frågan om ett stärkande av dessa

Utskottet.

ämnens ställning under utredning. I avvaktan på resultatet av denna undersökning anser utskottet sig — med åberopande jämväl av den avvisande ståndpunkt utskottet intagit till andra vid årets riksdag framställda olika förslag av löne regleringsnatur — icke nu kunna biträda motionärernas förslag.

Emot de av departementschefen här verkställda anslagsberäkningarna har utskottet icke funnit anledning till annan erinran än att anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal torde böra minskas med 10,000 kronor till 5,440,000 kronor med hänsyn till den ståndpunkt utskottet i det föregående intagit beträffande antalet nybörjaravdelningar nästa läsår. Till följd härav bör även ifrågavarande avlöningsanslags slutsumma minskas med 10,000 kronor och alltså för budgetåret 1943/44 uppföras med 29,525,000 kronor.

2. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Omkostnader.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagsminskning av automatisk natur med 5,000 kronor till 130,000 kronor.

Utskottet. Utskottet biträder Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

3. Förslagsanslaget till Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna.

Kungl. Maj:ts förslag innebär anvisande till ifrågavarande ändamål av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår, eller 570,000 kronor. Någon ändring av grunderna för statsbidrag ifrågasättes icke.

Utskottet. Kungl. Maj:ts förevarande förslag har icke givit utskottet anledning till erinran.

4. Förslagsanslagen till bidrag till högre kommunala skolor.

K o m m u n a l a f l i c k s k o l o r. Kungl. Maj:ts förslag innebär i fråga om dessa skolor att för ändamålet skulle anvisas ett anslag av 4,680,000 kronor. Härvid har departementschefen räknat med en ökning av antalet sådana skolor med 1 till 42.

Av propositionen 1942:255 framgår, att besparingsberedningen funnit antalet ordinarie ämneslärartjänster vara proportionsvis mycket större vid de kommunala flickskolorna än vid de allmänna läroverken. Förslagsvis borde därför 50 ordinarie ämneslärartjänster vid de kommunala flickskolorna i mån av inträffande ledigheter omändras till extra ordinarie. 1940 års skolutredning

och skolöverstyrelsen tillstyrkte en varsam ombildning om ordinarie tjänster till extra ordinarie efter av överstyrelsen verkställd närmare utredning. I propositionen 1942: 255 tillstyrktes detta förslag. Riksdagen hade icke något att erinra häremot.

Skolöverstyrelsen har nu föreslagit, att, sedan 21 ordinarie tjänster i enlighet med tidigare beslut blivit indragna, ytterligare 9 skola i mån av ledigblivande ombildas till extra ordinarie. Ombildningsmöjligheterna böra undersökas för varje budgetår. Överstyrelsen har för nästa budgetår räknat med ombildning av 3 ordinarie tjänster i Stockholm. *Statskontoret* har ansett en större minskning av antalet ordinarie tjänster böra genomföras.

Departementschefen har beträffande denna fråga för egen del anfört.

Vad angår frågan om minskning av antalet ordinarie ämneslärare vid de kommunala flickskolorna, intog jag förra året den ståndpunkten, att ombildning av ett antal ordinarie tjänster till extra ordinarie borde successivt kunna genomföras; närmare utredning borde dock ske genom skolöverstyrelsens för- och skolöverstyrelsen tillstyrkte en varsam ombildning av ordinarie tjänster vid Stockholms kommunala flickskolor de senare åren indragits och framhåller, att endast ytterligare 3 kunna indragas. Sedan så skett komme nämligen procenttalet icke-ordinarie lärare att uppgå till 10. Detta procenttal anser överstyrelsen icke böra överskridas. Vid kommunala flickskolor utanför Stockholm kunna enligt överstyrelsens beräkning med procenttalet 10 såsom utgångspunkt ytterligare 6 ordinarie tjänster ersättas med extra ordinarie. *Statskontoret* har påpekat, att procenttalet icke-ordinarie lärare år 1942 beräknats till 17 vid de allmänna läroverken och att procenttalet icke-ordinarie tjänstemän är ännu större vid andra civila verk. För egen del ifrågasätter jag, under erinran om vad jag i det föregående anfört beträffande motsvarande problem för de allmänna läroverkens vidkommande, huruvida icke det av överstyrelsen angivna procenttalet 10 under nuvarande förhållanden borde kunna höjas åtminstone till 15. Närmare utredning om hur många ordinarie tjänster som med denna utgångspunkt kunna ombildas under nästa budgetår torde framdeles böra lämnas av skolöverstyrelsen.

Departementschefen har vidare anfört.

I detta sammanhang erinrar jag, att 1941 års lärarlönesakkunniga förklarar sig anse, att den årliga lästiden vid kommunala flickskolor borde i samband med den av de sakkunniga föreslagna löneregleringen utökas till samma längd som vid de allmänna läroverken och de kommunala mellanskolorna eller till 38 veckor *utöver* tiden för inträdes- och flyttningsprövningar (för närvarande inräknas sistnämnda tid i de 38 läsveckorna). Vid de högre folkskolorna syntes den nuvarande ordningen med utökad veckotjänstgöring såsom kompensation för kortare årlig lästid (36 veckor) kunna bibehållas. Jag biträder lärarlönesakkunnigas förslag, vilket icke mött erinran från skolöverstyrelsens, statskontorets eller allmänna lönenämndens sida.

Lärarlönesakkunniga ha även ingått på frågan om ordningen för tillsättning av icke-ordinarie lärare vid högre kommunala skolor i allmänhet och i sådant hänseende ansett åtgärder böra vidtagas i syfte att såvitt möjligt skapa garantier för en objektiv meritprövning vid tillsättning av icke-ordinarie lärare. Detta skulle enligt de sakkunnigas mening enklast kunna ske

genom att skolöverstyrelsen till vederbörande skolstyrelser meddelade direktiv av innehåll, att av sökande till extra ordinarie tjänst vid högre kommunala skolor den enligt gängse befodringsgrunder mest meriterade skall erhålla förordnandet. Mot de sakkunnigas ifrågavarande förslag, vilket biträtts av skolöverstyrelsen, har jag icke funnit anledning till erinran.

K o m m u n a l a m e l l a n s k o l o r. Departementschefen har beräknat anslagsbehovet för nästa budgetår till dessa skolor till 4,050,000 kronor, vilket innebär en ökning med 120,000 kronor. Härvid har departementschefen räknat med ökning av antalet skolor från 69 till 73.

I detta sammanhang har departementschefen erinrat, att de kommunala mellanskolornas rektorsförening anhållit, att 1943 års riksdag måtte föreläggas förslag om förstatligande av rektorstjänsterna vid de kommunala mellanskolorna. Syftet härmed skulle vara bland annat, att rektorerna vid de kommunala mellanskolorna skulle i löne- och pensionshänseende bli fullt jämställda med de statliga realskolornas rektorer. Framställningen har avstyrkts av skolöverstyrelsen, som därvid erinrat bland annat, att frågan om förstatligande av samtliga kommunala mellanskolor för närvarande är under prövning av 1940 års skolutredning, samt framhållit såsom sin uppfattning, att frågan om rektorstjänsternas förstatligande icke borde utbrytas och behandlas separat. Departementschefen har anslutit sig till denna skolöverstyrelsens uppfattning.

Att frågan om de kommunala mellanskolornas förstatligande är under omprövning i ett vidare sammanhang, utesluter givetvis icke, framhåller departementschefen vidare, att framställningar om särskilda sådana skolors ombildning till statliga realskolor kunna vinna beaktande, därest vägande skäl härför prövas vara för handen.

Såsom förut erinrats har i de likalydande *motionerna I: 43 och II: 53* hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast möjligt om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna. Till stöd för detta yrkande har anförts huvudsakligen följande:

I samband med den av 1927 års riksdag beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet ombildades successivt 54 av de då 87 kommunala mellanskolorna till statsläroverk. Sedermera har den då kvarstående kommunala skolorganisationen vuxit ut på nytt, och de kommunala mellanskolorna uppgå f. n. till ett 70-tal. Beträffande ett stort antal av dessa ha vederbörande kommuner vid olika tillfällen anhållit om förstatligande. Hittills har blott en sådan skola, kommunala mellanskolan i Ljusdal, blivit förstatligad genom beslut av 1938 års riksdag.

Den 10 juni 1938 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor, och den 15 juni 1938 tillkallades statssekreteraren B. Knös såsom sakkunnig för detta uppdrag. Den 15 juni 1939 avgav den sakkunnige sitt

betänkande i frågan och föreslog därvid bland annat upprättande av 33 nya samrealskolor samt ett särskilt statsbidrag till kommunala mellanskolor, beräknat efter 100 kronor för varje elev från annan kommun än den, vilken stode som skolans huvudman. Kostnaden för förstatligandet beräknades till 685,000 kronor och det särskilda statsbidraget till 72,000 kronor per år.

Utredningen och förslaget liksom skolöverstyrelsens utlåtande däröver lära ha överlämnats till 1940 års skolutredning.

De kommunala mellanskolorna torde kunna sägas fylla samma allmänna uppgifter som de statliga läroverken, medan kostnaderna för dem drabba vederbörande kommuner ojämförligt mycket tyngre och dessutom mycket ojämnt. Av en nu av styrelserna för de kommunala mellanskolorna föreställd utredning framgår bland annat, att antalet »utsocknes» lärjungar ofta uppgår till inemot hälften eller mera av hela lärjungeantalet, nämligen på A-ort till 47, B-ort 54, C-ort 42, D-ort 34 och E-ort ej mindre än 68 procent (F-ort 9, G-ort 3, H-ort 0.5 och I-ort 2 procent). Vederbörande mellanskolekommun bär således utom sina egna kostnader i stor utsträckning kostnaden för grannkommunernas barn. Genom år 1939 ändrade bestämmelser för statsbidrag till kommunala mellanskolan missgynnades dessutom de smärre, inom billigare ortsgupper belägna skolorna, just de skolor, som omhändertaga det största antalet av grannkommunernas skolungdom. Av utredningen framgår, att omkring 40 procent av totalkostnaden för de kommunala mellanskolorna bestridas av kommunen, 56 procent av staten och återstående 5 procent av terminsavgifter och vissa andra inkomster. Medelprocenten för de olika dyrtorterna framgår av nedanstående tabell.

Dyrtortsgrupp	M e d e l p r o c e n t	
	kommunens kostnad	statens kostnad
A	32.85	54.85
B	31.82	59.50
C	32.98	60.45
D	34.65	60.68
E	33.45	61.40
F	38.71	57.74
G	48.28	36.38
H	25	75
I	51.6	47.3

Ytterligare har det ekonomiska läget för mellanskolornas moderkommuner försämrats därigenom, att utgifterna för rörligt tillägg och kristillägg å lärarlönerna — nya utgifter, som tillkommit efter skolornas tillblivelse och sålunda icke kunnat beräknas och som dessutom kraftigt stegrats — till en del skall gäldas av mellanskolekommunen, medan tidigare de närmast motsvarande tilläggen, dyrtidstillägg och provisoriska lönetillägg, helt bestriddes av statsmedel. Hur hårt tyngande kostnaderna kunna bli framgår bland annat därav, att enligt den nu gjorda utredningen kostnaden per skattekrone för kommunala mellanskolan för vissa kommuner uppgått till en krona 50 öre och i ett par fall t. o. m. överstigit denna summa. Att vissa kommuner kunna upp-

visa en jämförelsevis låg utdebitering för mellanskolan, torde bero på att deras byggnadsfråga ännu ej tillfredsställande lösts. Nybyggnad är i dessa fall kanske erforderlig, oberoende av skolornas kommunala eller statliga karaktär. Realiserandet härav kommer emellertid att för ifrågavarande kommuner betyda en avsevärt ökad utdebitering för skolan, så länge densamma kvarstår som kommunal mellanskola. Ett förstatligande skulle däremot medföra större möjlighet för vederbörande kommun att tack vare den därigenom förbättrade ekonomiska ställningen vid för övrigt lämplig tidpunkt bekosta förbättrade lokaler åt den förstatligade skolan.

1941 års lärarlönesakkunniga ha i sitt den 11 april 1942 framlagda betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna (stat. off. utr. 1942: 26) jämväl diskuterat ändrade grunder för statsbidragen. — De förklara sig emellertid ha för avsikt att i ett senare betänkande upptaga frågan om avvägningen mellan staten och skolområdena av kostnaden för den högre kommunala skolan. — Med hänsyn bland annat till det statsfinansiella läget anse sig de sakkunniga icke kunna ifrågasätta en generell höjning av statsbidragsprocenten utan framkasta endast diskussionsvis förslag, som skulle medföra något gynnsammare statsbidrag för de billigare ortsgruppernas skolor men i stället sämre för de dyrare. De sakkunniga ha härvid tydligen jämväl känt sig bundna av ett riksdagsbeslut 1939, då en ifrågasatt höjning av bidragsprocenten avvisades. Den nu vidtagna undersökningen har visat, att även enligt den av de sakkunniga alternativt diskuterade gynnsammare bidragsprocenten ökningen i statsbidraget skulle bli oväsentlig, jämförd med den stora kommunala kostnaden för skolorna.

Även om de rörliga tilläggen och kristilläggen, som icke kunnat tidigare beräknas, samt ett statsbidrag till kostnaderna för barn från främmande kommuner i anslutning till vad den sakkunnige, som ovan nämnts, föreslagit, helt utgått av statsmedel, hade likväl därmed icke vunnits en tillräcklig lättnad i kommunernas kostnader. Det måste framhållas, att det just i tider som dessa är högst angeläget för en mellanskolekommun att få kostnaderna för mellanskolan fördelade på en kraftigare ekonomisk grund än en primärkommun äger. Det måste ävenledes framhållas, att ett statligt övertagande av ett så betydelsefullt led i bygdernas undervisningsväsende, som de kommunala mellanskolorna utgöra, inte enbart ur ovan anförda synpunkter är starkt motiverat, utan åtgärden i fråga måste dessutom betraktas som ett ej oväsentligt bidrag till den skatteutjämning kommunerna mellan, som statsmakterna på olika vägar söka befämja. Motionärernas hemställan avser sålunda icke nya utgifter för ifrågavarande undervisningsändamål utan endast en annan fördelning av sagda kostnader mellan stat och kommuner.

P r a k t i s k a m e l l a n s k o l o r. Departementschefen har beräknat anslaget för nästa budgetår till praktiska mellanskolor till 2,365,000 kronor, vilket innebär en höjning med 90,000 kronor. Ökningen synes huvudsakligen vara föranledd av automatisk utökning av antalet klassavdelningar vid skolor, som ännu icke nått sin fulla organisation.

H ö g r e f o l k s k o l o r. Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagshöjning med 30,000 kronor till 1,150,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslagen för nästa budgetår till kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor ha icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet har icke heller funnit något att invända emot vad departementschefen i förevarande sammanhang anfört och föreslagit. I det föregående har utskottet uttalat sig beträffande frågan om lindring i nuvarande restriktioner rörande uppdelning av klass på parallellavdelningar.

I motionerna I: 43 och II: 53 har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag snarast möjligt om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna. Vissa kommunala mellanskolor tillgodose för närvarande icke blott det egna skolområdet utan i icke oväsentlig utsträckning även angränsande skolområden. Goda skäl tala enligt utskottets mening onekligen för att dylika mellanskolor, som hava sitt rekryteringsområde inom en tämligen vidsträckt rayon, ombildas till statliga samrealskolor. I den mån vissa mellanskolor bära kostnaderna även för lärjungar från andra kommuner synes kunna ifrågasättas, att hänsyn härtill tages vid statsbidragets utmätande. Enligt vad utskottet har sig bekant har frågan om de kommunala mellanskolornas förstatligande hänskjutits till övervägande av 1940 års skolutredning. Departementschefen har för sin del framhållit, att den omständigheten, att ifrågavarande spörsmål för närvarande är föremål för utredning i ett vidare sammanhang givetvis icke utesluter att framställningar om särskilda sådana skolors ombildning till statliga realskolor kunna vinna beaktande, därest vägande skäl härför prövas vara för handen. Såsom utskottet ovan framhållit föreligga sådana skäl beträffande de mellanskolor, som hava sitt rekryteringsområde inom en tämligen vidsträckt rayon. Med hänsyn härtill anser utskottet att förslag snarast möjligt bör föreläggas riksdagen till fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna.

5. Förslagsanslag till bidrag till vissa privatläroverk.

Kungl. Maj:ts förslag innebär i fråga om anslaget till högre goss- och samskolor en höjning med 3,700 kronor, i fråga om anslaget till högre flickskolor en minskning med 67,900 kronor — föranledd av kommunalisering av de statsunderstödda högre flickskolorna i Uppsala — samt i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår. Förslaget innebär vidare, att antalet statsunderstödda nybörjaravdelningar nästa läsår skall få höjas med 3 vid högre goss- och samskolor samt med 2 vid högre flickskolor. I fråga om tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader innebär förslaget icke någon förändring i förhållande till innevarande budgetår.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hava icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

IV. Underlättande av studiemöjligheterna för ungdom från landsbygden.

I en rad motioner till innevarande års riksdag har upptagits frågor om olika sätt att främja möjligheterna för ungdom från landsbygden att bedriva studier vid läroverk och andra högre utbildningsanstalter.

I samtliga dessa motioner framhålles, hurusom landsbygdens befolkning är särskilt missgynnad då det gäller möjligheterna att bereda studiebegåvad ungdom tillfälle till högre studier. I de likalydande *motionerna I: 159 och II: 231* anföres sålunda:

Möjligheten till fortsatta studier vid högre skolor är ännu mycket betingad av ekonomiska och geografiska förhållanden. Föräldrar, som bo i läroverksstäder eller deras omedelbara omgivning, kunna även i blygsamma och torftiga ekonomiska villkor hålla sina barn i den högre skolan. Terminsavgifter kunna allt efter omständigheterna efterskänkas eller kraftigt reduceras. Barnen få bo och äta i hemmet. Några utgifter för deras inackordering hos andra äro icke behövlige.

Helt annorlunda är situationen för de föräldrar, som bo på orter, där högre skolor saknas, eller i varje fall så långt från läroverksstaden, att barnen icke kunna komma fram och tillbaka dagligen till skolan och hemmet. För dessa är tvånget att inackordera barnen i läroverksstaden ofrånkomligt. De årliga inackorderingskostnaderna torde för närvarande uppgå till omkring 1,200 kronor. I detta faktum ligger, att möjlighet att bekosta inackordering finns endast för de förmögna och för enstaka tjänstemän. För bygden liksom för tätorter och större samhällen utan läroverk betyder detta en summarisk och orättvis utestängning. Vår folkskolas lärare och lärarinnor torde samstämmigt kunna vitsorda, hurusom ute i bygderna utpräglade studiebegåvningar aldrig få tillfälle att följa sin håg och genomgå högre skolor tack vare föräldrarnas bristande ekonomiska resurser. Det är ingen överdrift att påstå, att medan tillströmningen till läroverken från själva läroverksstäderna och dessas omedelbara omgivning är tämligen allmän, så gestaltar sig tillträdet till de högre skolorna för landsbygdens barn som ett sällsynt fåtalsprivilegium. Härtill kommer, att urvalet av de barn ute i bygderna, som i enstaka fall få studera i läroverksstäderna, i regel blir rent ekonomiskt. Det blir icke i första hand deras fallenhet för studier, som faller utslaget, utan fastmera föräldrarnas ekonomiska möjligheter att förverkliga en önskan att ge sina barn fortsatt bildning och utbildning.

Ur läroverkens synpunkt är det givetvis till allra största förfång, att urvalet av lärjungeklientelet icke är ett begåvningsurval utan ett ekonomiskt och geografiskt betingat urval. I samma mån geografiska och ekonomiska spärar i de läsbegåvade barnens väg avlägsnas så få läroverken en helt annan möjlighet än för närvarande till ett verkligt kvalificerat begåvningsurval. Det

lider därför intet tvivel att ett förhjälpande av obemedlade och utpräglat begåvade landsbygdsbarn till fortsatta studier vid våra läroverk skulle medföra en välkommen standardhöjning bland elevmaterialet. Läroverken själva torde därför ha det allra största intresse av att något göres för att avlägsna de ekonomiska spärrarna i landsbygdsbarnens väg. Men icke blott läroverken ha här ett intresse att bevaka. Så länge kungsvägen till universitet och fackhögskolor går genom studentexamen lär det icke kunna undgås, att rekryteringen av dessas lärjungeklientel menligt påverkas av det nuvarande systemet.

Det torde alltså vara uppenbart, att åtgärder för att hjälpa landsbygdens barn till fortsatta studier böra vidtagas. Ett litet folk som vårt är hänvisat till att genom stegring i kvalitet utjämna sin underlägsenhet i kvantitet. Det måste alltså målmedvetet tillvarata sina tillgångar. Det viktigaste härvidlag är att förhjälpa de verkliga begåvningarna till sin rätt. Vi ha helt enkelt icke råd att fortsätta med den misshushållning som hittills ägt rum på hithörande områden.

Med utgångspunkt från resonemang av denna eller liknande art dryftas i motionerna olika utvägar i syfte att underlätta studiemöjligheterna för ungdom från landsbygden.

I de likalydande *motionerna I: 21 och II: 29* förordas sålunda en utredning angående inrättande av *s t a t l i g a s t i p e n d i e r*, vilka skulle vara öppna för fri tävlan för ungdomar, bosatta på ort, där läroverk ej finnes. Det framstår som önskvärt, framhålls i motionerna, att ett relativt stort antal sådana stipendier inrättas och att dessa ej äro alltför knappt tilltagna. Vederbörande skall helt och hållet kunna leva på stipendiet och ej pressas till en nödlidande tillvaro under skoltiden. Skolarbetet är påfrestande, och barnet skall inte behöva försaka och känna sig sämre ställt än kamraterna.

I de förutnämnda *motionerna I: 159 och II: 231* rekommenderas i stället för stipendieverksamhet att inrätta *s k o l h e m*. Till stöd härför anføres:

Skolhemmen äro redan prövade i vårt land för folkskolebarnens vidkommande. Provet har slagit mycket väl ut. De vunna erfarenheterna ha givit vid handen, att såväl hygieniskt som moraliskt ett skolhem under god ledning lämnar föräldrar och målsmän de ojämförligt bästa garantierna för deras barns omvårdnad. Därtill kommer, att skolhemmet erbjuder en inackorering, som icke kan bli föremål för oskäligen uppskörtning. För övrigt kan här hänvisas till att staten genom de nyinrättade naturastipendierna vid våra universitet anvisat i princip just den utväg, som skolhemmen representera.

Denna fråga är till sin natur en social och ekonomisk fråga. Den berör på intet sätt skolväsendets organisatoriska och pedagogiska problem. Den har följaktligen ingenting vare sig direkt eller indirekt att skaffa med den pågående stora skolutredningen. Den kan och bör därför göras till föremål för en fristående undersökning.

Även i *motionen II: 101* förordas inrättande av statsstipendier och elevhem, varjämte även ifrågasättes *s t a t s b i d r a g t i l l e l e v e r n a s r e s e k o s t n a d e r*.

I de likalydande *motionerna I: 79 och II: 97* framhålles k o r r e s p o n d e n s u n d e r v i s n i n g e n s betydelse i förevarande avseende. Beträffande denna undervisningsform anföres i motionerna:

Korrespondensundervisningen medför många fördelar: dels bli kostnaderna mindre, dels kunna föräldrarna behålla barnen i hemmen, vilket ur psykisk synpunkt är synnerligen värdefullt, då det gäller barn i övergångsåren, och dels fostrar denna undervisningsform eleverna till skötsamhet och arbetsamhet.

Under de båda senaste åren har denna undervisningsform ytterligare kompletterats genom inrättande av de s. k. Robertsforsskolorna — namnet har uppkommit efter den ort, där den första skolan inrättades. Denna skolform innebär, att ett antal elever från samma ort, som läsa på en realskolekurs från ett korrespondensinstitut, varje dag samlas i en lokal på orten och där studera sina undervisningsbrev under ledning av en studieledare, som icke är någon lärare i egentlig mening utan endast har till uppgift att hjälpa eleverna till rätta med studierna. Vid de skolor, som upprättats av Hermods korrespondensinstitut, få eleverna helt ägna sig åt studierna, medan vid de skolor, som upprättats av N.K.I.-skolan, eleverna ägna sig åt förvärvsarbete på dagen och studera på kvällarna.

Korrespondensundervisningen öppnar en välkommen möjlighet för studiebegåvade ungdomar på landsbygden att avlägga real- eller studentexamen. Dess värde har genom erfarenheten verifierats, den utgör intet surrogat för muntlig undervisning utan är i vissa avseenden denna överlägsen, framförallt när det gäller att fostra eleverna till karaktärsfasta, dugliga och arbetsamma medborgare.

I detta sammanhang må det framhållas, att det skulle vara värdefullt, icke minst för eleverna själva, om korrespondensinstitutet erhöle rätt att själva anställa examina. Att avlägga examen som privatist, vilket hittills alla korrespondenselever måst göra, innebär ju vissa svårigheter på grund därav, att eleverna komma att examineras av lärare, som icke haft tillfälle att bilda sig någon uppfattning om deras kunskapsmått eller deras sätt att muntligt redogöra för framställda frågor. Beroende på elevernas personliga läggning kunna de lyckas mer eller mindre väl i en muntlig examen, alldeles oberoende av deras kunskaper eller intelligens. Examina vid korrespondensinstitutet borde tillgå på det sättet, att institutet utser examinatore och skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t censorer.

Kostnaderna för att avlägga exempelvis realexamen genom korrespondensundervisning bli givetvis mycket mindre för landsbygdsungdomar än genom att besöka statliga eller kommunala läroverk. En ytterligare utveckling av korrespondensundervisningen skulle därför i hög grad bidra till att lösa frågan om att bereda landsbygdens studiebegåvade ungdomar tillfälle till högre studier.

Även om korrespondensundervisningen blir billigare än andra undervisningsmetoder, innebär den dock för obemedlade elever rätt dryga kostnader. Enligt vår mening skulle det vara motiverat, om staten här ville träda emellan genom att bevilja stipendier åt sådana elever, vilkas lämplighet för studier vitsordats. Detta kunde ske såväl genom betygen från folkskolan som genom intyg av lämpliga och trovärdiga personer på orten, som haft tillfälle att bilda sig en uppfattning om vederbörandes möjligheter på studiebanan.

Dylika stipendier böra icke tilldelas vederbörande korrespondensinstitut

utan de elever, som vilja begagna sig av deras undervisning. I fråga om formerna för stipendietilldelningen torde denna kunna ordnas på samma sätt, som nu sker beträffande arvsfondens stipendiater. Denna ger nämligen stipendier åt obemedlade ungdomar för studier vid korrespondensinstitut. En elev, som vill göra ansökning om stipendium, får börja kursen vid korrespondensinstitutet på egen bekostnad och tills vidare betala en mindre avgift per månad, exempelvis 10 kronor. När han hunnit så långt i sina studier, att institutet anser sig kunna yttra sig om hans möjligheter att avlägga examen, inlämnar han ansökan till den myndighet, som har att bevilja stipendier. Så snart elevens ansökning beviljats, upphör hans egna inbetalningar. Stipendiet utbetalas sedan icke, förrän eleven avlagt examen. Skulle det visa sig, att han, trots institutets gynnsamma uttalande om hans studiemöjligheter, icke förmår avlägga examen, utkräves icke kursavgiften. Institutet ikläder sig således den ekonomiska risken av att omdömet om eleven är felaktigt. Härigenom förhindras att staten får betala studiekostnaderna för elever, som icke visa sig lämpliga. Om eleven däremot genom sjukdom eller av annan giltig orsak måste avbryta sin kurs, ersätter staten institutet för den undervisning han erhållit.

I fråga om kostnaderna för att avlägga realexamen per korrespondens må nämnas, att Hermods korrespondensinstitut uppskattar denna för en elev i sina »Robertsforsskolor» till omkring 2,000 kronor. I denna summa ingå kostnaderna för skolvistelsen samt kostnaderna för en preparandkurs, som anordnas i Malmö före examens avläggande. Kostnaderna äro avpassade efter en lästid på fem terminer. För en elev, som helt bedriver studierna i hemmet, bli kostnaderna givetvis lägre.

Stipendiernas storlek torde följaktligen kunna maximeras till 2,000 kronor för obemedlade elever. För mindre bemedlade torde deras storlek kunna minskas.

För närvarande arbetar som bekant en stor utredning på skolväsendets område. Innan denna hinner slutföra sitt arbete och resultatet av detsamma kan underställas riksdagens prövning, torde en relativt lång tid komma att förflyta. Då de av oss här framförda spörsmålen äro av synnerlig vikt för landsbygden och helst böra lösas snarast möjligt, anse vi det lämpligt, att de bli föremål för en skyndsam utredning. Denna torde mycket väl kunna verkställas av den stora skolutredningen, om så anses lämpligt, men måste då brytas ut ur dess arbete i övrigt eller också utföras på annat sätt.

För att pröva lämpligheten av en statlig stipendieverksamhet i större omfattning skulle vi vilja föreslå, att riksdagen försöksvis för nästkommande budgetår beviljar ett anslag på 100,000 kronor att utdelas som stipendier enligt ovan angivna riktlinjer åt behövande elever.

I sistnämnda motioner framhålles även såsom önskvärt, att det inrättas en praktisk realexamen med jordbrukslinje. Härom anföres i motionerna:

Den omständigheten att läroverken äro belägna antingen i städer eller större samhällen gör, att de elever från landsbygden, som söka sig till dessa läroanstalter, mestadels gå förlorade för sin hembygd. De välja inte gärna jordbrukarens yrke som sin framtida levnadsbana utan söka sig merendels in på andra banor efter avlagda real- eller studentexamen. Därom är givetvis intet att säga i fråga om sådana ungdomar, som uppvisa en utpräglad begåvning för studier men ringa eller ingen fallenhet för praktiskt arbete. Ej heller

i fråga om sådana, som bättre lämpa sig för andra praktiska yrken än jordbruket.

Men det finns elever, som mycket väl skulle passa att bli jordbrukare, sedan de förvärvat det mått av medborgerlig bildning, som ges genom genomgående av realskolans kurs. Det vore värdefullt för en jordbrukare, om han kunde tillägna sig allmänna medborgerliga kunskaper av ungefär denna omfattning. Hans duglighet som yrkesutövare skulle förbättras och han skulle också kunna göra betydande insatser, såväl i hembygdens kommunala liv som inom den moderna föreningsrörelse, som under de senaste decennierna växt fram bland de svenska jordbrukarna.

Den vanliga realexamen är dock inte riktigt lämpad just för blivande jordbrukare. Den borde kompletteras med sådana ämnen, som skulle lägga en god grund för hans kommande yrkesutbildning, såväl praktiskt som teoretiskt. Det finns som bekant redan nu en s. k. praktisk realexamen, vilken kan avläggas vid några läroverk. Den är uppdelad dels på en praktisk realexamen med teknisk linje och dels på en examen med handelslinje. Dessa examina avse att underlätta utbildningen för blivande tekniker och affärsmän, som vilja skaffa sig högre utbildning inom sina yrken.

Det skulle enligt vår mening vara synnerligen värdefullt, om denna praktiska realexamen kunde ytterligare differentieras genom inrättande även av en examen med jordbrukslinje. Givetvis borde inte de elever, som avsågo att avlägga en dylik examen, bibringas någon yrkeskunskap i jordbruk i egentlig mening och inte heller någon föreningskunskap i detta ords egentliga bemärkelse. Studieplanerna för denna examen skulle i stället, i analogi med vad som sker i fråga om de båda redan befintliga linjerna, läggas så, att vid sidan om de rent allmänbildande ämnena skulle läsas sådana ämnen, vilka skulle utgöra en grund för fortsatta studier i båda här berörda avseenden.

I *motionen II: 156* rekommenderas vissa andra utvägar i syfte att underlätta högre studier för landsbygdsungdom genom att öppna möjlighet att bedriva universitetsstudier för ungdomar, som genomgått lantmanna- eller folkhögskolekurser, samt genom att vidga möjligheterna att taga studentexamen såsom privatist m. m. I dessa hänseenden anföres i motionerna:

Det är i regel fullständigt omöjligt ur ekonomisk synpunkt för mindre bemedlade föräldrar på landsbygden att kosta på inackordering i staden för något av sina barn så många år som fordras för att gå den regelrätta vägen till studentexamen — ungefär lika omöjligt om fadern är hemmansägare eller lantarbetare.

I någon utsträckning har denna svårighet mildrats därigenom att studentexamen som inträdesfordran till högre fackskolor ersatts med krav på kunskaper motsvarande studentexamen i vissa ämnen. Det mest kända exemplet härpå är specialgymnasiet vid Vilans folkhögskola, som meddelar sina elever den skolunderbyggnad som erfordras för inträde vid bland annat lantbruks-högskolan. Ett stort antal landsbygdsungdomar, som icke haft tillfälle att gå den vanliga skolvägen, ha lyckats taga sig fram på detta sätt. Detta system borde kunna tillämpas även på andra områden. Dylik utbildning borde t. ex. normalt kunna räcka till för vanliga universitetsstudier. Fördelen härmed är icke minst, att studierna med åtföljande kostnader icke behöva börja så tidigt. Hemmens möjligheter bli alltid större, när barnen kommit till den åldern att de själva kunna reda sig en smula på egen hand. En kurs i en folkhögskola eller lantmannaskola brukar alltid kunna ordnas på något sätt. Sedan kunna

de unga bättre orientera sig, lättare avgöra vad de vilja ägna sig åt, o. s. v. De kunna då också i många fall själva förtjäna ihop en grundplåt till studier.

För att underlätta studierna för ungdomar i »folkhögskoleåldern» borde staten träda till genom att bereda tillräckliga stipendiemöjligheter åt ungdomar, som visat sig lämpliga för och intresserade av vidare studier.

Andra möjligheter kunna även tänkas för underlättande av de grundläggande studierna. Så t. ex. borde studentexamen för privatister kunna uppdelas på ett helt annat sätt än vad som nu sker, vilket skulle innebära en betydande lättnad för dem som icke ha råd att ligga vid kostsamma skolor under längre tid. Studentexamenssakkunniga, som avlämnade sitt betänkande i december 1937, ha i detta avseende framfört vissa förslag, som synas förtjäna beaktande. De sakkunniga föreslogo bland annat en uppdelning av privatistexamen under en period av två år. Underkända vitsord i vissa ämnen skulle kunna få repareras vid en senare examensperiod. Som det nu är får examen göras om, ifall examinanden misslyckas i något mera betydande ämne. Vidare föreslogs möjlighet för privatister att avlägga partiell studentexamen, vilket skulle innebära att en privatist finge rätt att genomgå examen blott i de ämnen, som erfordrades t. ex. för inträde vid en viss fackskola. De sakkunniga ansågo även att åtgärder borde vidtagas för att möjliggöra för privatister att taga studentexamen successivt med ett eller två ämnen i taget för att, när alla ämnen efter den bestämda tidrymden vore klara, erhålla ett samlat studentbetyg. Man förstår vilken lättnad dessa uppdelningar av den grundläggande examen skulle medföra för dem som icke ha råd att helt ägna sig åt studierna eller kanske måste lita till korrespondensundervisning, kompletterad med någon kortare kurs med muntlig undervisning.

En viss förbättring torde de på senaste år startade korrespondensskolorna med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning innebära, men även detta system ställer sig alldeles för dyrt för att mera än ett obetydligt fåtal av landsbygdens ungdom skall kunna begagna sig av detsamma.

Även om man, såsom ovan framhållits, icke kan tänka sig någon verklig utjämning i fråga om utbildningsmöjligheterna mellan stad och landsbygd, böra praktiskt genomförbara åtgärder icke underlåtas. En sådan åtgärd synes vara att genom lämpligt avvägda stipendier underlätta fortsatta studier för sådana elever i lantmänna- och folkhögskolor, som önska skaffa sig utbildning för sina framtida levnadsbanor. Stipendiehjälp bör kunna avse såväl praktisk som teoretisk utbildning.

Här berörda frågor torde böra göras till föremål för närmare undersökning, exempelvis genom 1940 års skolutrednings försorg, för utrönande av de lämpligaste formerna för de åtgärder, som statsmakterna kunna och böra vidtaga.

Vid innevarande års riksdag hava — såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår — väckts ett flertal motioner, vilka alla i huvudsak hava ett gemensamt syfte, nämligen att underlätta möjligheterna för ungdom från landsbygden att bedriva studier vid läroverk och andra högre utbildningsanstalter. I samtliga berörda motioner framhållas de särskilda svårigheter av ekonomisk natur, som möta för ungdom från mindre bemedlade eller obemedlade hem på landsbygden i fråga om möjligheterna att bedriva högre studier vid läroanstalter i städer och andra tätorter. Olika utvägar för övervinnande av dessa svårigheter diskuteras i motionerna, av vilka flertalet utmynna i hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

Utskottet.

om utredning i ämnet. I de likalydande motionerna I: 21 och II: 29 förordas sålunda inrättande av statsstipendier för ungdom från orter, där läroverk ej finnas upprättade. I de likalydande motionerna I: 159 och II: 231 rekommenderas upprättande av statliga skolhem på läroverksorter. Båda dessa utvägar omnämnas även i motionen II: 101, vari därjämte ifrågasättes beviljande av statsbidrag till elevernas resekostnader. I de likalydande motionerna I: 79 och II: 97 framhålles korrespondensundervisningens betydelse för uppnående av ifrågavarande syftemål och hemställes om utredning angående inrättande av statsstipendier för genomgång av korrespondenskurser. För att pröva lämpligheten av en sådan statlig stipendieverksamhet yrkas i sistnämnda två motioner, att ett anslag av 100,000 kronor anvisas för ändamålet för nästa budgetår, varjämte i motionerna förordas att en utredning verkställes angående lämpligheten av att i realskolor upprätta inbyggda jordbrukslinjer. I motionen II: 156 slutligen ifrågasättes inrättande av stipendier för bedrivande av högre studier efter genomgång av lantman- eller folkhögskolekurser samt förordas åtgärder för underlättande av möjligheterna att avlägga studentexamen såsom privatist.

De problem, som berörts i förevarande motioner, hava tidigare vid flera tillfällen varit föremål för övervägande av riksdagen. Senast 1937 års riksdag anhöll sålunda med anledning av i ämnet väckta motioner i skrivelsen nr 444 om utredning rörande underlättande av möjligheterna för barn, boende på ort, där allmänt läroverk och därmed jämförlig undervisningsanstalt saknas, att besöka sådan anstalt. Skolöverstyrelsen avgav den 9 juni 1939 utredning i ämnet, i vilken ifrågasattes anslag till inackorderingsbidrag, till kostnader för frukostmål och resor samt till internatskolor för beredande av friplatser och platser med nedsatt avgift ävensom bidrag till upprättande och drift av skolhem. Detta förslag, vilket beräknades medföra en årlig merutgift för statsverket av 2,800,000 kronor och dessutom ökade kostnader för parallellavdelningar, har ännu icke realiserats, vare sig helt eller delvis. Enligt vad utskottet inhämtat, har nämnda utredning hänskjutits till övervägande av 1940 års skolutredning.

Även frågan om statligt stöd åt korrespondensundervisningen har varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. 1939 års lagtima riksdag anhöll sålunda med anledning av i ämnet väckta motioner i sin skrivelse nr 414, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, huruvida och under vilka former ett främjande av denna undervisning skulle kunna ske. Jämväl detta spörsmål är, enligt vad utskottet erfarit, hänskjutet till 1940 års skolutredning för övervägande.

Med hänsyn till att sålunda tidigare gjorda framställningar i liknande syfte som de nu motionsvis framkomna ännu icke blivit realiserade finner utskottet det mycket förklarligt, att önskemål om vidtagande av åtgärder i ämnet nu ånyo kommit under riksdagens prövning. Utskottet vill även framhålla angelägenheten av att de i motionerna berörda frågorna av 1940 års skolutred-

ning göras till föremål för noggrann utredning och prövning och vill uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t skall finna möjligt att inom en snar framtid förelägga riksdagen förslag i ämnet. I frågans nuvarande läge anser sig utskottet emellertid icke kunna uttala någon bestämd mening om, vilka av de ifrågasatta åtgärderna för vinnande av det i motionerna angivna syftet som lämpligen kunna och böra förverkligas. Utskottet vill emellertid framhålla, att även ungdom från orter, där högre läroanstalter finnas, ofta av ekonomiska skäl förhindras att genomgå dessa läroanstalter. De åtgärder för studiehjälp, som äro föremål för övervägande, böra därför icke enbart taga sikte på landsbygdens ungdom.

I detta sammanhang vill utskottet icke underlåta att påpeka den fara, som ligger i den övervärdering av de s. k. intellektuella yrkena, som icke sällan gör sig gällande. Med den övervägande teoretiska inriktning, vårt högre skolväsen för närvarande har, går den ungdom, som genomgått högre läroanstalter, i stor utsträckning förlorad för praktiskt arbete. Ett underlättande för landsbygdens ungdom av möjligheterna att bedriva högre studier bör därför, därest mera omfattande åtgärder på förevarande område finnas böra vidtagas, enligt utskottets mening kombineras med åtgärder, som syfta till att leda ungdomen tillbaka till praktiskt arbetsliv. I motionerna I: 79 och II: 97 har framlagts ett konkret förslag med nyssnämnda syfte, i det att motionärerna ifrågasatt en utredning rörande lämpligheten av att inrätta inbyggda jordbrukslinjer, ledande till praktisk realexamen. Utan att vilja uttala något omdöme om värdet av detta uppslag, vill utskottet dock framhålla, att frågan synes böra utredas.

I motionen II: 156 antydas utvägar för utjämning i fråga om utbildningsmöjligheterna mellan stad och landsbygd, vilka ligga något vid sidan av de åtgärder, som i de övriga motionerna dryftats. Sålunda ifrågasättes inrättande av stipendier för ungdomar, som genomgått lantmanna- eller folkhögskolor, i syfte att möjliggöra deras fortsatta studier. Vidare förordas åtgärder för att vidga möjligheterna att avlägga studentexamen såsom privatist och genomförande av studentexamenssakkunnigas år 1937 framlagda förslag om införande av s. k. partiell studentexamen m. m. Utskottet utgår ifrån att även dessa frågor hänföra sig till de utredningsuppdrag, som givits åt 1940 års skolutredning.

Då utskottet förutsätter, att samtliga de frågor, som berörts i förevarande motioner, måste falla inom ramen för de arbetsuppgifter som åvila skolutredningen, saknar utskottet anledning att föreslå, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning i ämnet. Utskottet anser sig icke heller i sakens nuvarande läge kunna tillstyrka det motionsvis framförda förslaget om anvisande av 100,000 kronor för stipendier åt elever, som genomgå korrespondenskurser.

Med vad utskottet sålunda anfört torde förevarande motioner få anses besvarade.

V. Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 43 och II: 53,

1. besluta, att högre lärarinnesseminariets övningsskola skall från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämmer, successivt utbyggas till ett högre samläroverk i Stockholm, tills vidare bestående av, förutom nämnda övningsskola, en 5-årig realskola och ett 4-årigt latingymnasium, under förutsättning att Stockholms stad förpliktar sig att i fråga om den nybildade läroanstalten tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal;

2. besluta, att nya elementarskolans i Stockholm realskola skall avvecklas samt att i Stockholm i stället skola upprättas två nya samrealskolor, den ena i Brömma, bestående av enbart 5-åriga linjer, och den andra i Enskede, bestående av såväl 5- som 4-åriga linjer; skolande nämnda organisationsändringar ske successivt från och med budgetåret 1943/44 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t bestämmer, allt under villkor att Stockholms stad i fråga om de nya samrealskolorna åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även att bidra till bestridande av de utgifter, som åvila biblioteks- och materielkassorna samt ljus- och vedkassorna, med ett engångsanslag under första året av läroanstalternas verksamhet av tillhoppa 10,000 kronor med den fördelning mellan läroanstalterna, som Kungl. Maj:t bestämmer;

3. besluta, att vid högre allmänna läroverket i Haparanda skall från och med läsåret 1943/44 inrättas en 4-årig realskola vid sidan av den nuvarande 5-åriga;

4. godkänna följande personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44:

Personalförteckning.

Befattning.	Lönegrad.
<i>Tjänstemän å ordinarie stat.</i>	
22 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp I	E 13
18 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp II	E 12
22 rektorer vid högre allmänna läroverk, avlöningsgrupp III	E 11
4 rektorer vid realskolor, avlöningsgrupp I	E 9
25 » » » » II	E 8
28 » » » » III	E 7
23 » » » » IV	E 6
443 lektorer	A 27
<i>Anm.</i> Av dessa lektorstjänster må endast 437 uppehållas.	
1,283 adjunkter	A 23
<i>Anm.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.	
265 ämneslärarinnor	A 21
<i>Anm.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 265.	
113 lärare i teckning	A 20
85 » i musik	A 20
102 » i gymnastik med lek och idrott	A 20
4 övningsskollärare	A 20
31 lärarinnor i kvinnlig slöjd	A 16
81 vaktmästare	A 7
61 »	A 6
17 »	A 5

Tjänstemän å övergångsstat.

39 adjunkter	A 22
<i>Anm.</i> Av dessa adjunktstjänster må uppehållas endast så många, att antalet uppehållna adjunktstjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 1,281.	
10 ämneslärarinnor	A 22
<i>Anm.</i> Av dessa ämneslärarinnetjänster må uppehållas endast så många, att antalet ämneslärarinnetjänster å ordinarie stat och å övergångsstat ej överstiger sammanlagt 265.	
1 lärare i teckning	A 21
1 lärarinna i kvinnlig slöjd	A 18

*Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad
än den 20:e.*

240 adjunkter Eo 21;

5. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning — tills vidare under budgetåret 1943/44, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämnesläraryrbesättning vid samläroverk skall tillsättas, besluta, huruvida besättningen skall kungöras ledig såsom adjunksbesättning eller ämnesläraryrbesättning;

6. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 20,700,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a. Arvoden åt kvinnliga sakkunniga	» 450
b. Arvoden åt tillsynslärare	» 8,400
c. Personliga tilläggsarvoden åt första lärarinnor	» 1,200
d. Arvoden åt skol-läkare, <i>förslagsvis</i>	» 137,250
e. Arvoden åt bibliotekarier	» 89,000
f. Arvoden åt biträden på rektors-expeditionerna	» 91,000
g. Särskilda arvoden vid provårsläroverk	» 175,700
h. Särskilda arvoden vid statens afton-skola	» 5,700
i. Arvode åt biträdande föreståndarinna	» 1,200

j. Personlig löne- fyllnad åt vissa rektorer	kronor	13,000	kronor	522,900
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>			»	5,440,000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>			»	3,788,700
				<hr/>
			Summa kronor	30,451,600

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag från Stock- holms stad	kronor	15,000		
2. Av kommuner och lärare erlagda hy- resersättningar och hyror			»	274,000
3. Avkastning av do- nationer från kro- nan m. m.			»	37,600
4. Av vaktmästare er- lagda hyror samt ersättning för bränsle och lyse . .			»	120,000
5. Bidrag ur läroverks ljus- och vedkassor till vaktmästarper- sonalens avlöning .			»	480,000
				<hr/>
			Nettoutgift kronor	29,525,000;

7. till *Allmänna läroverken*: *Avlöningar* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29,525,000 kronor;

8. till *Allmänna läroverken*: *Omkostnader* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130,000 kronor;

9. till *Allmänna läroverken*: *Bidrag till ljus- och vedkassorna* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 570,000 kronor;

10. till *Kommunala läroverk*: *Bidrag till kommunala flickskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4,680,000 kronor;

11. till *Kommunala läroverk: Bidrag till kommunala mellanskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4,050,000 kronor;

12. till *Kommunala läroverk: Bidrag till praktiska mellanskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2,365,000 kronor;

13. till *Understöd till högre folkskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,150,000 kronor;

14. besluta, att gällande bestämmelser angående statsunderstöd för budgetåret 1942/43 till statsunderstödda enskilda läroanstalter skola äga huvudsaklig tillämpning jämväl för budgetåret 1943/44, dock med den jämkning beträffande antalet intagningsklasser, som angivits av departementschefen i punkten 125 av 1943 års åttonde huvudtitel;

15. besluta, att till de statsunderstödda enskilda läroanstalterna må under budgetåret 1943/44 utgå tilläggsunderstöd i enlighet med vad departementschefen under nyssnämnda punkt förordat;

16. till *Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 658,800 kronor;

17. besluta, att den av 1933 års riksdag godkända ändringen i fråga om beloppet av grundunderstöd till högre flickskola skall äga tillämpning jämväl för budgetåret 1943/44;

18. till *Privatläroverk: Bidrag till högre flickskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 543,600 kronor;

därav 30,000 kronor skola användas till nedbringande av terminsavgifter under läsåret 1943/44 vid vissa högre flickskolor i Stockholm under villkor, att Stockholms stad för samma tid bidrager med enahanda belopp på sätt angivits i propositionen nr 252 till 1939 års lagtima riksdag och i punkten 127 av 1942 års åttonde huvudtitel;

19. till *Privatläroverk: Bidrag till enskilda mellanskolor* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 54,100 kronor;

20. att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte förelägga riksdagen

förslag om fortsatt förstatligande av de kommunala mellan-skolorna.

B. att nedannämnda motioner, nämligen I: 211 och II: 311, I: 229 och II: 330, I: 227 och II: 331, I: 22 och II: 31, I: 228 och II: 328, II: 316, II: 65, I: 218, II: 317, I: 217 och II: 329, I: 79 och II: 97, I: 21 och II: 29, I: 159 och II: 231, II: 101 samt II: 156, i den mån de icke få anses besvarade med vad utskottet i det föregående anført, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 maj 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Sven Larsson, Heidig, Magnusson, Carlström, friherre De Geer, Gustaf Karlsson, Boman, Ekströmer* och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Danielsson, Isacsson, Hansson* i Rubbestad, *Holmdahl, Andersson* i Malmö, *Andersson* i Södergård, *Mårtensson, Staxäng, Viklund* och fru *Alvén*;

dock att herr *Bäckström* deltagit i stället för herr *Emil Petersson* vid behandlingen av motionerna I: 43 och II: 53 (sid. 79).

Reservationer:

1) av herr *Boman* och fru *Alvén*, vilka ansett, att utskottets yttrande i fråga om motionerna I: 211 och II: 311 samt I: 229 och II: 330 (sid. 26) bort hava följande lydelse:

»I motionerna — — i ämnet. Utskottet anser sig likväl böra framhålla, att synnerligen starka skäl tala för upprättandet snarast möjligt av statliga gymnasier i Örnsköldsvik och Ludvika, vilka frågor torde kunna lösas utan avvaktan på att resultatet av omförmälda översyn föreligger. Med vad — — — anses besvarade.»;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Pauli, Carlström, Ekströmer, Holmdahl* och *Staxäng*, vilka ansett

dels att utskottets yttrande i fråga om antalet nybörjaravdelningar vid de allmänna läroverken (sid. 65 och 66) bort hava följande lydelse:

»Av den lämnade redogörelsen framgår, att skolöverstyrelsen räknat med 545 nybörjaravdelningar nästa läsår vid de allmänna läroverken, därav 361 på realskolestadiet och 184 på gymnasiestadiet, vilket skulle utgöra en ökning med 10 avdelningar i förhållande till den för innevarande läsår fastställda maximisiffran. Departementschefen har accepterat överstyrelsens förslag beträffande realskolestadiet men begränsat detsamma för gymnasiets del att omfatta 181 avdelningar. Departementschefen har alltså räknat med sammanlagt 542 avdelningar. Utskottet är ense med departementschefen om att en ansvällning av gymnasierna i och för sig icke är önskvärd, men att det likväl icke synes lämpligt att söka begränsa tillströmningen genom att alltför snävt tillmäta klassavdelningarnas antal. Sättes maximisiffran för lågt föreligger — såsom departementschefen framhållit — risk, att vid sidan av de allmänna läroverken och därmed jämförbara enskilda högre skolor sådana privatskolor uppstå, vilka på grund av sina höga avgifter måste få en karaktär, som icke är lycklig vare sig ur skolans eller ur ungdomens synpunkt. Utskottet har därför funnit departementschefens förslag beträffande nybörjaravdelningarnas antal väl avvägt och får giva detta sin anslutning.»;

dels att utskottets yttrande i fråga om beräkningen för budgetåret 1943/44 av anslagsposterna vid de allmänna läroverken till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal och till rörligt tillägg samt av de särskilda uppboordsmedlen (sid. 73 och 74) bort hava följande lydelse:

»I motionerna — — — motionärernas förslag.

Beträffande de av departementschefen här verkställda anslagsberäkningarna har utskottet icke funnit anledning till erinran. Då utskottet i det föregående icke vidtagit några ändringar, som befinnas böra påverka avlöningsanslaget till de allmänna läroverken för nästa budgetår, torde anslagets slutsumma alltså i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag böra uppföras med 29,535,000 kronor.»;

dels ock att utskottets hemställan (sid. 88) till följd härav bort erhålla följande lydelse:

»A. att riksdagen — — — eller ämneslärarinnebefattning;

6. godkänna följande avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44:

A v l ö n i n g s s t a t .

Utgifter.

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	kronor 5,450,000
---	------------------

Summa kronor 30,461,600

Särskilda uppbördsmedel.

Nettoutgift kronor 29,535,000;

7. till *Allmänna läroverken: Avlöningar* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29,535,000 kronor.»;

3) av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottets yttrande i fråga om motionen I: 218 (sid. 66 och 67) bort hava följande lydelse:

»Såsom av — — — en veckotimme. Tydiligen kan ett bifall till motionen varken öka arbetslösheten bland läroverkslärarna eller medföra ökade utgifter för statsverket. Utskottet förutsätter nämligen å ena sidan att anslaget för avlöningar till övrig icke-ordinarie personal icke får överskridas på grund av att motionen bifalles, och å andra sidan att endast så stor del av höjningen av den genomsnittliga tjänstgöringen uttages, att antalet extralärare på grund därav icke blir mindre än det i anslaget beräknade. Då utskottet tillstyrker bifall till motionen, sker det med instämmande av departementschefens i motionen citerade uttalande, 'att en tillfällig höjning med exempelvis en halv eller en hel veckotimme icke kan sägas vara i och för sig orimlig under förhållanden, då av den enskilde måste krävas en större arbetsprestation än som under normala förhållanden uttages'. Utskottet håller före, att läroverkslärare, som icke äro inkallade, med jämnmöd skola finna sig i denna tillfälliga höjning av sin tjänstgöring, då deras ställning dock är ojämförligt bättre än deras inkallade kollegers.»;

4) av herrar *Oscar Olsson, Pauli, Sven Larsson, Magnusson, Jonsson* i Eskilstuna, *Holmdahl* och fru *Alvén* i fråga om utskottets yttrande över motionerna I: 43 och II: 53 angående fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna ävensom utskottets hemställan rörande skrivelse i ämnet.
